

Betydningsfulle møter

Adopsjonssøkeres erfaringer i ventetiden

Line Gaare

*Mastergradsoppgave i sosiologi
Det samfunnsvitenskapelige fakultet
Universitetet i Tromsø
Høsten 2007*

Betydningsfulle møter

Adopsjonssøkeres erfaringer i ventetiden

Line Gaare

*Mastergradsoppgave i sosiologi
Det samfunnsvitenskapelige fakultet
Universitetet i Tromsø
Høsten 2007*

Forord

Arbeidet med masteroppgaven har vært et lærerik og spennende år! I forbindelse med innleveringen er det flere som fortjener en takk.

Jeg vil begynne med å takke min dyktige veileder, Sissel H. Eriksen, for interesse for oppgaven min og konstruktiv veiledning gjennom hele prosessen! Da tankene mine var kaos før veiledning gikk jeg alltid fra møtene med deg med motivasjon og arbeidsvilje på topp igjen, og det er jeg utrolig takknemlig for.

Adopsjonsforum fortjener en stor takk for all hjelp jeg har fått med arbeidet av denne masteroppgaven, alt fra tips om oppgavens tema til hjelp til å komme i kontakt med intervjupersoner. Til intervjupersonene: Tusen takk for at dere ville møte meg og fortelle deres adopsjonshistorie så langt!

Takk til alle medstudenter, det har vært morsomt å studere og skravle i lag med dere. Spesielt seine kvelder på pc-rommet har vært trivelig de siste månedene, da vi gikk både formiddag – og ettermiddagsskift! Helga Johnsen; tusen takk for korrekturlesing av oppgaven!

Takk til alle vennene mine som har vist interesse for oppgaven min. Jeg lover at nå blir jeg sosial igjen!

Jeg vil også takke familien min som har støttet meg og oppfordret meg til å ta høyere utdanning, og ikke minst for økonomiske tilskudd i en ellers slunken lommebok.

Til slutt vil jeg takke den tålmodige kjæresten min, Audun, for at du har støttet meg, roet meg ned og hele tiden har sagt ”det går så bra så”.

Line Gaare

1 INNLEDNING	1
1.1 MÅL FOR OPPGAVEN	2
1.2 TIDLIGERE FORSKNING.....	2
1.3 HVORFOR ER VENTETIDEN FOR ADOPSJONSFORELDRE SOSIOLOGISK INTERESSANT?	2
1.4 KORT OM DENNE UNDERSØKELSEN	3
1.5 PROBLEMSTILLINGER	4
1.6 AVGRENSING.....	4
1.7 OPPGAVENS OPPBYGGING	5
2 ADOPSJON	6
2.1 HVA ER ADOPSJON?.....	6
2.2 HVEM ER ADOPSJONEN FOR?	7
2.3 HVEM FÅR ADOPTERE?.....	7
2.4 INTERNASJONAL RÅDGIVNING.....	8
2.4.1 Haagkonvensjonen av 1993: Vern av barn og samarbeid ved internasjonale adopsjoner.....	8
2.4.3 Vilkår for adopsjon: Myndigheter i barnets opprinnelsesland.....	9
2.4.4 Vilkår for adopsjon: Myndigheter i mottakerlandene.....	9
2.4.5 Offentlig godkjente organer.....	9
2.5 NASJONAL LOVGIVNING	10
2.5.1 Faglig utvalg	10
2.5.2 Lover og retningslinjer ved utenlandsadopsjon.....	10
3 TEORI OG TIDLIGERE FORSKNING	12
3.1 BRUK AV PIERRE BOURDIEUS BEGREPER	12
3.2 ADOPSJON I FAMILIESOSIOLOGIEN.....	13
3.3 FENOMENET UTENLANDSADOPSJON	14
3.4 TIDLIGERE FORSKNING I ADOPSJONSFELTET	15
3.4.1 Adopsjonsforums brukerundersøkelse	15
3.4.2 "The Clock Has Been Ticking, the Calendar Pages Turning, and We Are Still Waiting: Infertile Couples' Encounter with Time in the Adoption Waiting Period"	16
3.4.3 Betydninger av slektskap i Norge	18
3.4.4 Forskning på barna	19
3.4.5 Forskning på foreldre.....	20
4 METODE	22
4.1 KVALITATIVT METODEVALG	22
4.2 PERSONLIGE INTERVJU	22
4.3 TILGANG TIL FELTET	23
4.4 INTERVJUENE	23
4.4.1 Planlegging av intervjuene	23
4.4.2 Utvalg	24
4.4.3 Gjennomføring av intervjuene	25
4.4.4 Bruk av digital opptaker	26
4.4.5 E-postintervju	26
4.4.6 Telefonintervju.....	27
4.5 ETISKE PROBLEM: ADOPSJON SOM FORSKNINGSFELT	28
4.6 BEARBEIDING AV MATERIALE	29
4.7 BEKREFTBARHET, TROVERDIGHET OG OVERFØRBARHET.....	30
4.8 KORT PRESENTASJON AV MINE INTERVJUPERSONER	31
5 Å SØKE OM ADOPSJON	34
5.1 HVEM GJØR HVA I EN ADOPSJONSSAK?.....	34
5.2 SOSIALRAPPORT	34
5.2.1 Sosialrapport ved søknad om adopsjon.....	35
5.2.2 Utredders rolle	36
5.2.3 Om intervjuet.....	36
5.2.4 Spørsmål som skal belyses i sosialrapporten.....	37
5.3 KOMMUNENS VURDERING AV SØKERNE	40

5.4 FORHÅNDSSAMTYKKE.....	40
6 ADOPSJONSFELTET	42
6.1 FELLES OVERORDNET FORESTILLING OG MOTIVASJON	42
6.2 ADOPSJONSFELTET	43
6.3 ANALYSE AV ADOPSJON I FELTTERMER	45
6.4 FELTET SOM ET SPILL	48
6.5 KAMPEN OM POSISJONER.....	50
6.6 SYMBOLSK VOLD.....	53
6.7 STATENS MAKT	54
7 MØTER I ADOPSJONSFELTET.....	56
7.1 KATEGORISERING AV MØTER	56
7.2 DET DÅRLIGE MØTET.....	57
7.2.1 <i>Det vanskelige møtet</i>	58
7.2.2 <i>Det negative møtet</i>	68
7.3 DET GODE MØTET.....	72
7.3.1 <i>Det medmenneskelige møtet</i>	72
7.3.2 <i>Det trygge møtet</i>	74
8 AVSLUTNING	81
8.1 DRØFTING AV PROBLEMSTILLINGENE.....	82
8.2 HVA KAN STUDIET BRUKES TIL?	87
9. LITTERATURHENVISNINGER	88
LITTERATURLISTE	88
INTERNETT REFERANSER	90
INSPIRERENDE LITTERATUR UNDERVEIS:.....	93
VEDLEGG 1: SVAR FRA NORSK SAMFUNNSVITENSKLIGE DATATJENESTE.....	94
VEDLEGG 2: INFORMASJONSBREV.....	96
VEDLEGG 3: ERKLÆRING OM SAMTYKKE.....	98
VEDLEGG 4: INTERVJUGUIDE	99

1 INNLEDNING

Familieliv står sentralt i norsk verdisystem. De fleste par kommer til et tidspunkt i livet da de ønsker seg barn, og med et barn blir parforholdet omskapt til en familie. Det er ikke alle som kan få egenfødte barn, og adopsjon av et barn er da en mulighet til å bli en familie på. Om lag 450 utenlandske barn¹ og 45 norske barn² får årlig ny familie gjennom adopsjon i Norge. Temaet for denne oppgaven er adopsjon. For å kunne adoptere et barn skal en godkjennes av offentlige myndigheter i eget land og i giverlandet. Godkjenningen som adoptivforeldre, og prosessen fram til barnet er kommet hjem krever mange møter med ulike instanser. Fokus i denne oppgaven vil være hvordan adopsjonssøkere opplever møtene i adopsjonsprosessen.

Når en har bestemt seg for å adoptere er det mye å sette seg inn i. Det første man må gjøre er å sende søknad til en adopsjonsforening og til barnevernet i hjemkommunen.

Adopsjonsforeningen anbefaler land og aksepterer nye medlemmer³. Kommunen skal godkjenne adoptiv søkerne som foreldre. Kommunene har ulik saksbehandlingstid. Noen får svar etter et par måneder, mens andre må vente over et år før prosessen starter i kommunen. I kommunene gjør saksbehandler en utredning i form av en sosialrapport. Denne sosialrapporten, med utgangspunkt i samtaler og hjemmebesøk, gir svar på om søkerne får tillatelse til å adoptere. Sosialrapporten inneholder en presentasjon av de som søker, og deres tanker om barn og adopsjon. Når sosialrapporten er ferdig blir den sendt til Barne- ungdoms- og familieetaten, Bufetat, som er den instansen som bestemmer om søkerne blir godkjent som adopsjonsforeldre. Her er det en ny ventetid på å få godkjent søknaden, normalt 3-4 måneder.

Etter en er godkjent får man en vitterlighetserklæring, som er et forhåndssamtykke for å få adoptere barn fra det aktuelle landet. Dokumenter må oversettes og papirene sendes nå til landet det er søkt adopsjon fra, og det kan ta lang tid før man hører noe. Også her er behandlingstiden variert, men i 2006 ventet familiene som adopterte gjennom den ene av adopsjonsforeningene, Adopsjonsforum, i gjennomsnitt 1 år og 7 måneder (Adopsjonsforum⁴). Ventetiden regnes fra forhåndssamtykket ble gitt til barnet kom hjem.

¹ <http://www.bufetat.no/filestore/Bufetatno-dokument/Adopsjon/Maraton2006-alleforeninger.xls>

² <http://www.ssb.no/emner/02/02/10/adopsjon/tab-2006-06-15-03.html>

³ Foreningene samarbeider med ulike land, og har derfor ulike kriterier å forholde seg til. Det kan hende at en forening ikke har land som aksepterer søkere mens en annen forening samarbeider med land der søkerne oppfyller landets kriterier.

⁴ <http://www.adopsjonsforum.no/index.aspx?article=1098>

1.1 Mål for oppgaven

Målet med oppgaven er å få innsikt i adopsjonssøkerne sine erfaringer i adopsjonsprosessen. I prosessen for å bli adoptivforeldre er søkerne i møter med offentlige instanser og adopsjonsforening. For å få forståelse av adopsjonsprosessen har jeg valgt å se på hvordan møtene blir erfart av søkerne. Det er 18000 adopterte i Norge. Alle adopterte har foreldre som har gått gjennom denne ventetiden. Av litteratur og forskning rundt adopsjon er det lite å finne om ventetiden, derfor finner jeg dette ekstra interessant å se nærmere på.

1.2 Tidligere forskning

Forskning i adopsjonsfeltet har i hovedsak dreid seg om adoptivbarna, der det har blitt sett på hvordan barna har taklet overgangen til sin nye familie ((Dalen, 2005). Studier har også sett på hvordan barna klarer seg i familien, i barnehagen og på skolen (Dalen og Rygvold, 2004). Det har vært forskning på utenlandsadoptertes identitetsutvikling (Brottveit, 1999) og på deres livskvalitet (Botvar, 1999).

Adoptivforeldre har deltatt i studier der man kartlegger begrunnelsen for å adoptere, og hvilke tanker foreldrene har om tildelingen og første møtet med barnet (Dalen, 2005). Forskere har også vært med adoptivforeldre på hentereise til Kina (Dalen, 2005). Jeg kommer tilbake til tidligere forskning om adopsjon i avsnitt 3.4 'Tidligere forskning i adopsjonsfeltet'.

Adopsjonsforeningen Adopsjonsforum gjennomførte i mars 2006 en nettbasert undersøkelse med fokus på erfaringer med offentlig saksbehandling i adopsjonssaker. Fra denne brukerundersøkelse er det en faktor som klart skiller seg ut med hensyn til hvordan søkerne opplever godkjenningssprosessen, og det er tid. Det viser seg at jo lenger tid prosessen tar, jo mindre fornøyd er søkerne (Adopsjonsforums brukerundersøkelse⁵).

1.3 Hvorfor er ventetiden for adopsjonsforeldre sosiologisk interessant?

⁵ http://www.bufetat.no/filestore/Diverse_dokumenter/Region_nord/BrukerundersøkelseAdopsjonsforum.doc

I følge Pierre Bourdieu er sosiologiens oppgave ”å få fram i dagen dei strukturane som er djupast nedgravne i dei ulike sosiale verdene som utgjør det sosiale universet, likeså vel som dei mekanismane som verkar til å sikre videreføringa og omforminga av desse strukturane” (Bourdieu og Wacquant, 1993:26). Min oppgave i denne analysen er å få frem det som vi med første øyekast ikke oppdager i adopsjonsprosessen, og å analysere hva som gjør at møtene blir beskrevet slik de blir.

Sosiologien er studiet av menneskelig sosialt liv, grupper og samfunn. Som adopsjonssøker må man forholde seg til adopsjonsforeningen, hjemkommunen og staten, representert ved Bufetat. Hvordan en adopsjonsprosess blir beskrevet av dem det gjelder er sosiologisk interessant. Sosiologien søker å forstå relasjoner mellom mennesker, grupper og sosiale systemer. I dette prosjektet skal jeg se på hvordan adopsjonssøkere erfarer møter med saksbehandlere i offentlige instanser og adopsjonsforening. Relasjonene mellom dem blir beskrevet av adopsjonssøkerne og senere analysert av meg.

På Adopsjonsforum sine nettsider kan man lese at på grunn av bemanningsproblemer ved enkelte av regionkontorene til Bufetat, har ventetiden på å få forhåndssamtykket variert. Bemanningsproblemer er ikke en problemstilling i denne oppgaven, men man kan spørre seg hvorfor det er slik. Kanskje kan det ha sammenheng med etatens prioritering av adopsjon. For sosiologien er det viktig å se på hva samfunnsforhold er betinget av. Forhold som bemanningsproblemer kan ha innvirkning på hvordan adopsjonssøkere blir møtt i ulike ledd i prosessen. I denne undersøkelsen ønsker jeg å få innsikt i hvordan adopsjonssøkere opplever disse leddene i adopsjonsprosessen, hvordan møtene blir erfart.

1.4 Kort om denne undersøkelsen

Denne undersøkelsen har tatt utgangspunkt i hvordan adopsjonssøkere opplever adopsjonsprosessen. For å få innsikt i emnet har jeg intervjuet ventende adopsjonssøkere. Adopsjonsforeningen Adopsjonsforum har hjulpet meg med å komme i kontakt med intervjupersoner.

Min undersøkelse baserer seg på en abduktiv tilnærming. Abduksjon står i posisjon mellom induksjon, der teorien utvikles fra data, og deduksjon som betyr at teorien testes i forhold til

datamaterialet (Thagaard, 1998:174). ”Abduksjon ligner induksjon ved å gå ut fra empiri, men ligger nærmere deduksjon siden det ikke avviser teoretiske forestillinger” (Ryen, 2002:20). Når det gjelder utviklingen av ideer har analyse av materialet mitt en sentral plass, der min teoretiske bakgrunn gir perspektiver for hvordan jeg forstår materialet.

Denne undersøkelsen har et visst preg av anvendt forskning. Målsettingen for anvendt forskning er å produsere kunnskap som kan brukes til praktiske formål, og den begrunnes ut fra sin nytteverdi (Thagaard, 1998:50-51). Funn fra dette prosjektet kan kanskje benyttes i feltet. Hvordan adopsjonssøkere erfarer møter og hvordan disse møter bidrar til opplevelsen av adopsjonsprosessen, er kanskje interessant for saksbehandlere i offentlige instanser og adopsjonsforeninger. I og med at jeg i liten grad har rettet oppmerksomhet mot praktiske løsninger, mener jeg at jeg ikke har forsømt de faglige aspekter ved undersøkelsen.

1.5 Problemstillinger

Temaet for oppgaven er hvordan ventende adoptivforeldre opplever adopsjonsprosessen. Jeg har tre problemstillinger:

- 1. Hvordan kan en forstå adopsjon som felt?**
- 2. Hvilke erfaringer har adopsjonssøkerne fra møtene i adopsjonsprosessen?**
- 3. Hvordan bidrar møtene til søkerens oppfattelse av hele prosessen?**

1.6 Avgrensing

Materialet som blir analysert i oppgaven er erfaringer fra søkere som søker om utenlandsadopsjon. Jeg kunne sett nærmere på adopsjoner av barn født i Norge, men denne prosessen er annerledes enn ved internasjonal adopsjon. Det kunne også blitt gjennomført intervjuer med saksbehandlere i det offentlige og adopsjonsforening. I og med at det er søkerens opplevelser jeg ønsker å få innsikt i, har jeg derfor bare intervjuet søkere. En annen måte å se slike erfaringer på, er å snakke med søkere som ikke har blitt godkjente som

adopsjonssøkere. Jeg valgte å møte søkere som er godkjente for adopsjon, da møter med mennesker som har fått avslag på sin søknad hadde blitt en etisk mer vanskelig oppgave. Oppsummert har jeg valgt å avgrense studiet til adopsjonssøkere som er bosatt i Norge og som er godkjent som søker om utenlandsadopsjon, og som er knyttet til en adopsjonsforening.

1.7 Oppgavens oppbygging

I første del av kapittel 2 forklarer jeg hva adopsjon er, hvem adopsjon er for og hvem som får adoptere, mens jeg i siste delen av kapitlet tar for meg lover og retningslinjer for adopsjon. Jeg begynner kapittel 3 med en kort presentasjon av Pierre Bourdieu der jeg forklarer anvendelsen av hans begreper i analysen. Deretter beskrives adopsjon som fenomen og det settes inn i familiesosiologien, for så å vise til tidligere forskning om emnet. I metodekapitlet beskriver og reflekterer jeg over valgene som er gjort i denne undersøkelsen. Femte kapittel skisserer jeg saksgangen i en adopsjonssak, og med dette dannes grunnlaget analysen av felt i kapittel 6. I dette kapitlet presenterer jeg Bourdieus begreper samtidig som jeg viser hvordan adopsjon kan sees som et felt. I det syvende kapitlet analyserer jeg møtene i adopsjonsprosessen, og i det siste kapitlet oppsummeres de viktigste funnene av undersøkelsen og problemstillingene diskuteres.

2 ADOPSJON

2.1 Hva er adopsjon?

For vel 30 år siden var adopsjon ensbetydende med adopsjon av barn født i Norge. Det var mange barn som ikke hadde mulighet til å vokse opp sammen med familien sin, og i mange tilfeller dreide det seg om ugifte piker som var gravid uten at det var planlagt. Etter hvert ble det bedre sosiale og økonomiske forhold for ugifte kvinner med barn, blant annet fikk ugifte mødre rett til morstrygd fra seks uker før fødselen til barnet fylte 7 år i 1965 (Halvorsen, 2002:223). Det kom også nye prevensjonsmidler på markedet. Barnløse par måtte finne en annen løsning for sin barnløshet. Det var imidlertid flere nordmenn som etter utenlandsopphold i utviklingsland, knyttet seg følelsesmessig til et barn, og som senere adopterte barnet. I 1965 ble det gjennomført 511 adopsjoner av barn i Norge, der 425 var norskfødte. I 1972 ble det adoptert like mange norskfødte som utenlandske barn. I dag er det i hovedsak internasjonale adopsjoner (Dalen, 1999). En av grunnene til dette er at det i dag er lovfestet om rett til fri abort, som betyr at uønskede fødsler ikke trenger å forekomme. I dag er det ikke uakseptabelt å være enslig mor, og de økonomiske forhold for enslige mødre er også bedre enn de var tidligere. En annen grunn til at det er få innenlandske adopsjoner er at i barnevernets tankegang er fosterhjem bedre enn adopsjon. På denne måten kan biologiske foreldre få barnet tilbake etter en omsorgsovertakelse dersom forholdene ligger til rette for det (Howell, 2001).

”Å adoptere betyr å ta til seg et barn som sitt eget” (Bufetat⁶). Når barnet blir adoptert brytes relasjoner fra tidligere i barnets liv. Barnet blir knyttet til adoptivforeldrene sine både juridisk, økonomisk og følelsesmessig. En adopsjon gir barnet en ny familie for all fremtid (Carli og Dalen, 1997⁷). I Norge utgjør utenlandskadopterte etter hvert en stor andel barn. Antall adopsjoner varierer noe fra år til år, men i 2006 ble det gjennomført 448 internasjonale adopsjoner i Norge (Bufetat⁸). Disse barna er født i et annet land, men de skal vokse opp og integreres i norske familier. De involverte lands myndigheter, lovgivning og adopsjonsforeninger har ulike roller i gjennomføringen av en adopsjon (Temahefte, ”Adopterte barns bakgrunn”⁹). Dette vil jeg komme tilbake til i kapittel 2.

⁶ <http://www.bufetat.no/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=288>

⁷ <http://www.regjeringen.no/upload/kilde/bfd/bro/2002/0002/ddd/pdfv/170253-adopsjon.pdf>

⁸ <http://www.bufetat.no/filestore/Bufetatno-dokument/Adopsjon/Maraton2006-alleforeninger.xls>

⁹ http://www.adopsjonsforum.no/userfiles/til_hjemmesider.pdf

2.2 Hvem er adopsjonen for?

Barnet som blir adoptert begynner sin livshistorie før de kommer til adoptivfamilien sin i Norge. Det er forskjellige regler fra land til land om når en internasjonal adopsjon kan finne sted. I enkelte land krever rettsinstansen en skriftlig erklæring på at det først har vært foreslått for nasjonal adopsjon. Om det ikke har vært mulig å finne en adoptivfamilie i barnets opprinnelsesland, kan barnet bli frigitt for internasjonal adopsjon. I andre land blir barnet automatisk frigitt for internasjonal adopsjon når det har gått en viss tid uten at det har vært mulig å finne en familie i barnets opprinnelsesland. Andre land igjen, har en ordning der barnet føres opp i et felles adopsjonsregister så snart det er frigitt for adopsjon. Med en slik ordning kan barnet adopteres nasjonalt eller internasjonalt så snart det lar seg gjøre (Temahefte, ”Adopterte barns bakgrunn”).

Det kan være ulike motiver for å adoptere. Noen vil adoptere ut fra en politisk overbevisning for å redde et barn fra nød, mens andre vil adoptere fordi de ikke kan få barn selv. ”Kunnskap vi har i dag, tyder på at de som adopterer ut fra politisk overbevisning, løper større risiko for å mislykkes enn de som drives av en intens barnelengsel” (Dalen, 1999:38). Myndighetene i Norge er preget av et foreldreorientert syn. Den beste garantien for en vellykket adopsjon er at adoptivforeldrene har et sterkt ønske om å få barn (Dalen, 1999:38). Både hos norske og utenlandske myndigheter arbeides det for at adopsjon skal være det beste for barnet. Det er barnets rettigheter og interesser som er det viktigste i en adopsjonssak. Mer om dette i avsnitt 2.4 og 2.5.

2.3 Hvem får adoptere?

For adoptivforeldre er det som regel barnløshet som er hovedgrunnen for adopsjon. Både enslige og ektepar kan bli godkjent som adoptivforeldre. Det er ikke sagt at alle enslige får godkjenning som adoptivforelder. På Bufetats nettsider står det at enslige kan i særskilte forhold få forhåndssamtykke til adopsjon. Videre står det at ” når det gjelder adopsjon av et for søkeren ukjent barn, kan enslige søkere gis forhåndssamtykke til adopsjon hvis søkeren kan

sies å ha spesielle ressurser i forhold til barn” (Bufetat¹⁰). Den tradisjonelle kjernefamilien er i oppløsning, og familiebegrepet er i forandring. På sikt får slike endringer konsekvenser for adopsjonspolitikken i Norge. Det er ved forandringer i familiebegrepet som gjør at det er åpnet for adopsjon for enslige (Dalen, 1999:38). Homofiles kamp for å få adoptere kan også sees som endringer i familiebegrepet.

2.4 Internasjonal rådgivning

2.4.1 Haagkonvensjonen av 1993: Vern av barn og samarbeid ved internasjonale adopsjoner

Haagkonvensjonen¹¹ av 1993 tar utgangspunkt i *De forente nasjoners konvensjon om barns rettigheter* av 20. november 1989 og de forente nasjoners erklæring om samfunnsmessige og rettslige prinsipper vedrørende barns vern og velferd, spesielt med hensyn til anbringelse i fosterhjem og adopsjon nasjonalt og internasjonalt (Generalforsamlingsresolusjon 4/85 av 3. desember 1986). Den bygger på erkjennelsen av at barn bør vokse i opp i et familiemiljø med glede, kjærlighet og forståelse for at barnet skal få en fullstendig og harmonisk personutvikling. Konvensjonen om vern av barn og samarbeid ved internasjonale adopsjoner kommer med viktige regler og føringer for hvordan samarbeidet om internasjonale adopsjoner skal gjennomføres mellom land som søker adopsjon og barnas opprinnelsesland.

Utgangspunktet for konvensjonen er at barn først og fremst skal få bli hos sin opprinnelige familie, om familien har mulighet for en slik omsorg. Når det ikke finnes en egnet familie som kan ta hånd om barnet i barnets opprinnelsesland, ser konvensjonen at internasjonal adopsjon kan gi barnet fordelene av en varig familie. Formålet med Haagkonvensjonen er å etablere garantier som skal sikre at internasjonale adopsjoner er til barnets beste og med respekt for barnets grunnleggende rettigheter. Konvensjonen vil etablere et system mellom landene slik at disse garantiene blir overholdt, og på den måten sikre at bortføring eller handel med barn ikke finner sted. Når landene undertegner og ratifiserer konvensjonen, har myndighetene i landene sagt at de ser nødvendigheten av å treffe tiltak for å sikre at internasjonale adopsjoner finner sted til barnets beste, med respekt for barnets rettigheter.

¹⁰ <http://www.bufetat.no/?module=Articles;action=ArticleFolder.publicOpenFolder;ID=800>

¹¹ <http://www.bufetat.no/filestore/Bufetatno-dokument/Adopsjon/Haag-konvensjonen.doc>

2.4.3 Vilkår for adopsjon: Myndigheter i barnets opprinnelsesland

Myndighetene til barnets opprinnelsesland må forsikre seg om at de som har gitt sitt samtykke til en adopsjon har fått den nødvendige veiledningen, og at de skal være klar over virkningen av sitt samtykke. De må også ha gitt sitt samtykke frivillig og uten betaling av noe slag. Der det kreves må morens samtykke først være gitt etter barnets fødsel. Av hensyn til barnets alder og modenhet må myndighetene ha forsikret seg om at barnet har fått rådgivning og er klar over virkningene av adopsjon.

2.4.4 Vilkår for adopsjon: Myndigheter i mottakerlandene

Internasjonal adopsjon skal bare finne sted dersom myndighetene i det kontraherende landet har funnet at adoptivsøkerne oppfyller vilkårene, og at myndighetene godkjenner dem som egnet til å adoptere. Det må forsikres at adoptivsøkerne har fått den rådgivningen de eventuelt trenger, og det må være slått fast at barnet har fått, eller vil få, tillatelse til å bo fast i mottakerlandet.

Det landet som søker om adopsjon skal foreslå en sentral myndighet til å utføre de bestemmelser som konvensjonen krever fra slike myndigheter. De sentrale myndighetene skal sørge for alle nødvendige tiltak for å avverge urettmessig økonomisk eller annen utbytte i forbindelse med adopsjon, og forhindre all praksis som er i strid med konvensjonens anliggende. Det skal i tillegg treffes nødvendige tiltak med særlig betraktning på å samle inn, oppbevare og utveksle informasjon om barnets og adoptivsøkernes situasjon, i den grad det er nødvendig for å fullføre en adopsjon. De sentrale myndighetene i mottakerlandet skal også arbeide for utbygging av rådgivningstjenester for adopsjon og oppfølgende tjenester etter at adopsjonen har funnet sted.

2.4.5 Offentlig godkjente organer

Det skal kun gis offentlig godkjenning til organer som beviser at de på riktig måte er i stand til å utføre de oppgaver de har fått. En offentlig godkjent organ skal ikke ha økonomisk vinning for øye, og må rette seg etter de bestemmelser og handle innenfor de grenser som

myndighetene fastsetter. Slike organer må ha ledere og arbeidere som ved sin etniske norm og ved sin utdannelse eller annen erfaring er kvalifisert til å arbeide med internasjonale adopsjoner. Organene skal være underlagt kontroll av myndighetene med hensyn til sammensetning, drift og økonomi (Haag-konvensjonen). Et eksempel på et slikt organ er adopsjonsforeningene som må være godkjente av myndighetene for å formidle adopsjoner.

2.5 Nasjonal lovgivning

2.5.1 Faglig utvalg

Barne- og familiedirektoratet har oppnevnt et faglig utvalg for adopsjonssaker. Dette utvalget består av lege, psykolog og psykiater der alle har hver sin vararepresentant. Når det gjelder utenlandsadopsjon har utvalget beslutningsmyndighet for godkjenning av en utenlandsk myndigheters forslag om tildeling av barn med spesielle behov til familier i Norge. For at adopsjonsprosessen til søkere som ønsker tildeling av barn med spesielle behov kan fortsette, må utvalget godkjenne dette (Bufetat¹²).

2.5.2 Lover og retningslinjer ved utenlandsadopsjon

Når man skal adoptere et barn fra et annet land må man tilfredsstille to lands regelverk. Kravene fra norske myndigheter er bestemt i *Lov om adopsjon* (Lov om adopsjon 01.01.2006¹³) og i *Retningslinjer fra barne- og likestillingsdepartementet*.¹⁴ I barnets opprinnelsesland er det deres egne lover og regler som gjelder. Det grunnleggende vilkåret i *Lov om adopsjon* (§ 2) er at adopsjon skal være til gagn for barnet. Utgangspunktet i alle behandlinger av adopsjonssaker, er derfor barnets beste.

Adopsjonsloven viser til hvordan prosessen skal foregå, hvem som får adoptere og hvilke rettigheter den som adopteres har. Loven sier også at den som er bosatt i Norge, ikke kan adoptere barn fra et annet land uten forhåndssamtykke. Kommunen skal gjøre en utredning av

¹² <http://www.bufetat.no/?module=Articles;action=Article.publicOpen;ID=1467>

¹³ <http://www.lovdatabasen.no/all/tl-19860228-008-001.html>

¹⁴ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/rundskriv/2000/Rundskriv-om-utenlandsadopsjon-med-retningslinjer-for-undersokelse-og-godkjenning-av-adoptivhjem.html?id=108650>

søkeren og gi en anbefaling til Bufetat om de mener søkerne bør bli godkjente eller ikke. De som er gift kan bare søke om adopsjon sammen med den man er gift med. Søkerne må være over 25 år, og selv om det ikke er en øvre aldersgrense, står det at søkerne ikke bør være over 45 år. Når det er par som søker, må de ha vært gift i vanligvis minst 2 år. Det kan legges vekt på dokumentert samboerskap før ekteskapet. Enslige kan også søke om adopsjon, men i disse tilfellene legges det ekstra stor vekt på spesielle ressurser i forhold til barn og et godt og stabilt nettverk av familie og venner. Loven sier også at fysisk og psykisk helse må være god. Det kreves at søkerne har en trygg og stabil økonomi. Barnet som blir adoptert bør være det yngste barnet i familien, og bør ha vært i familien i minst ett år før familien eventuelt søker om ny adopsjon (Lov om adopsjon: kapitel 1).

3 TEORI OG TIDLIGERE FORSKNING

I dette kapitlet vil jeg først forklare hvordan jeg kommer til å bruke Pierre Bourdieus begreper i analysedelen. Deretter plasseres adopsjon i familiesosiologien, for så se på utenlandsadopsjon som fenomen. Til slutt ser jeg på hvilken forskning som er blitt gjort i adopsjonsfeltet.

3.1 Bruk av Pierre Bourdieus begreper

Mens det i sosiologien er strid om hvorvidt man skal studere ”strukturen *eller* den handlende, systemet *eller* aktøren, kollektivet *eller* individet” (Bourdieu og Wacquant, 1993:32), mener Bourdieu at det er relasjonene man skal konsentrere seg om. Han mener at verken den metodologiske individualismen, som tar utgangspunkt i individet, eller holismen som ser individet i forhold til helhetsperspektivet, har rett. Det er altså det relasjonelle perspektivet som er kjernen i Bourdieus sosiologiske syn (Bourdieu og Wacquant, 1993).

I min analyse av møter i adopsjonsfeltet har jeg først og fremst benyttet meg av ”Den kritiske ettertanke” (Bourdieu og Wacquant, 1993). Målsettingen med boken er å vise at leserne tilpasser begrepene til sine konkrete analyser (Bourdieu og Wacquant, 1993:21), noe jeg har etterstrebet i analysedelen av oppgaven. ”Det vil seie at lesarane ikke bør vere redde for, liksom Foucault sa om Nietzhes tenkning, *å bruke den, å forvrengje den, å få den til å jamre seg og protestere*” (Wacquant, 1993:21).

Feltanalysen kan brukes på mange måter, både ved bruk av kvalitative og kvantitative metoder. Eksempel på at feltanalysen kan brukes på ulike måter er Bourdieus egne analyser av høyere utdannelseinstitusjoner i 1960-årene i Frankrike, ”Homo academicus”, og analysen av Bourdieus bok om filosofen Martin Heidegger, ”L’Ontologie politique de Martin Heidegger” (Sestoft, 2006:172-175). ”Homo academicus” bygger på to større statistiske analyser, der den ene er basert på innsamling av informasjon om 405 tilfeldig utvalgte professorer fra alle fakultet i Paris, mens den andre baserer seg på informasjon om alle professorer innen humaniora og humanvitenskaplige fag ved høyere læreanstalter i Paris (Sestoft, 2006:173). Bourdieu gjør rede for en langvarig og komplisert prosess med å samle inn informasjonen blant annet gjennom intervjuer og fra alle mulige offisielle kilder, eksempelvis årbøker. Sestoft sier:

”Det er således gjennom analysen af de sociale egenskaber ved feltets agerende, at feltstrukturen afdækkes” (Sestoft, 2006:173).

I Heidegger-analysen går Bourdieu fram på en annen måte for å analysere feltet. Han begynner med å studere ideen om ”konservativ revolution”¹⁵ (Sestoft, 2006:175) som Heidegger hadde forbindelse med. Bourdieus poeng var imidlertid at Heidegger underkastet disse heteronome politiske ideer en spesifikk filosofisk sensur, slik at politiske synspunkt ble nesten ugjenkjennelig i innskrivingen i det filosofiske feltets historie. Med denne analysen ville Bourdieu vise hvordan autonomien i det filosofiske feltet fungerte (Sestoft, 2006:175). Forskjeller mellom ”Homo academicus” og Heidegger-analysen er for det første metoden, da undersøkelsen om utdanningsinstitusjonene er en kvantitativ undersøkelse, mens den andre benytter seg av kvalitativ metode. Den andre forskjellen er hvordan Bourdieu ser på i feltet. Mens han med Heidegger-analysen ser på feltet gjennom en enkelt av feltets agenter, Heidegger, bygger ”Homo academicus” på to større analyser (Sestoft, 2006:176). Sestoft (2006) viser hvordan Bourdieu bruker felt som analyseredskap på to helt forskjellige analyser. En anvendelse av Bourdieus feltbegrep som analyseredskap for å forstå adopsjonsprosesser vil bli presentert i kapittel 5.

3.2 Adopsjon i familiesosiologien

Det er mye som tyder på at slekt og familie står sentralt i norsk verdisystem. De fleste par ønsker på et eller annet tidspunkt i livet å få barn. Barn bidrar til å danne kvinners og menns identitet, hevder Howell (2001:73). Et parforhold blir omskapt til en familie når man får barn, og man får muligheten til å leve et familieliv. Det er altså ikke først og fremst individuelle behov det er snakk om når man ønsker seg barn, men det handler om relasjoner, tilhørighet og kjærighet. Barn og barns behov strukturerer dagliglivet til fleste menn og kvinner i alderen 25-45 år i Norge i dag, og man blir på den måten en aktiv deltager i samfunnet man lever i. Hendelser som graviditet, fødsel, barnehage og skole blir samtaleevne når mennesker i denne aldersgruppen møtes. Det er gjennom barn at mange skaper relasjoner med andre (Howell, 2001).

¹⁵ ”Konservativ revolution” var en vagt definert og meget utbredt intellektuell og politisk strømning i Tyskland på 1920-tallet (Sestoft, 2006:175).

Basert på idealet om kjernefamilien, blir familieliv ikke bare forankret kulturelt, men også i økende grad gjenstand for politiske tiltak. Regjeringen og Stortinget støtter opp om familieverdier. Et tegn på dette kan vi se av fødselspermisjonens endringer. Fra 18 uker med fødselspenger i 1977 (Barne – og likestillingsdepartementet¹⁶), til dagens ordning som gir opp til ett år med 80 prosent lønn (Howell, 2001:74), viser at familiepolitikken har vært i endring. Det har vært uenighet mellom partiene om hvordan man skal satse mer på familiepolitikken. Mens høyresiden vil satse mer på kontantoverføringer til barnefamiliene, vil venstresiden at det skal fokuseres på utbygging av barnehager. Uansett uenighet om hvordan familiepolitikken skal håndteres, er det enighet i alle partier om å støtte opp om familieverdier (Hatland m fl, 2001).

I Howells undersøkelse ble flere hundre adoptivforeldre spurt om hvorfor de ville ha barn. Svarene var usedvanlig like. De aller fleste svarte først og fremst at de ville bli en vanlig familie, noe man ikke blir før man får barn. Dernest svarte adoptivforeldrene at de mente de hadde noe å tilby et barn, de ville vise omsorg for barnet og trodde de kom til å bli gode foreldre (Howell, 2001).

3.3 Fenomenet utenlandsadopsjon

Adopsjon er et gammelt fenomen. Synet på barnløshet og adopsjon har variert med tiden, med hensyn til blant annet religion, oppfatninger blant folk om hvordan barn blir til, og det har variert med barns og kvinners sosiale og juridiske rettigheter. Et eksempel er at koranen ikke tillater adopsjon, derfor er ikke adopsjon lovregulert i muslimske land. I noen land er det bare tillatt å adoptere barn innenfor det samme trossamfunnet som familien er en del av (Dalen, 1999).

Selv om utenlandsadopsjon ikke er et nytt fenomen, har virksomheten endret karakter. I starten handlet det om foreldreløse etter andre verdenskrig, da barn fra Tyskland, Hellas og de baltiske statene ble adoptert til Europa og USA. Det var i forbindelse med Korea-krigen at man begynte å adoptere fra Asia. Senere har det også startet opp samarbeid med andre land i Asia, Afrika og Latin-Amerika. Årsaker til at adopsjon ble en mulighet er den økonomiske utviklingen og at det ble mulig å bli transportert med fly til andre siden av jordkloden. Med fjernsynets

¹⁶ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/NOUer/1996/NOU-1996-13/9/1.html?id=116087>

gjennombrudd kunne man se programmer der man fikk se bilder av krig, hungersnød og naturkatastrofer. Dette gjorde at folk ble bevisst om utviklingslands nød (Dalen, 1999).

I dag kjenner vi til utenlandsadopsjon gjennom at et barn blir adoptert fra et land til adoptivforeldrene i barnets nye hjemland. Dalen (1999) bruker begrepet *det menneskelig triangelet* når de diskuterer utenlandsadopsjon. Triangelet består av de biologiske foreldrene, barnet og adoptivforeldrene. Dalen regner som oftest *biologiske foreldre* som en ung enslig mor som ikke kan, makter eller ønsker å beholde barnet sitt. Grunnen til at det vrakede, oppgitte eller forlatte *barnet* skilles fra sin biologiske mor er som regel på grunn av fattigdom, sykdom eller sosiale grunner. Barnet blir adoptert av ofte mer sosialt velstående *adoptivforeldre* som har et sterkt ønske om å få barn (Dalen, 1999:19). Howell (2006) sier imidlertid at det ikke bare er de biologiske foreldrene, barnet og adoptivforeldre som inngår i denne forbindelsen, da adopsjon i stigende grad er blitt et angående for staten.

3.4 Tidligere forskning i adopsjonsfeltet

3.4.1 Adopsjonsforums brukerundersøkelse

Adopsjonsforeningen Adopsjonsforum gjennomførte i mars 2006 en nettbasert undersøkelse med fokus på erfaringer med offentlig saksbehandling i adopsjonssaker.¹⁷ Av brukerundersøkelsen kan man se at fra søkerne tar kontakt med kommunene til kommunene sender fra seg sakspapirene, har det i gjennomsnitt tatt 6,3 måneder. Den korteste behandlingstiden var på 0,7 måneder og i den saken som tok lengst tid var behandlingstiden på 2 år. Behandlingstiden har de siste årene økt.

Det tok i snitt 3,2 måneder før første hjemmebesøk ble gjennomført. Brukerundersøkelsen viser oss videre at det er vanlig at søkerne har 2 hjemmebesøk og 1 til 2 besøk på et offentlig

¹⁷ Alle lokalavdelinger til Adopsjonsforum og regioner er representert i undersøkelsen og godt over 100 kommuner blir omtalt, til sammen 388 "pålitelige" svarskjema. Statlige organer er fordelt med BUFA, som Bufetat het tidligere og de fem regionene senere. 77 % av de som deltok i brukerundersøkelsen har fått/ får saken behandlet gjennom Bufetat regionskontorer. Undersøkelsen lå på Adopsjonsforums nettside i cirka seks uker. Dette er en brukerundersøkelse, og ikke en vitenskapelig utført undersøkelse, men jeg ser ingen grunn til å tro at svarene ikke er korrekte, i og med at det er svar på adopsjonssøkernes egne erfaringer.

kontor. Den eneste sammenhengen man kan se mellom antall hjemmebesøk og antall møter på offentlige kontor, er at det mest sannsynlig er slik at jo flere hjemmebesøk, jo flere møter på offentlige kontorer. Deltakerne i brukerundersøkelsen ventet i snitt 1,8 måneder etter siste hjemmebesøk til saken var klar og ble sendt videre til beslutningsmyndigheten.

På en skala fra 1 til 5, der fem var best, fikk kommunale saksbehandlere gjennomsnittskarakter på 3,3 fra søkerne. Karakteren skulle gis i forhold til om saksbehandler ga informasjon om alle tre adopsjonsforeningene, om kunnskapsnivået saksbehandleren hadde om internasjonal adopsjon generelt, om nivået på kunnskap vedrørende adopsjonsprosessen, serviceinnstilling, hvordan søkerne opplevde behandlingen fra saksbehandleren, og om de fikk gode nok opplysninger om eventuell klagegang. Det var lite som tydet på at kommunens størrelse hadde mye å si på søkeres opplevelse av saksbehandler, men det er en tendens til at søkerne i mindre kommuner er mer fornøyd med sin saksbehandler enn i større kommuner.

Det er en faktor som klart skiller seg ut med hensyn til hvordan søkerne opplever godkjenningsprosessen, og det er tid. Det viser seg at jo lenger tid prosessen tar, jo mindre fornøyd er søkerne. Ellers har antall hjemmebesøk, servicenivået til saksbehandler, kunnskapsnivået til saksbehandler eller størrelsen på kommunene liten betydning for hvordan søkerne erfarer denne prosessen.

3.4.2 “The Clock Has Been Ticking, the Calendar Pages Turning, and We Are Still Waiting: Infertile Couples` Encounter with Time in the Adoption Waiting Period”

Margarete Sandelowski og medarbeidere gjorde en undersøkelse om ventetiden til adoptivforeldre. Artikkelen ”The Clock Has Been Ticking, the Calendar Pages Turning, and We Are Still Waiting: Infertile Couples` Encounter with Time in the Adoption Waiting Period”, ble publisert i 1991¹⁸. Bildet av “den biologisk tikkende klokken” blir oftest assosiert

¹⁸ Denne undersøkelsen ble gjennomført med intervjuer av par som søkte adopsjon i hjemlandet og par som søkte internasjonal adopsjon. Selv om det bare var 14 familier som søkte om internasjonal adopsjon, velger jeg likevel å referere til denne undersøkelsen i mitt prosjekt. Når de skriver om funnene, forteller de om det er en nasjonal eller internasjonal adopsjon.

med at man skal få barn før man er for gammel til å få barn, men Sandelowski og medarbeidere peker på at ufrivillig barnløses erfaringer med *tiden* fortsatt er utforsket. Med dette mener de at adopsjonsprosessen ikke er forutsigbar og at adopsjonssøkerne ikke visste hva de hadde i vente med hensyn til tidsaspektet.

Forskerne intervjuet 37 ufrivillig barnløse par som ventet på adoptivbarn¹⁹. Undersøkelsen var basert på 86 intervju og to journaler skrevet av to kvinner. De hadde et narrativt fokus i arbeidet med å finne ut hvordan parene så fremfor seg en løsning på problemet.²⁰

Et sentralt problem i ventetiden til adopsjonssøkerne, var fraværet av markeringer på tidens varighet, slik som begynnelse (tikk), varighet og slutt (tak) av venteperioden. Flere beskrev seg selv som gravid uten dato for termin. Selv om flere brukte sammenligningen til en graviditet, mente de at dette var en mangelfull beskrivelse av situasjonen. Når man venter på tildeling til adopsjon, vet man ikke eksakt tidspunktet når tildelingen skjer. Følelsen av å bare ”drive i tiden” gjorde at adopsjonssøkerne laget sin egen kronologi for ventingen. De etablerte en tidslinje de fulgte, med å plassere seg i begynnelsen, midten eller slutten av ventetiden.

Sandelowski og medarbeidere fant at parene ikke ønsket å fortelle andre om at de ventet på adopsjon før alle papirer var i orden. De ville nødig fortelle det før de var blitt godkjent, fordi de så ikke på seg selv som ”offisielle” adopsjonssøkere før de var godkjent av myndighetene.

Et annet funn i denne undersøkelsen er at intervjupersonene hadde ulike definisjoner på når ventetiden begynte. For noen begynte ventetiden fra de hadde hatt første møtet med myndighetene, mens et par kalte denne tiden for ”forberedelse på ventetiden”. Et annet par navngav tiden de ventet på å komme på kommunens venteliste som ”før-ventetiden”, venter på å vente. Et par hadde fått beskjed om at søknaden var registrert i Bangkok før de følte at ”den egentlige ventetiden” begynte.

Søkere som ventet på internasjonal adopsjon konstruerte en tidslinje innenfor en tidslinje. Når man venter på internasjonal adopsjon får man ikke telefonen en dag og henter barnet hjem den neste, men man får beskjed 2-6 måneder før hentereisen. Søkerne konstruerte en tidsramme til

¹⁹ Det ble gjennomført kvalitative intervju med 37 amerikanske par, noen par ble intervjuet en eller to ganger, andre opp til 6-7 ganger

²⁰ Narrativ strukturering som analysemetode vil si at for å få mengingen frem, bruker man en tidsmessig og sosial organisering av teksten. (Kvale, 1997)

de skulle få tildeling, og igjen en ny tidsramme til de skulle få barnet hjem. Adopsjonssøkerne i undersøkelsen var klar over at det var mange faktorer som spilte inn på saken deres. De forklarer at de følte seg ”ute av kontroll” med hensyn til saksbehandlere, myndighetene, biologiske mødre²¹, andre adopsjonssøkere og av skjebnen (Sandelowski, 1991).

3.4.3 Betydninger av slektskap i Norge

Howell og Melhuus (2001) stiller spørsmål om hva slektskap i Norge omhandler. I kapitlet ”En vanlig familie: Utenlandsadopsjon i Norge, et stadig voksende fenomen” avdekker Howell fire stadier i adopsjonsprosessen. Det Howell ønsker å få frem er ”hvilken grad foreldrene forholder seg til en biologisk modell om slektskap (...).” (Howell 2001:79).

Det første stadiet i adopsjonsprosessen kaller Howell for *førgraviditet*, og det er stadiet når et par bestemmer seg for at det er tid for å få barn.²² Om de ikke blir gravid i løpet av måneder eller år, tar de kontakt med legen. Legebesøket kan bli det første av mange besøk hos lege, sykehus og spesialister. At paret ikke blir gravid når tiden er inne for å få barn, kan komme som et sjokk. Dersom man prøver assistert befruktning og dette ikke fungerer, begynner en del av parene å se etter alternative måter å få barn. De som søker om adopsjon er som regel ikke klar over i starten at det er en lang og krevende prosess. Adopsjon kan sies å være ”en sosial metode for et sosialt mål som de impliserte beskrivelser ved hjelp av biologisk sjargong” (Howell, 2001:80). Det andre stadiet er når paret mottar godkjenningen på adopsjonssøknaden. Ifølge Howell kan man da si at *graviditeten* starter. I denne fasen er paret begeistret over forventningene om å bli ”en vanlig familie” (Howell, 2001:81). Paret vil unngå nærgående spørsmål for at denne tiden ikke skal bli vanskeligere enn den allerede er, derfor ønsker de ikke å fortelle venner og familie om prøverørsforsøk og adopsjonssøknad.

Den tredje fasen er *fødselen*, og dette stadiet følger heller ikke vanlig praksis. Barnet er allerede født av en annen kvinne i et annet land. Fødselen for adopsjonsforeldre finner sted i det øyeblikket paret får tildelingen av et barn. De får da beskjed om barnets navn, kjønn, hvor gammel barnet er, og man får tilsendt et bilde av barnet. Howell sier: ”Fra dette øyeblikket er barnet *deres* barn” (Howell, 2001:81). Det fjerde og siste stadiet hos Howell er *familieliv*, som

²¹ Når det er snakk om biologiske mødre, nevnes dette av søkere som venter på nasjonal adopsjon.

²² Howell forholder seg til søkende par, og har ikke med enslige i sin studie.

er tiden etter at barnet er kommet hjem. Man kan se at foreldrene ikke er barnas biologiske foreldre på grunn av barnets og foreldrenes forskjellige utseende, men Howell observerte at foreldrene arbeidet hardt med ”å få til en omforming av barnets essensielle karakter” (Howell, 2001:83). De fleste par er med i aktiviteter som oppleves som typiske familieaktiviteter. Howell sier at det kan til tider virke som adopsjonsforeldre er mer ”vanlige” enn de ”vanlige familiene” (Howell, 2001).

Howell har utarbeidet begrepene om disse stadiene etter flere hundre intervjuer med adoptivforeldre. Det er adoptivforeldrenes forklaringer av tiden som kommer til uttrykk i hennes teorier, men det er Howell som navngir begrepene. Slik jeg forstår artikkelen undersøker Howell om adoptivforeldre sammenligner adopsjonsprosessen med en graviditet, og hun viser til flere eksempler på dette. Det er imidlertid vanskelig å lese av artikkelen om adoptivforeldrene selv snakker om adopsjonsprosessen som en graviditet, eller om det er Howell som kategoriserer utsagnene inn i en ”biologisk modell” (Howell, 2001:79). Både Howell og Sandelowski trekker på en biologisk modell, til tross for at Sandelowskis intervjupersoner betegner denne sammenligningen som en mangelfull beskrivelse av situasjonen.

3.4.4 Forskning på barna

Forskningen i adopsjonsfeltet har i hovedsak vært forskning på adoptivbarna, med utgangspunkt i hvordan barna klarer seg i barnehage og skole, hvordan tilknytningen til familien har vært, språkutvikling og identitetsutvikling. Adoptivforeldre beskriver situasjonen som om ”barna ’våkner’ nærmest fra en ’dvaletilstand’ når de møter med sine nye foreldre” (Dalen og Rygvold, 2004:47). All forskning som belyser den første tiden i familien viser at dette er en vanskelig periode for barna, men etter 3-6 måneder faller de aller fleste barna til ro i den nye familien og dens omgivelser (Dalen og Rygvold, 2004:12). Når det gjelder språket viser forskning at barna mestrer sitt nye morsmål uten større problemer, men nærmere en tredjedel sliter med språket på en eller annen måte (Dalen og Rygvold, 2004:12). I skolesammenheng er det hyperaktiv atferd som virker inn på prestasjonene. I gjennomsnitt har adopterte barn som gruppe en noe lavere skoleprestasjon, men det som er påfallende er den store spredningen. Mens noen adopterte barn har høyere karakterer på skolen enn norskfødte skolebarn, har en viss prosentdel svakere prestasjoner (Dalen og Rygvold, 2004:12). I undersøkelser av adoptertes ulike mål på selvbilde og livskvalitet kommer adopterte minst like

bra ut som norskfødte i samme alder. Men også her kan man se at spredningen er stor, som betyr at ”en ikke ubetydelig gruppe av utenlandsadopterte sliter med problemer i ungdomstiden” (Botvar, 1999:90).

Forskning viser at mange adopterte strever med identitetsutviklingen gjennom oppveksten (Dalen og Rygvold, 2004:13). Adopterte strever spesielt med forholdet til det å være adoptert, det å være annerledes når det gjelder utseende og etnisk bakgrunn. I Sætersdal og Dalens undersøkelse fant de at adopterte vietnamesiske tenåringer ”ønsket ikke å innrømme at deres opprinnelse og bakgrunn utgjorde en viktig komponent i deres identitet (...)” (Dalen, 1999:128). Selv om det er vanskelig å fastslå at det å være adoptert innebærer en ”bestemt identitetsprofil og et tilhørighetsmoment til fødelandet” (Brottveit 1999:87), hevder Brottveit at utenlandsadopterte har et ekstra ”identitetsarbeid” (Brottveit, 1999:87). Dette mener han på bakgrunn av biologiske bånd i fødelandet, genetiske disposisjoner og et utseende som mest sannsynlig blir oppfattet som utenlandsk i Norge.

3.4.5 Forskning på foreldre

I forskningsprosjektet ”Vi hentet våre barn i Kina. Foreldres fortellinger om adopsjoner fra Kina – til Norge til USA” (2005) tar Monica Dalen utgangspunkt i Hoksbergens²³ beskrivelser de ulike motivene adoptivforeldre har hatt gjennom tidene. Den første er ”den åpne og idealstiske” familien (1970-1985), der hovedmotivet til adopsjon ikke var ikke bunnet i barnløshet, da mange av disse familiene hadde barn fra før. De første barna ble adoptert fra Korea og Vietnam, der barn led nød på grunn av krig. Det var gjennom fjernsynet at familier i Norge ble klar over at barn led, og de ønsket å gjøre noe for disse barna. Utenlandsadopsjon åpnet nye muligheter for barnløs par, noe som ble opplevd svært positivt (Dalen, 2005).

Dalen kaller familien i tiden 1985 til 2000 for ”den realistiske og nøkterne” familien (Dalen, 2005:59). Etter hvert som det ble flere utenlandsadopsjoner skjedde det endringer i adopsjonsfeltet. På grunn av at mange barn hadde lidd nød og var i dårlig forfatning både fysisk og psykisk, ble adoptivforeldre overveldet av barnas problemer. Dette førte til større krav fra adoptivforeldre om hvilket land de ville adoptere fra, og de ønsket ikke å adoptere

²³ Hoksbergen, R. (2000) Changes in attitudes in three generations of adoptive parents: 1950-2000. I: P. Selman (Eds.) Intercountry Adoption (Chapter 7, 126-142). British Agencies for Adoption & Fostering, London.

funksjonshemmede eller skadede barn. For å forberede adoptivforeldrene arrangerte adopsjonsforeningene kurs for å forberede de best mulig før barnet kom. Dalen beskriver denne familietypen som ”mer realistiske og nøkterne, men samtidig listet de litt av den idealistiske og optimistiske holdningen” (Dalen, 2005:61).

Den siste gruppen er dagens adoptivfamilier, som Dalen kaller ”den romslige og bevisste” familien (Dalen, 2005:61), som er en langt mer heterogen gruppe enn de tidligere familietyperne. Alderen på foreldrene kan være høyere enn før, søkere kan ha vært gjennom en skilsmisse og enslige har større mulighet å adoptere i dag. Forskning viser at de fleste barna klarer seg bra, men det er rundt 25-30% som får problemer under oppveksten (Dalen, 2005:61). Adopsjonsforeldrene i dag er mer bevisst at på at barna de adopterer ofte har hatt dårlige vilkår i starten av livet, og de ønsker derfor kunnskap om adopsjon. Disse foreldrene oppsøker i større grad hjelpeapparatet og hverandre enn foreldre gjorde tidligere (Dalen, 2005:61). Hoksbergen (1997) påpeker at adoptivfamiliers problemer endrer seg. Familiene som adopterte barn fra krigsrammede Vietnam på 1970-tallet hadde andre forutsetninger og problemer enn for eksempel adopsjon fra Kina i dag.

4 METODE

4.1 Kvalitativ metodevalg

Kvalitativ forskning rommer mange tilnærminger, blant annet observasjon, analyse av dokumenter eller tekster, bruk av visuelle medier og intervju. Dette prosjektet har valgt en kvalitativ metode, og for å gi empiri til undersøkelsen gjennomførte jeg personlige intervju. Mitt prosjekt er basert på personlige intervju med familier som venter på å få barnet hjem. På forhånd fantes det en nyere kvantitativ undersøkelse om adopsjon. Adopsjonsforeningen Adopsjonsforum gjennomførte i mars 2006 en nettbasert undersøkelse med fokus på erfaringer med offentlig saksbehandling i adopsjonssaker²⁴. Adopsjonsforum hadde undersøkelsen på sine nettsider i cirka seks uker. Brukerundersøkelsen gir et godt tallmateriale for å beskrive situasjonen til ventende adoptivforeldre. Etter min mening ville jeg ikke fått særlig bedre forståelse av situasjonen ved å gjøre en ny spørreskjemaundersøkelse.

4.2 Personlige intervju

Kvale (2001) sier at et intervju er en utveksling av synspunkter mellom to mennesker som snakker om et felles emne. Det er flere ulike måter man kan gjøre personlige intervju på. For mitt prosjekt fant jeg at det beste var å gjøre personlige intervju ansikt-til-ansikt, men i tillegg gjennomførte jeg e-postintervju og et telefonintervju. I de personlige intervjuene der intervjupersonene var et ektepar, intervjuet jeg begge eller bare en av partene. I de tilfellene det var enslig adoptant, var det kvinnen jeg møtte.

Hensikten med personlige intervju er å få en fyldig og beskrivende informasjon om hvordan adopsjonsprosessen oppleves for ventende adoptivforeldre. I en kvalitativ undersøkelse får vi vite hva intervjupersonene fant positivt med møtene med kommune, stat og adopsjonsforening, - og andre instanser, og hva som ble erfart som negativt. Intervjupersonene får mulighet til å utdype svarene. Jeg ønsket å få innsikt i deres tanker kring ventetiden, deres erfaringer og følelser.

²⁴ Se avsnitt 3.4.1 Adopsjonsforums brukerundersøkelse

4.3 Tilgang til feltet

Da jeg hadde bestemt meg for adopsjon som tema for masteroppgaven, tok jeg kontakt med Adopsjonsforum ved at jeg sendte dem en e-post hvor jeg fortalte hvem jeg var og hva jeg studerte. Jeg skrev at jeg var interessert i emnet og spurte om de hadde noen tips om temaer innenfor adopsjon jeg kunne se nærmere på. Tilbakemeldingen jeg fikk var veldig hyggelig der de påpekte at det var utført lite forskning rundt ventetiden for adopsjonssøkere. De kom også med tips om litteratur. Dette fikk meg til å lese mer om adopsjon og jeg ble veldig interessert i ventetiden, som det som sagt var lite forskning på. Jeg sendte en søknad til Adopsjonsforum der jeg spurte om de ville hjelpe meg med å komme i kontakt med adopsjonssøkere. Det ville de, og jeg sendte søknad til Norsk Samfunnsvitenskaplige Datatjeneste. Da jeg fikk godkjenningen begynte Adopsjonsforum å ta kontakt med søkere. De tok direkte kontakt med søkere som bor i to utvalgte kommuner og de la en notis om prosjektet mitt på Adopsjonsforums hjemmeside, hvor de oppfordret adopsjonssøkere som var villig til å la seg bli "forskert på" å ta kontakt. Det var også medlemmer fra andre foreninger enn Adopsjonsforum som tok kontakt. Adopsjonsforum spurte også om tillatelse til å gi meg deres telefonnummer eller e-postadresse slik at jeg kunne ta kontakt. Det var mange som sa seg villig til å bli intervjuet, men på grunn av avstand i Norges langstrakte land og studentens egen økonomi var det ikke alle jeg kunne møte. De jeg ikke hadde mulighet å møte fikk forespørsel om å svare på noen spørsmål via e-post.²⁵

4.4 Intervjuene

4.4.1 Planlegging av intervjuene

Jeg brukte Adopsjonsforums brukerundersøkelse som idé da jeg laget intervjuguiden til de personlige intervjuene.²⁶ Jeg fant spørsmålene de hadde brukt i brukerundersøkelsen veldig gode og valgte derfor å omformulere flere av spørsmålene til mitt kvalitative prosjekt. Mens jeg arbeidet videre med intervjuguiden la jeg til spørsmål der jeg ønsket utdyping. For å få

²⁵ Mer om dette i avsnitt 4.4.5 E-postintervju

²⁶ En intervjuguide inneholder en beskrivelse av rekkefølgen til de temaene som blir tatt opp i et intervju. (Thagaard, 1998)

bedre inntak til adopsjon som tema leste jeg også to årganger av Adopsjonsforums medlemsblad. I forbindelse med undersøkelsen gjennomførte jeg et prøveintervju. Jeg ville vite om spørsmålene mine var forståelige og et omtrentlig tidsforbruk i intervjuet. Veilederen min ordnet med kontakt med en som var villig til å bli ”prøve - intervjuet”. Før vi begynte ba jeg henne om å si ifra om det var noe som var uklart med spørsmålsformuleringene mine. Hun var ferdig med adopsjonsprosessen for en god stund siden. Tilbakemeldingen fra prøveintervjupersonen min var at jeg hadde gode spørsmål.

4.4.2 Utvalg

I utgangspunktet hadde jeg planlagt å gjøre intervjuene i tre kommuner, tre intervju med adoptivfamilier i hver kommune. I den første kontaktlisten jeg fikk fra Adopsjonsforum var det en kommune med tre par og en kommune med tre par og en enslig. I ettertid var det flere som kontaktet Adopsjonsforum fordi de hadde lest om prosjektet mitt på Adopsjonsforum sine hjemmesider. For at intervjupersonene ikke direkte kunne bli gjenkjent hos adopsjonsforeningen, valgte jeg å intervju noen av de som sto på den opprinnelige listen og noen som tok kontakt i ettertid. Jeg informerte ikke Adopsjonsforum om hvem jeg skulle møte. I ettertid har jeg valgt å ikke se på eventuelle forskjeller mellom kommunene i bearbeiding av materialet. Det var betydelige forskjeller i erfaringene innenfor kommunene, slik at sammenligning ikke ville gitt noen bedre analyse. Det har imidlertid sikret meg et utvalg av intervjupersoner fra veldig forskjellige kommuner.

Primært ønsket jeg å komme i kontakt med søkere som var et stykke ut i adopsjonsprosessen, slik at de hadde erfaring fra både kommune og adopsjonsforening. Adoptivsøkerne som jeg intervjuet er enten enslig eller gifte par. De er alle godkjent for utenlandsadopsjon både her hjemme i Norge og i barnets opprinnelsesland, og venter nå på å få hente barnet hjem. De er altså i ”slutten av venteprosessen”. Grunnen til at jeg ønsket å gjøre intervjuene så sent som mulig i venteprosessen, er at de nå har gått gjennom det meste av ventetiden, og samtidig fortsatt er i prosessen. Jeg ønsket ikke å gjennomføre intervjuene når de har fått barnet sitt hjem, i frykt for at venteprosessens egentlige opplevelser blir ”glemt” når de er ferdig med den tiden. At dette var et riktig valg, fikk jeg et tegn på da jeg foretok prøveintervjuet. Hun var fokusert på ting som skjer etter at barnet er kommet hjem, og jeg fikk da en indikasjon på at det var et bra valg å intervju adopsjonssøkere som fortsatt var i adopsjonsprosessen når

problemstillingen min handler om ventetiden.

4.4.3 Gjennomføring av intervjuene

5 av de 6 personlige intervjuene ble gjennomført hjemme hos adopsjonssøkerne, mens ved et tilfelle møttes vi på kafé. Jeg lot hver enkelt bestemme hvor de ville møte meg. At intervjuet ble gjennomført i hjemmet ser jeg som en fordel, da det kan være en trygghet for intervjupersonene, og vi kunne snakke sammen uten at noen andre kunne høre hva som ble sagt. I intervjuet som ble gjennomført på kafé fikk jeg ikke følelsen av at intervjupersonen fortalte mindre enn andre på grunn av intervjusituasjonen, det virket som om vi satt der alene likevel. Eneste negative trekk ved å møtes på en slik plass, var at det var vanskelig å transkribere intervjuet med musikk og andre kafégjesters stemmer i bakgrunnen.

I intervjuer gjort med ektepar snakket jeg både med mannen og kvinnen i tre intervju, mens jeg i to intervju snakket bare med kvinnen. Jeg gruet meg til selve intervjusituasjonen i tilfelle jeg skulle være nervøs eller si noen ting feil, men da jeg møtte det første paret ble jeg så godt tatt i mot at jeg glemte helt at jeg hadde vært nervøs. Alle adopsjonssøkerne jeg møtte var veldig hyggelige og imøtekommende. Jeg følte alltid at det var en god tone under samtalene.

Jeg sendte informasjonsbrevet til dem på forhånd. Et informasjonsbrev omfatter informasjon om undersøkelsens overordnede mål. Det kom frem i informasjonsbrevet hva undersøkelsen skal brukes til, samt at det er frivillig å delta og intervjupersonen kan trekke seg når som helst uten å oppgi noen grunn. I tillegg tok jeg med en kopi av informasjonsbrevet som de fikk anledning til å lese før de skrev under samtykkeerklæring. I samtykkeerklæringen skriver intervjupersonen under på at han eller hun har lest informasjonsbrevet, og intervjupersonen informeres igjen om at han eller hun deltar på frivillig basis og kan trekke seg når tid som helst (Kvale, 2001:67). Før intervjuet startet fortalte jeg også muntlig at det var frivillig å delta, at materialet kom til å bli anonymisert, at han/hun kunne trekke seg når som helst uten grunn, og at han/hun kunne velge å ikke svare på spørsmål uten å forklare dette videre. Jeg spurte om det var i orden om jeg kunne ta opp samtalen på lydbånd.

Jeg hadde med meg intervjuguiden. I noen intervjusituasjoner brukte jeg intervjuguiden mye, der intervjupersonene svarte på et spørsmål og jeg stilte det neste, mens andre ganger var

intervjuet mer en samtale. Alle intervjuene begynte med at søkerne fortalte hva det var de gjorde først etter de hadde bestemt seg for å søke om adopsjon. For noen intervjupersoner ble det naturlig å fortelle om prosessen fra begynnelse til det de var kommet nå. I disse intervjusituasjonene stilte jeg bare spørsmål dersom det var noe jeg lurte på eller om det var noe intervjupersonen ikke fortalte, men som jeg hadde i intervjuguiden min.

I telefonintervjuet og tre personlige intervju, snakket jeg med begge ektefellene. I disse møtene var det mer som en samtale enn et intervju. Mens den ene ektefellen snakket fikk den andre tid til å tenke seg om, og på denne måten følte jeg at det ble en flyt i samtalen.

4.4.4 Bruk av digital opptaker

I alle intervjuene jeg gjennomførte brukte jeg digital opptaker. Dette fungerte veldig bra. Det var ingen av intervjupersonene som hadde betenkeligheter med dette. Når man bruker båndopptaker i en intervjusituasjon, kan det gi intervjuet et formelt preg. (Thagaard, 1998). Jeg fikk ikke noe som helst inntrykk av at bruk av opptaker påvirket intervjusituasjonen. Om jeg bare skulle ha skrevet notater har jeg ikke fått like mye ut av intervjuene som det jeg gjorde med opptaker. Kvale (2001) minner oss på at man har en tendens til å se på transkripsjonen som selve materialet. Transkripsjonen er "... kunstige konstruksjoner av kommunikasjon fra muntlig til skriftlig form. Enhver transkripsjon fra en kontekst til en annen medfører en rekke vurderinger og beslutninger:" (Kvale 2001:102). Jeg hadde dette i tankene da jeg skrev ned intervjuene. Etter alle møtene med adoptivsøkerne skrev jeg også ned tanker om møtet og det jeg hadde blitt fortalt. Disse notatene hjalp meg til å huske selve situasjonen slik den var i de enkelte møtene da jeg transkriberte intervjuene. Etter jeg hadde transkribert intervjuene, hørte jeg gjennom opptakene med den ferdige transkriberingen fremfor meg.

4.4.5 E-postintervju

Som nevnt tidligere var det flere som tok kontakt via Adopsjonsforum, og som jeg ikke hadde anledning til å møte. Selv om jeg ikke kunne fly landet rundt for å snakke med dem, hadde jeg fortsatt lyst til å høre historien deres. Jeg kontaktet derfor Norsk Samfunnsvitenskaplige Datatjeneste, hvor jeg fikk klarsignal for å gjennomføre intervju via e-post. Jeg spurte 8

personer som jeg var i kontakt med, og fem sa seg villig. Jeg fikk inn 4 e-postintervju. Jeg ville ha åpne spørsmål slik at de selv kunne skrive sine tanker vedrørende erfaring med kommune, stat og adopsjonsforening. Følgende spørsmål ble sendt:

Spørsmål 1. Hvilke erfaringer har du/dere med det offentlige i adopsjonsprosessen?

Spørsmål 2. Hvilke erfaringer har du/dere med adopsjonsforeningen?

Jeg sendte med et informasjonsskriv og egenerklæring der det kom frem at når de sender meg e-posten tar jeg det som at de har lest skrivet og gir en erklæring om samtykke. Ryen (2002) peker på fordelene med et e-postintervju. Man slipper å sende frankerte konvolutter til de man skal intervju, og om man foretar e-postintervju i stedet for å møte intervjupersonene personlig, så sparer man tid og penger på transport og overnatting. Det er få geografiske begrensinger, og man slipper å planlegge et tidspunkt der både intervjuer og intervjuperson er tilgjengelig. Intervjupersonene får tid til å tenke gjennom spørsmålet før han eller hun svarer. Det som er utfordringene med e-postintervjuet er at tilgangen til internett varierer. De som hadde meldt seg til å delta i dette prosjektet hadde tatt kontakt med adopsjonsforeningen via e-post. Informasjonen om prosjektet lå på adopsjonsforeningen sine nettsider, og det kan tenkes at noen kunne tenke seg å delta, men har ikke internett tilgjengelig eller ikke har kunnskaper til å ”surfe på nettet”. Det er heller ikke alle som har e-post adresse. I tillegg er det også vanskelig å vite om intervjupersonene har mottatt e-posten. Det var bare halvparten av søkerene som hadde sagt seg villig til å svare på e-post som svarte på det tilsendte intervjuet. Grunnen til dette kan være at da Adopsjonsforum tok kontakt med søkere ble de informert om at det gjaldt personlige intervju. Alle hadde i utgangspunktet sagt seg villig til å bli intervjuet, så jeg antar at adopsjonssøkerne ønsket et personlig intervju. Det kan også tenkes at de mente at e-post ikke var et trygt nok medium for å sende sitt svar på.

4.4.6 Telefonintervju

Det siste intervjuet jeg gjennomførte var et telefonintervju. Grunnen til at jeg ikke møtte intervjupersonene personlig var at jeg var kommet hjem fra intervju-turene. Jeg sendte informasjonsbrev til dem, og skrev at jeg tok det som en samtykkeerklæring at de ville svare på spørsmålene mine når jeg ringte. Etter spørsmål fra intervjupersonene sendte jeg dem også

intervjuguiden på forhånd. På denne måten fikk de gjort seg tanker om emnene før vi snakket sammen på telefon. Telefonintervjuet fant sted på et kontor der jeg hadde telefonen på høyttaler og opptaker ved siden av. Intervjupersonene hadde gitt samtykke til opptaket. Intervjupersonene hadde også sin telefon på høyttaler, slik at jeg kunne snakke med begge to samtidig. Det eneste jeg ikke er fornøyd med, er at som intervjuer kan jeg ikke se intervjupersonene. I et personlig intervju kan jeg se om de er ferdig med å snakke om et spesielt tema eller om de kanskje tenker og vil fortelle mer. I telefonintervjuet ble det derfor noen pauser der ingen sa noe, fordi jeg ventet på om de hadde mer og si, mens de følte seg ferdig med å svare og ventet på nytt spørsmål. Ellers fungerte dette bra. I ansikt til ansikt intervju blir det mer småprat mellom spørsmålene, noe som er vanskeligere i telefonintervju (Shuy, 2002). Shuy sier også at det er enklere for intervjupersoner i personlige intervju å komme med spøker (Shuy, 2002:541). Slik telefonsamtalen forløp, fikk jeg ikke inntrykk av at intervjupersonene holdt igjen. Det var latter og spøker. Intervjuet varte i 37 minutter. Lydopptaket var bra, og jeg hadde ingen problemer med å transkribere intervjuet.

4.5 Etiske problem: Adopsjon som forskningsfelt

Adopsjon kan være et sensitivt tema for blivende adoptivforeldre."Adopsjon berører ømtålige, menneskelige nærme seg, og på den andre siden er det følsomme forhold med tanke på barnet og dets opprinnelse i fødelandet. På bakgrunn av dette vegrer mange forskere å nærme seg akkurat dette forskningsfeltet. Det blir for nært å gå inn i private, "fredete" soner i familielivet (Dalen og Sætersdal, 1999). Det er flere planlagte prosjekter som er blitt avsluttet på grunn av vanskeligheter med å få informanter og de opplysninger som trengtes. Dalen og Sætersdal (1999) sier dette gjelder alle parter i adopsjonstriangelet. Med adopsjonstriangelet menes de biologiske foreldrene, adoptivforeldrene og det adopterte barnet. I Skandinavia, og da spesielt i Norge har det ikke vært et problem å få adoptivforeldre å delta i forskningsprosjekter. På survey og intervjustudier blant adoptivforeldre er svarprosenten høye, 70-90 %. Det har vært vanskeligere å få unge adopterte til å delta i adopsjonsforskningen (Dalen og Sætersdal, 1999).

Med dette i tankene har jeg unngått å fokusere undersøkelsen min på hvorfor de adopterer, og jeg trengte derfor ikke å spørre intervjupersonene mine om dette. Det jeg vil få innsikt i er hvordan selve adopsjonsprosessen oppleves, hvordan møtene med det offentlige og adopsjonsforeningen er, og jeg finner det ikke viktig for oppgaven å vite hvorfor de adopterer.

Jeg erfarte at noen av intervjupersonene følte det naturlig å fortelle om grunnen til at de adopterer, uten at jeg spurte om det. Før intervjuene forklarte jeg at dersom de har opplevd ubehagelige situasjoner de vil fortelle om fra møtene med det offentlige og adopsjonsforeningen, så trengte de ikke utdype disse videre enn å fortelle om hvor eventuelle overtramp fant sted. Jeg ville ikke at intervjupersonene skulle utdype ubehagelige opplevelser mer enn nødvendig i frykt for at intervjuet da ville rippe opp i disse erfaringene. Det må sies at i de tilfeller intervjupersonene fortalte om ubehagelige opplevelser, så snakket de åpent om dette. Jeg følte på ingen måte at de ikke fullførte fortellingen, men heller at de ønsket å fortelle historien sin.

Thagaard (1998) sier at det er forskerens ansvar å beskytte integriteten til intervjupersonene. Dette gjøres ved å unngå at forskningen medfører negative konsekvenser for deltagerne av prosjektet. "Forskeren må vurdere hvordan deltakerne kan beskyttes mot uheldige virkninger av å være med i forskningsprosjektet" (Thaggard, 1998:24). En mulig negativ konsekvens for mine intervjupersoner er at det å snakke om adopsjonsprosessen kan gi en forsterket følelse av ubehagelige erfaringer i ventetiden. Intervjupersoner som opplever at de har ventet lenge, kan bli mer oppmerksom på ventetiden som en negativ opplevelse. Sandelowski og medarbeidere (1991) spurte deltakerne om de mente at undersøkelsen deres hadde innflytelse på ventetiden, noe de svarte nei på. Denne undersøkelse foregikk over lenger tid. Intervjupersonene ble intervjuet alt fra en til syv ganger hver (Sandelowski et al 1991). Med hensyn til min undersøkelse skulle ikke et intervju ha noe å si. De fleste jeg snakket med sa at jeg bare skulle ringe eller sende e-post om det var noe jeg lurte på i ettertid. Dette tar jeg som et tegn på at de ikke opplevde intervjusituasjonen ubehagelig.

Intervjupersonene har fått fiktive navn, og i de intervjuene jeg bare intervjuet en av ektefellene er det bare den jeg møtte som har fått navn. Intervjuene ble transkribert på bokmål for å sikre intervjupersonenes anonymitet.

4.6 Bearbeiding av materiale

Da intervjuene var transkribert, startet jeg å arbeide med materialet jeg hadde fått. Da jeg fikk godkjent prosjektbeskrivelsen, fikk jeg et tips om at jeg skulle la materialet tale til meg. Dette rådet fulgte jeg mens jeg arbeidet med utskriftene. På denne måten var jeg åpen for å oppdage

ting som utmerket seg i materialet som ikke hadde direkte med problemstillingen min å gjøre. Jeg leste igjennom transkriberingene og kodet det som var relevant for problemstillingen. Kodingen som brukes i analysens første inndeling kalles deskriptive koder. Disse kodene bidrar til å fremheve meningsinnholdet i transkriberingen (Kvale, 2001). Ryen (2002) sier at når datamaterialet er delt opp i enheter kan man begynne på neste element i prosessen, som er å sortere de små enhetene i større kategorier. Etter koding av data gikk jeg så jeg nærmere på materialet og jeg hadde kodet 37 forskjellige beskrivelser av møter. Det var mange møter som ble beskrevet tilnærmet likt og disse la jeg kodet jeg under ”samme kode”. Det neste steget var å redusere antall enheter ved å lage større kategorier som flere enheter kunne legges under, der jeg så på hvor forskjellige de ulike kodene egentlig var. Til slutt kom jeg frem til to hovedkategorier av møter, hver med to undergrupper. Disse kodene kalles tolkende eller teoretiske koder (Kvale, 2001), og gjenspeiler min refleksjon over hvordan møtene skal forstås. Da jeg var ferdig med dette begynte jeg å skrive ned analysen.

I tillegg til Bourdies begreper og relevant adopsjonslitteratur, har jeg i analysen brukt nettsidene til de tre adopsjonsforeningene i Norge og informasjon om adopsjon fra Bufetat og Barne – og likestillingsdepartementet, dette vil derfor være en del av empirien min.

4.7 Bekreftbarhet, troverdighet og overførbarhet

Forståelsen av hva som kjennetegner god kvalitativ forskning varierer (Ryen, 2002). Kvale (2001) påpeker at selv om begrepene reliabilitet, validitet og generalisering tilbes i dyp respekt av vitenskapen, har enkelte kvalitative forskere en annen holdning til begrepene. Begrepene blir sett på som et hinder i den kreative og frigjørende kvalitative forskningen. Thagaard (1998) gjør framlegg om å bruke begrepene bekræftbarhet, troverdighet og overførbarhet for å fremheve den kvalitative tilnærmingens særpreg.

I kvalitative studier er det et viktig mål at resultatene i forskningen skal være troverdige. ”Spørsmålet om troverdighet er knyttet til forskerens argumentasjon for betydningen av undersøkelsessituasjonen og relasjonen mellom forsker og informant” (Thagaard, 1998: 170). Det innebærer altså at undersøkelsen er gjort på en tilfredsstillende måte. Jeg har forklart de ulike stegene jeg har tatt i forskningsprosessen, for at leseren kan vurdere det arbeid jeg har gjort, slik at prosjektet skulle gjøres på en tilfredsstillende og ”gjennomsiktig” måte.

Bekreftbarheten kan knyttes til at forskeren forholder seg kritisk til sine egne tolkninger og denne tolkningen kan sees i sammenheng med tidligere forskning (Thagaard, 1998). På en side kan forskerens tilknytning til det studerte miljøet bidra til at tolkningen blir påvirket av forskerens egne erfaringer. På den andre siden kan forskerens involvering i miljøet gjøre at han eller hun er mindre åpen for nyanser som ikke er en del av forskerens bakgrunn. Da jeg startet arbeidet med masteroppgaven hadde jeg lite kunnskap om adopsjon, derfor kan jeg ikke se at min tolkning i større grad kan være preget av tidligere erfaringer. Men jeg har vært kritisk til mine egne tolkninger. En ting jeg har vært oppmerksom på er at jeg ikke skulle være et talerør for de som har hatt negative erfaringer i adopsjonsprosessen.

Overførbarhet er bundet til om den forståelsen som utvikles i et prosjekt kan være relevant i andre situasjoner. I teoretiske orienterte studier er det en målsetning at tolkningen skal ha relevans utover de enkelte prosjekt (Thagaard, 1998). Om denne undersøkelsen har relevans utover dette prosjektet, er usikkert. "Overførbarhet kan også knyttes til at tolkningen vekker gjenklang hos lesere med kjennskap til de fenomenene som studeres" (Thagaard, 1998:170). Jeg antar at adopsjonssøkere kan ha nytte av å lese hvordan andre søkere har opplevd prosessen, og at saksbehandlere ønsker innsikt i hvordan søkerne erfarer møter i adopsjonsprosessen. Det kan tenkes at undersøkelsen også kan være til nytte for andre felt enn adopsjonsfeltet. Saksbehandlere i andre felt og brukere av andre tjenester kan muligens se nytten i undersøkelsen selv om det er snakk om andre former for møter.

4.8 Kort presentasjon av mine intervjupersoner

Andreas og Irene er et par som har hatt en lang prosess i kommunen. Etter at de hadde sendt inn søknad til kommunen, gikk det et halvt år før de hadde første møtet med dem. Videre tok det ytterligere et halvt år før sosialrapporten ble sendt videre til Bufetat. De hadde tre møter med saksbehandler i kommunen, der to var på kontoret og et var hjemme. Etter at søknaden ble sendt til Bufetat tok det fem måneder før de fikk godkjenningen.

Elise og mannen hennes tok kontakt med kommunen da de bestemte seg for å adoptere. De fylte ut skjemaene de fikk der og leverte disse til kommunen kort tid etter. Det gikk over syv måneder før de hadde deres første møte med saksbehandler. De hadde tre hjemmebesøk og to

møter på kontoret til saksbehandler. Til sammen tok det ti måneder fra de tok kontakt med kommunen for første gang til sosialrapporten ble sendt til Bufetat. Kommunen brukte tre måneder på samtaler og skriving av rapporten. Sosialrapporten kom i retur fordi det manglet flere opplysninger. Saksbehandlerne hadde ikke gitt anbefaling om at paret skulle bli godkjent som adoptivforeldre, svaret var altså negativt. Paret følte seg krenket over det de hadde skrevet i sosialrapporten og kontaktet advokat. Advokaten tok direkte kontakt med Bufetat og paret ble innkalt til møte hos dem. To uker etter møtet med Bufetat fikk de godkjenningen. I intervjuet var bare Elise til stede, ikke mannen hennes.

Da Daniel og Maria tok kontakt med kommunen for å søke om adopsjon, fikk de beskjed om at de ble satt opp på en liste. Kommunen tok tre og tre adopsjonssaker om gangen, og gjorde seg helt ferdig med sakene før de begynte på nye. De fikk beskjed om at de ikke skulle sende inn søknad på adopsjon. Fra de tok kontakt til de hadde første møte med saksbehandler gikk det ni måneder. De hadde to hjemmebesøk og to møter på kontoret. Fra første møte til sosialrapporten ble sendt til Bufetat gikk det tre måneder, men rapporten kom i retur fordi den manglet vitner på søkeres signaturer. De ventet i tre måneder på godkjenningen fra Bufetat.

Lillian og mannen hennes søker om adopsjon for andre gang. De bor i samme kommune som første gang de søkte, og bruker samme adopsjonsforening. Fra de tok kontakt med kommunen til de hadde første møtet med dem, gikk det to måneder. De hadde til sammen tre hjemmebesøk. Alle møtene ble gjennomført på en måned. De ventet i fem og en halv måned på svar fra Bufetat. I intervjuet snakket jeg bare med Lillian.

Da Markus og Anja tok kontakt med kommunen første gang var de ikke gift enda. Da det var tre måneders ventetid på å begynne prosessen i kommunen den gangen, tok de kontakt to måneder før de giftet seg. Dette var på våren, og de fikk beskjed om å ikke sende noen søknad om adopsjon før de hadde første møte. Da høsten kom tok de kontakt på nytt, men i og med at den de snakket med sist var gått av med pensjon, var det ingen som hadde hørt om dem. Fra de først tok kontakt til første møtet gikk det ni måneder. De hadde tre hjemmebesøk. Da rapporten ble sendt til Bufetat kom det melding om at det manglet opplysninger. Til sammen ventet de fem måneder på svar fra Bufetat. De fikk også papirene i retur fra barnets opprinnelsesland fordi det manglet informasjon.

Siri er enslig adoptivsøker. Hun meldte seg inn i adopsjonsforeningen og begynte ikke

prosessen i kommunen før hun fikk klarsignal fra organisasjonen. Dette er fordi det er så få land som aksepterer enslige søkere, og at hvert land opererer med regler om at et visst antall par må adoptere mellom hver adopsjon til enslige (Adopsjonsforum²⁷). Starter en søknadsprosessen for tidlig vil enkelte papirer ”gå ut på dato”. Det gikk et år før hun fikk melding fra adopsjonsforeningen om at hun kunne starte prosessen i kommunen. Det tok over fire måneder fra hun tok kontakt før hun hadde første møtet med dem. Fra første møtet med barnevernet til sosialrapporten var ferdig gikk det åtte måneder. Hun fikk godkjenning fra Bufetat fire måneder etter at sosialrapporten ble sendt dit.

Unni og Gøran tok kontakt med kommunen i mars og hadde første møtet i juni. Fra de tok kontakt første gang til sosialrapporten ble sendt til Bufetat gikk det nøyaktig seks måneder. De hadde tre hjemmebesøk og et møte hver på kontoret til barnevernet. Fra sosialrapporten ble sendt til Bufetat og til de fikk godkjenningen gikk det tre uker.

Sonja, Berit, Signe og Julie deltok i e-postintervjuet.

²⁷ <http://www.adopsjonsforum.no/index.aspx?article=326825&mid=326825>

5 Å SØKE OM ADOPSJON

Dette kapitlet er deskriptivt, og er en del av empirien min. Jeg beskriver hva som skjer når man søker om adopsjon, og hvem som gjør hva. Det vil også komme frem hvilken rolle en saksbehandler som arbeider med adopsjon i kommunene har, og hvilke retningslinjer de følger når de møter søkere til intervju og til skriving av sosialrapport. Dette kapitlet danner grunnlaget for å forstå neste kapittel der jeg ser adopsjon som et felt.

5.1 Hvem gjør hva i en adopsjonssak?

I de fleste kommuner er det barnevernet som har ansvaret for adopsjonssøknader, men det finnes kommuner der ansvaret ligger hos sosialtjenesten eller helsesøster.

Det er Barne-, ungdoms- og familieetatens regionkontorer²⁸ (Bufetat) som behandler alle søknader om forhåndssamtykke til adopsjon, med unntak av barn som blir adoptert uten tilknytning til en adopsjonsforening. I slike saker er det Barne-, ungdoms og familiedirektoratet²⁹ (Bufdir) som er førsteinstans. Bufetat har 5 regionskontor; vest, sør, midt-Norge, nord og øst. Barne-, ungdoms og familiedirektoratet er klageinstans i alle saker hvor regionskontorene er førsteinstans. I saker der Bufdir er førsteinstans er det Barne- og familiedepartementet som er klageinstans.

Det er for tiden tre adopsjonsforeninger i Norge som er godkjent for å drive adopsjonsformidlig. Disse er Verdens barn som startet i 1969, InorAdopt fra 1989 og Adopsjonsforum startet i 1970³⁰. Adopsjonsforeningens oppgave er å formidle kontakten mellom myndighetene i barnets opprinnelsesland, norske myndigheter og adopsjonssøkerne.

5.2 Sosialrapport

²⁸ Barne-, ungdoms- og familieetaten kalles heretter i oppgaven for Bufetat

²⁹ Barne-, ungdoms og familiedirektoratet kalles heretter Bufdir

³⁰ Internettadressene til foreningene er: Verdens Barn: www.verdensbarn.no, Inoradopt: www.inoradopt.no og Adopsjonsforum: www.adopsjonsforum.no.

Det viktigste dokumentet i en adopsjonssøknad er sosialrapporten. Sosialrapporten blir brukt i Norge i forbindelse med søknadsbehandlingen, og i forbindelse med tildeling av adoptivbarn i barnets opprinnelsesland. I det følgende avsnittet beskriver jeg arbeidet med sosialrapporten slik det blir presentert i veiledningshefte om utarbeidelse av sosialrapport ved søknad om adopsjon³¹.

Kommunen utarbeider en sosialrapport på grunnlag av samtaler med søkerne, intervjuer og hjemmebesøk. Sosialrapporten har to hoveddeler, en faktadel og en vurderingsdel. Faktadelen skal gi et fyldig og nyansert bilde av søkeres oppvekst og bakgrunn. Livssituasjonen deres skal kartlegges, samt syn på barneoppdragelse, tanker om hverandre i de tilfeller det er et par som søker, om det å adoptere et ukjent barn fra et annet land og evnen til å håndtere konflikter og vanskelige situasjoner. Det spesielle og unike ved søkerne bør komme frem i en slik rapport, slik at de fremstår som de personene de er, på godt og vondt. I vurderingsdelen skal saksbehandlers vurdering av søkerne og deres egnethet som adoptivforeldre fremkomme. Søkerne vil også bli vurdert i forhold til anbefalt aldersramme for barnet.

Det skal legges frem fødselsattest, ligningsattest, legeattest, egenerklæring om helsetilstand, uttømmende politiattest og for par som søker må det i tillegg legges ved vigselfattest. Sammen med sosialrapporten skal det også legges ved en bekreftelse fra den aktuelle adopsjonsforeningen om at foreningen har påtatt seg ansvaret for å formidle barn til søkerne fra det aktuelle landet, forutsatt at søkerne får forhåndssamtykke. Søkerne må melde seg inn i en av adopsjonsforeningene når søknadsprosessen i kommunen begynner. Når alle papirer er klare og sosialrapporten er skrevet, sender kommunen søknaden til den rette statlige myndighet for behandling.

5.2.1 Sosialrapport ved søknad om adopsjon

Sosialrapport ved søknad om adopsjon inngår i utredningen i en adopsjonssak (Barne – likestillingsdepartementet, 03.12.2002). Denne prosessen har, i tillegg til å være en del av godkjenningprosessen, til hensikt å gi søkerne kunnskap om hva det vil si å adoptere et barn,

³¹ Barne- og likestillingsdepartementet, 03.12.2002

og de kan på denne måten selv vurdere om adopsjon vil være noe for dem³².

5.2.2 Utrederens rolle

Når søkerne tar kontakt med kommunen for å søke om adopsjon er det ikke unaturlig at de i begynnelsen ser på sine planer om adopsjon som noe privat, og kan anse offentlige myndigheters innblanding som unødvendig (Barne – og likestillingsdepartementet 12/2002³³). Det kan også hende at de vil påskynde utredningen fordi de ser på prosessen i kommunen som en ren formalitet. Den som skal foreta en utredning vil bevege seg inn på svært personlig og følsomme spørsmål for søkerne. I følge veiledningen bør utrederen understreke for søkerne at utgangspunktet for dette arbeidet er å sikre det ukjente barnet. Det er barnets rett til en egnet familie som skal stå i sentrum, men også søkerne skal ivaretaes på en god måte gjennom prosessen. Det er viktig at utrederen har kunnskap om adopsjon. Det bør også legges til rette slik at søkerne får tilgang til kunnskap og informasjon om det å adoptere og å være adoptivforeldre.

Alle er påvirket av personlige forestillinger, erfaringer og verdier. Den som utreder en adopsjonssak har egne holdninger til barn, barnløshet og adopsjon. Dette kan ha betydning for arbeidet med utredningen og samarbeidet med de som søker adopsjon. At utrederen er bevisst på sin egen innstilling til disse spørsmålene, er derfor viktig. Der utreders rolle blir omtalt i veiledningen står det videre at det kan være verdifullt å snakke med kollegaer, og at man er minst to om å utarbeide rapporten. Det oppfordres også til å ta kontakt med Bufetat for diskusjon og for å få råd.

5.2.3 Om intervjuet

I følge veiledningen skal det gjennomføres flere intervju, der i hvert fall ett er i søkerens bolig. Utreder skal få et inntrykk av barnets eventuelle fremtidige hjem. Om det er et ektepar som søker, skal begge være tilstede. Saksbehandleren skal gå ut fra at det er full åpenhet mellom ektefellene, slik at de kan svare på alle spørsmål når de er sammen. Det står også at utrederen

³² Barne – og likestillingsdepartementet

³³ http://www.bufetat.no/filestore/Bufetatno-dokument/Adopsjon/sosialrapport_og_veiledningshefte.doc

selv må vurdere om han eller hun vil ha samtaler med en ektefelle om gangen.

Samtalen krever ro og fordypning, så saksbehandler og søkerne må sette av god tid. Teamet kan også være følelsesmessig vanskelig for enkelte. I følge veiledningen skal det legges vekt på å skape en atmosfære, der søkerne føler seg trygge nok til å snakke om tanker og følelser rundt adopsjon. Utreder skal også få et inntrykk av barna som allerede er familien, men dette gjøres når han eller hun har fått dannet seg et bilde av søkerne.

Alle temaer som er gitt i sosialrapportskjemaet skal utreder ta opp med søkerne og det skal omtales i sosialrapporten. Veiledningen påpeker at det bør gå en viss tid mellom intervjuene. Grunnen er at i forbindelse med slike samtaler utløses det ofte nye problemstillinger som kanskje trenger å bearbeides. I følge veiledningen er søkerne i forskjellige stadier i prosessen når de tar kontakt med kommunen. Noen har tenkt på hva det innebærer å adoptere lenge og har for eksempel bearbeidet sin barnløshet bra. Andre er på begynnerstadiet og trenger kanskje i første hånd råd og veiledning. Veiledningen ber utrederen om å være oppmerksom på dette.

I følge veiledningen er målet å få et godt samspill med søkerne, slik at de kan fortelle åpent om seg selv, hverdagen deres, samlivet deres og erfaringer de har gjort seg. Det skal være avgjørende for vurderingen på hvilken måte søkerne har håndtert vansker og motforestillinger i sitt ekteskap.

5.2.4 Spørsmål som skal belyses i sosialrapporten

Sosialrapporten er omfattende, alt skal fram; fra datoen når søkerne inngikk ekteskap, og om søkerne har vært gift eller samboer tidligere. Har søkerne barn fra før, skal navn, kjønn og alder på barna oppgis. Det skal komme frem om eventuelle barn er født i familien, adoptert eller er fosterbarn. Det skal redegjøres for søkernes oppvekst og familieforhold, atmosfæren i hjemmet og dersom søkerne hadde spesielle vansker i oppveksten, skal dette skildres. I tillegg skal kontakten med familie og søsken i dag omtales. Utdanning og arbeidserfaringer, trivsel i arbeidet, medlem av trossamfunn eller livssynsorganisasjon, hva søkerne gjør i fritiden og hvordan deres sosiale liv er skal beskrives i sosialrapporten. Om søkerne har anmerkninger hos politiet, bør det beskrives nærmere og vurderes hvordan dette kan ha innvirkning på deres egnethet til å adoptere et barn.

Familiens økonomi skal ha plass i sosialrapporten. Her skal søkerens brutto inntekt siste år, månedslønn, bankinnskudd og gjeld fremkomme, og ligningsattest for det siste året skal legges ved. Utreder skal vurdere samsvar mellom inntekter og utgifter, og hvorvidt søkerne kan sies å ha en stabil økonomi. Sosialrapporten skal også inneholde utreders bilde av søkerens holdninger til rusmidler. Når det gjelder søkerens boforhold, stilles det ingen spesielle krav, men det er likevel viktig at saksbehandler forvisser seg om at de har en trygg boligsituasjon som er forenlig med det å ta i mot et adoptivbarn. Boligtype, areal, miljø og lekemuligheter bør derfor skildres i rapporten.

Søkerens nærmeste omgangskrets skal også beskrives; hvem de er, hvor de bor, om de har barn og hvilken kontakt søkerne har med dem. Det skal komme frem om søkerne har fortalt familie og venner om adopsjon, og deres reaksjon. Utreder skal oppfordre søkerne til å fortelle foreldrene deres om adopsjon tidligst mulig, da det kan ta litt tid å venne seg til tanken om at det kommer et barn i fra utlandet. Søkerne bør få mulighet til å snakke om hva eventuelle fordommer og negative holdninger kan komme til å bety for familien, og hvordan dette best kan møtes.

Når det gjelder enslige søkere, blir søkerens sosiale nettverk lagt særlig vekt på. Når man er enslig forelder har man ikke samme mulighet å dele hverdagsbekymringer og gleder med en annen som har ansvaret for barnet, og mulighetene for avlastning vil bli mindre. Spørsmålet om omgivelsenes innstillinger og muligheten for hjelp fra andre blir ekstra viktig for enslige søkere. I rapporten skal det fremkomme hvordan søkeren har tenkt å innrette sin hverdag med barnet, med bakgrunn i arbeid, økonomi, bolig, fritidsaktiviteter, nettverket. Det må også komme frem om det er personer i barnets nærhet som kommer til å stille opp, og hvor mye avlastning det er realistisk å regne med at søkeren får. Det skal diskuteres hvordan søker skal gjøre for å sikre gode rollemodeller og naturlig kontakt med mennesker av både kvinner og menn under barnets oppvekst.

Søkerens fysiske og psykiske helse skal beskrives. I tillegg til legeerklæringer og egenerklæringer, skal det diskuteres hvordan eventuelle helseproblemer har hatt påvirkning på søkerens liv. Dersom søkere har hatt eller har psykiske problemer, skal det redegjøres for behandling. Tilleggsopplysninger som uttalelse fra lege eller spesialist kan være aktuelt å innhente.

I følge veiledningen til sosialrapporten skal utrederen beskrive ekteskapet, fordi forholdet mellom søkerne er viktig i vurderingen av om de er egnet som adoptivforeldre. Barnløshet, innstilling til barneoppdragelse, konfliktløsning og hvordan søkerne løser praktiske gjøremål skal omtales. Dersom familien har barn fra før, skal familielivet og det enkelte barns helse, utvikling, hvilke interesser det har, relasjoner til foreldrene, til søsken og til miljøet rundt redegjøres for. Utrederen skal snakke med barna om deres tanker om å få søsken. De kan hente inn opplysninger fra barnas barnehage eller skole (etter samtykke fra søkerne). Om familien allerede har et adoptivbarn, må det legges spesiell vekt på hvordan barnet har det i familien. Det må fremkomme i sosialrapporten hvordan barnet har tilpasset seg og utviklet seg, og spesielt viktig er det å få med seg hvordan tilknytningsprosessen har vært mellom barnet og søkerne. I og med at det nye barnet kommer til å kreve mye tid av foreldrene, må søkerne ha tenkt igjennom om de tror barnet som allerede er i familien vil takle det å få søsken. Relasjoner mellom barnet og søsken, øvrig familie og nære omgivelser, skal også beskrives. Hvis familien har barn med særlige behov skal det legges ytterligere vekt på å beskrive hvilken innvirkning dette har på familien som helhet. Dersom søkerne har barn fra tidligere forhold eller ekteskap som ikke bor hos søkerne, skal det innhentes opplysninger om disse.

Begrunnelsen for ønsket om å adoptere er et sentralt spørsmål i sosialrapporten. Det skal redegjøres for hvordan og når beslutningen om å søke adopsjon ble tatt, og om det var en vanskelig beslutning å ta. Utrederen skal finne ut om begge ektefellene har samme motivasjon for å adoptere og om prosessen deres frem til beslutningen om adopsjon har vært den samme. Det skal gjøres rede for hvem av søkerne som først tok opp spørsmålet om adopsjon, hvor lang tid det tok før de var enige og hvilke motforestillinger de eventuelt har hatt i forhold til adopsjon. Søkerne må også reflektere over adopsjon i et fremtidsperspektiv på minst 15 til 20 år, med spørsmål som hvordan de mener overskuddet og kapasiteten deres er under barnets oppvekst og senere med utprøvende tenåringsbarn.

Dersom ufrivillig barnløshet er motivet for å søke om adopsjon, skal utrederen spørre om søkerne har foretatt noen utredning og behandling for dette. Det skal drøftes om hvorvidt barnløsheten har hatt innvirkning på forholdet deres, og hvilke reaksjoner de hadde på beskjeden om at egenfødte barn var utelukket. Utrederen må være helt trygg på at søkerne virkelig ønsker og er innstilt på adopsjon, før det gis positiv anbefaling.

Iblant oppgir søkerne ønske om søsken som motiv for adopsjon når de har barn fra før. I veiledningen til sosialrapporten blir utrederen oppfordret om å diskutere dette med søkerne. Familier i sorg over å ha mistet et barn ønsker i blant å adoptere. Beslutningen kan være veloverveid og kan ha modnet over tid, men veiledningen anmoder utrederen til å være helt trygg på at søkerne virkelig ønsker og er innstilt for adopsjon før han eller hun gir de en positiv anbefaling.

Utreder skal også snakke med søkerne om adoptivbarnet; at det kan komme til å være ekstra omsorgskrevende, at ingen kan gi en garanti for at barnet er friskt og utvikler seg normalt, samt at det kan være understimulert og underernært når det kommer til sine adoptivforeldre. Barnets alder og kjønn er også tema. De fleste vil adoptere et lite barn, men de bør få opplysning om at det er også eldre foreldreløse barn som trenger foreldre. Enkelte søkere ønsker å adoptere søsken. I disse tilfellene skal utrederen vurdere grundig om forholdene ligger til rette for det. Det gis kun forhåndssamtykke til å adoptere fra et land om gangen.

5.3 Kommunens vurdering av søkere

Utrederen begynner med en vurdering av søkerne, basert på de opplysninger som er kommet frem i arbeidet med sosialrapporten. De som skal bruke sosialrapporten skal aldri være i tvil om hvem som har sagt hva. Dette er spesielt viktig med hensyn til medisinsk vurdering. Det må være klart hva søkeren selv har fortalt og hva eventuell lege har fortalt. Det skal fortelles hvor mange samtaler som er blitt gjennomført med søkerne, og hvor lang tid utredningen har pågått. Om det oppstod spesielle forhold i løpet av prosessen som kan ha betydning for den endelige behandlingen av søknaden, skal det rapporteres her.

Disse opplysningene i sosialrapporten skal gi grunnlag for utreder til å gi en helhetlig beskrivelse og vurdering av adopsjonssøkerne.

5.4 Forhåndssamtykke

Alle som ønsker å adoptere et barn fra utlandet, må søke om forhåndssamtykke hos Bufetat. Når søkerne har fått forhåndssamtykke har de rett til å få søknaden videresendt til et land

Norge har adopsjonssamarbeid med. Søknaden sendes oftest via en adopsjonsforening. Vanligvis er et forhåndssamtykke gyldig i to år, men det er mulighet for å få ett års forlengelse i de tilfeller der adopsjonsprosessen viser seg å være ekstra tidkrevende. Om adopsjonsprosessen ikke er fullført innen de årene forhåndssamtykket er gyldig, må søkerne fremme en helt ny søknad med nye underlagsdokumenter.

Bufetats regionkontor får sosialrapporten og attester fra de som har ansvaret for adopsjon i kommunene. Det vil alltid være spesifisert i forhåndssamtykket hvilket land barnet skal komme fra. Det vil også fremgå hvilken aldersramme som er anbefalt og om søkerne har fått godkjenning til adopsjon av søsken. Om søkerne vil endre land, må det søkes om, og utstedes nytt forhåndssamtykke. Når regionskontorene har registrert søknaden, vil søkerne normalt få tilbakemelding om at søknaden er registrert og hvor lang behandlingstid som er forventet.

6 ADOPSJONSFELTET

6.1 Felles overordnet forestilling og motivasjon

I dette kapitlet skal jeg se på adopsjon som et felt. For å gjøre det har jeg valgt å tilpasse Bourdieus begrep om felt, en modifisering av feltbegrepet. Det kan hende det noen ganger går ut over Bourdieus definisjoner, men det er en ramme rundt feltbegrepet som jeg mener kan fungere analytisk.

I ”Viten om viten og refleksivitet” (2007) beskriver Bourdieu vitenskapen og dens kollektive forestilling. Jeg vil bruke Bourdieus begrep om kollektiv forestilling som ide til å forklare de ulike agentenes³⁴ motivasjon for å være i adopsjonsfeltet. Det fins en felles overordnet forestilling som gjelder for alle agenter i feltet, men hver enkelt agent motiveres i hovedsak av noe som er spesifikt for agentens posisjon i feltet. Man kan se på motivasjonen som ulike måter å arbeide mot det overordnede målet, der de ulike posisjonene har ulike måter å jobbe mot dette målet. Videre i avsnittet vil jeg forklare hva den overordnede forestillingen i adopsjonsfeltet er og hvilke motivasjoner de ulike agentene jobber ut i fra.

Det er den overordnede forestillings idé at agentene i adopsjonsfeltet enes om en sannhet. Denne sannheten er at samtlige agenter er enig om hvorfor de er i adopsjonsfeltet; fordi foreldreløse barn skal få et hjem. Adopsjonssøkere, myndighetene i Norge, adopsjonsforeninger og myndighetene i barnets opprinnelsesland har hver sin forestilling, men de har en *felles overordnet forestilling*. Dette er fordi man ønsker at adopsjoner skal gjennomføres i tråd med lovene i feltet, eksempelvis Haagkonvensjonens regelverk.³⁵

Den overordnede forestillingen i adopsjonsfeltet er at foreldreløse barn skal få et trygt og godt hjem. I adopsjonsfeltet er Haagkonvensjonen et eksempel på krav som baserer seg på regulering. Haagkonvensjonen vil sikre at internasjonal adopsjon er for barnets beste. Med regler for hvordan en adopsjon skal foregå både i barnets opprinnelsesland og i

³⁴ Ordet agent kommer fra det latinske ordet *agens*, preens av *agere*, å handle. Bourdieu bruker agent som en som handler. Bourdieu liker ikke ordene aktør og rolle. Grunnen til dette er at det kan gjøre at tankene flyger til teaterets verden. (Broady, 1984)

³⁵ Se avsnitt 2.4.1 Haagkonvensjonen av 1993: Vern av barn og samarbeid ved internasjonale adopsjoner

mottakerlandene, bidrar konvensjonen til at adopsjoner skjer med respekt for barnets grunnleggende rettigheter.

For adopsjonssøkere er det ønsket om barn som er motivasjonen til at de er i feltet. Det er ikke ønskelig at motivasjonen til adoptivsøkere er å redde et barn fra barnehjemmet. Barnets opprinnelsesland kan se på dette som en måte for veldedighet. Norske myndigheter er også inneforstått med at foreldre som har et sterkt ønske om å få barn som har de mest vellykkede adopsjonene, og har derfor en foreldreorientert holdning til adopsjon (Dalen og Sætersdal, 1999:38). Det er foreldrenes sterke ønske om å få barn som er motivasjonen for adopsjon, og målet er å bli godkjent som adoptivforeldre.

For de som arbeider med adopsjon i kommune og stat er motivasjonen at de skal sørge for de beste familiene til barnet. De gjør sin vurdering for å sikre at barna som blir adoptert til Norge, får gode familier som ønsker seg barn. For adopsjonsforeningene er det formidlingen av adopsjon som er motivasjonen.

Motivasjonen til myndighetene i barnets opprinnelsesland, er at adopsjon er for at foreldreløse barn skal få et trygt og godt hjem, samtidig som de hjelper mennesker til å få barn. Om myndighetene i barnets opprinnelsesland først og fremst skulle forestille seg at det var deres barn som trengte et hjem i et annet land, kan dette gi en følelse av at landet selv ikke kan ta vare på barna som er foreldreløse. Ved å la søkere som ønsker seg barn få adoptere, hjelper de mennesker som ønsker seg barn, samtidig som foreldreløse barn får et nytt hjem.

6.2 Adopsjonsfeltet

Et felt er satt sammen av et sett av objektive historiske relasjoner mellom posisjoner. Posisjonene forstås som et system av forskjeller (Sestoft, 2006). Disse posisjonene er forankret i visse former for makt eller kapital. ”Det som rettferdiggjør retten til å stige inn i feltet, det er at ein sit inne med eit sett av spesielt samansatte eigenskaper” (Bourdieu og Wacquant, 1993:93). For å være i et felt er det nødvendig at ens kapital blir akseptert som gyldig av de andre som er i feltet (Wilken, 2006). Jeg ser adopsjonsfeltet som et felt bestående av alle de som har med adopsjon å gjøre. Det er adoptivsøkerne som møter saksbehandlere i kommune, stat og adopsjonsforeningen. Myndighetene i barnets opprinnelsesland er også i

adopsjonsfeltet, og adopsjonssøkerne må rette seg etter deres krav. De vil møte representanter fra myndighetene i opprinnelseslandet når de henter barnet der. Når adopsjonssøkerne skal samle inn de attester som må leveres sammen med sosialrapporten, må de innom mange forskjellige kontorer. Besøk i disse kontorene er også *møter* innad i adopsjonsfeltet. Det skal hentes inn legeattester, politiattester, vigselsattester og dette gjøres i ulike offentlige instanser. For politiet er eksempelvis en utvidet politiattest kun en utvidet politiattest. For adopsjonssøkere er dette et av mange møter med instanser i kommune, stat og organisasjon for å få søke om adopsjon. Agentene i feltet endres, det er nye søkere og nye mennesker som begynner å arbeide i ulike stillinger. Selv om agentene endres, fortsetter adopsjonsfeltet å bestå. Om adopsjonsfeltet ikke skulle bestå, må det skje store endringer i feltet. Eksempelvis at det skulle bli lov å adoptere på egen hånd, uten godkjenning fra verken norske myndigheter eller myndigheter i barnets opprinnelsesland.

”De nytilkomne setter dog ikke spørsmålsteget ved spillet som helhet – feltets undergang ville jo ødelegge deres egne fremtidsmuligheter” (Andersen og Kaspersen, 2000: 356). Agentene i feltet forstår at uten feltet vil ikke foreldreløse barn kunne få et nytt hjem og vokse opp i. Nye søkere vil ikke klage på feltet som helhet. Dersom feltet går under, vil de ikke få adoptere barn. Saksbehandlere med adopsjon som sitt hovedarbeidsområde vil heller ikke stille spørsmålsteget ved feltets helhet, i og med at de er avhengig av feltet for å ha jobb.

Det kommer nye søkere inn i feltet, men det betyr ikke at de som har fått barnet sitt hjem er helt utenfor adopsjonsfeltet. Barnets opprinnelsesland skal ha rapporter etter barnet er kommet hjem. Etiopia skal ha tre rapporter det første året, og så en rapport i året til barnet fyller 18 år (Adopsjonsforum³⁶). I tillegg vil de alltid ha denne erfaringen med seg, og deres habitus kan bære preg av tiden i feltet.

Habitusbegrepet beskriver bakgrunnen for og rammene rundt agentenes praksis. Feltbegrepet derimot beskriver de sosiale arenaene der denne praksisen utspiller seg. Et felt organiseres relasjonelt og hierarkisk innenfor et større system (Wilken, 2006). Bourdieus feltbegrep er et begrep av analytisk karakter, som kan systematisere studiet av sosial praksis. Et felt kan være bredt slik som det politiske felt og det økonomiske felt, eller mindre som feltet for Søren Kierkegaard-forskning eller landbruksfeltet, ifølge Wilken (2006:46). Kriteriet for å kunne

³⁶ <http://www.adopsjonsforum.no/faq.aspx?mid=549792&article=1238262>

definere et felt er å kunne påvise at det foregår et spill som agentene finner det verdt å kjempe om eller kjempe for.

Hvert felt defineres med noen grunnleggende regler som agentene i det spesifikke feltet må akseptere. Bourdieu kaller disse reglene for doxa (Wilken, 2006). Alle felt prøver å skape en naturalisering av dets egen vilkårlighet. Eksempel på slike grunnleggende regler i et felt er common sense- forestillinger om rett og galt, normalt og unormalt, kvalifisering og ikke-kvalifisering (Andersen og Kaspersen, 2000:356). Doxa er de forhold som er "selvfølgelige" og som agentene ser på som så naturlig at det ikke er behov for å diskuteres. Møtene i adopsjonsprosessen er et eksempel på feltets doxa. Alle "vet" at det skal gjennomføres møter med mange ulike instanser i prosessen. Selv om det kan bli stilt spørsmål om møtets innhold, stilles det ikke spørsmål om møtene skal gjennomføres. Et annet eksempel er attestene søkerne skal levere inn sammen med sosialrapporten. Det er en selvfølge at de skal hentes inn og leveres. Attestene skal leveres, og man gjør det som trengs for å innhente opplysninger. Selv om adopsjonssøkerne kanskje opplever et mas med innhenting av attester gjør de dette for å opprettholde sin plass eller avansere i feltet.

Doxa fastholdes blant annet gjennom feltets rekrutteringsprosesser som sosialiserer nye agenter i feltets doxa. For å bli en del av feltet må man gjennom et innviklet system, der eksamenskrav, mesterlære og anbefalinger er blant kravene for en agent skal bli en del av det aktuelle feltet (Andersen og Kaspersen, 2000: 356). I adopsjonsfeltet er det flere typer krav til agentene i feltet. Det er forskjellige krav ettersom hvilken posisjon de har i feltet. For saksbehandlere i kommune, stat og organisasjon er det krav om utdanning eller relevant erfaring for å arbeide med adopsjon. Det er snakk om attester fra utdanningsinstitusjoner og/eller attester fra tidligere arbeidsplasser. For adopsjonssøkerne er det mange attester som skal leveres inn for at de kan søke om adopsjon. Summert opp kan man si at adopsjonssøkere kan komme inn i adopsjonsfeltet, må slike attester være i orden, og for at saksbehandlere kan få jobb som ansvarlig for adopsjon, må også de vise attester på at de kvalifiserer til slike jobber.

6.3 Analyse av adopsjon i felttermer

I en analyse i felttermer bør det være tre elementer tilstede. Man bør for det første analysere hva slags posisjon feltet har i forhold til maktfeltet (Bourdieu og Wacquant, 1993). Overfor

adopsjonsfeltet er det regjeringen i Norge, i tillegg til myndighetene i barnets opprinnelsesland, som bestemmer lover og retningslinjer for adopsjonsfeltet.³⁷ I adopsjonsfeltet har adoptivsøkerne lite makt. Det er saksbehandlerne som gir en positiv eller negativ anbefaling til Bufetat, og det er Bufetat som tar en endelig avgjørelse om søkerne blir godkjent som adopsjonssøkere. Myndighetene her i Norge har egne retningslinjer for hvem som får adoptere, og det er myndighetene som bestemmer regelverket. I adopsjonsfeltet er det myndighetene, det vil si barnevernet i kommunene og Bufetat, som har stor makt. Landet som barnet kommer fra har egne regler for hvilke søkere de vil ha. Her kan vi se at barnets opprinnelsesland har makt over hvem som får adoptere fra landet deres. Disse retningslinjene må Norge som søkerland rette seg etter.

”Å tenkje i felt-termar er å tenkje relasjonelt” (Bourdieu og Wacquant, 1993:82). I Moslis (1998) hovedfagsoppgave om teater-feltet ble skuespillernes mangel på mening analysert som en strategi for å opprettholde sin posisjon i feltet. Mosli sier at dersom han på grunnlag av at skuespillerne ikke gav uttrykk for sine meninger hadde beskrevet de som feige, hadde han påstått at skuespillerne ”er” noe i seg selv (Mosli, 1998:26). Mosli forklarer at hadde han da hadde sett på agenten og ikke på relasjonen mellom agentene. Med Bourdieus vekt på relasjonelle forklaringer ser jeg derfor makten i feltet som strategier agentene har for å opprettholde sin posisjon eller avansere i feltet. Et eksempel er at om adopsjonssøkerne får dårlig behandling fra en saksbehandler, og ikke gir en tilbakemelding på dette, er de ikke feige, men de gjør dette for å opprettholde sin posisjon eller avansere i feltet. Grunnen til dette er at søkerne frykter for sin posisjon i feltet dersom de gir tilbakemelding på saksbehandlers oppførsel eller behandling.

Videre skriver Bourdieu at ”for det andre bør ein etablere ein objektiv struktur av relasjonar mellom posisjonar som er inntekne av agentar eller institusjonar som konkurrerer med kvarandre innafor feltet” (Bourdieu og Wacquant, 1993:90). I adopsjonsfeltet er det konkurranse om retten til å definere premissene for hva som skal ligge til grunn for å bli godkjent som adoptivforeldre. Et eksempel her er saksbehandlere, som bruker skjønn og personlig bedømming i tillegg til regelverket når de vurderer søkere. Søkere kan bruke overtalelse, eller velge å ikke fortelle om hendelser som kan ha betydning for vurderingen.³⁸ Som sagt tidligere er det myndighetene i opprinnelseslandet og myndighetene her hjemme som

³⁷ Mer om dette i kapitlet om symbolsk vold.

³⁸ Mer om dette i kapitel om symbolsk makt.

bestemmer hvilke lover og retningslinjer man skal forholde seg til i en adopsjonssak. Agentene i feltet har mulighet for å endre på enkeltvedtak. Dersom søkerne har fått negativt svar fra Bufetat, kan de klage på denne avgjørelsen. Saken blir da tatt opp på nytt.

Bourdieu's tredje element i en feltanalyse er at man bør analysere habitus hos agentene. (Bourdieu og Wacquant, 1993:90). Andersen og Kaspersen kommer med en god forklaring av begrepet: "Habitus er et system av varige men foranderlige disposisjoner hvorigjennom aktøren oppfatter, bedømmer og handler i verdenen" (Andersen og Kaspersen, 2000:358, egen oversettelse). Jeg har på grunn av tiden til prosjektet og masteroppgavens størrelse, valgt å ikke analysere agentenes habitus. For å analysere agentenes habitus er det nødvendig å vite om hver enkelts bakgrunn, alt fra oppvekst, utdanning og klasse. Dette valgte jeg ikke å fokusere på i intervjuene dermed er det ikke datamaterialet tilpasset en slik analyse. Omtale av habitus i adopsjonsfeltet er derfor generell. Bourdieu skriver at habitus først og fremst står for en holdning, eller en vitenskaplig habitus. Agenten i feltet "ser" verdenen gjennom sin habitus og gjør sine handlinger deretter. Agentene i adopsjonsfeltet har forskjellige habitus, ettersom hvilken posisjon de har i feltet. Men uansett hvilken posisjon de har i feltet, begynte forming av deres habitus før de kom inn i feltet.

Habitusbegrepet kan tolkes som et kulturbegrep, men er mer dynamisk og mindre massivt enn kulturbegreper ofte er. Begrepet forholder seg til det som folk gjør, med utgangspunkt i deres egen forståelse av den situasjonen de er i. Habitusbegrepet beskriver bakgrunnen for og rammene rundt agentenes praksis, mens feltbegrepet beskriver de sosiale arenaene der praksisen utspiller seg (Wilken, 2006). Forskjellige erfaringer former agentens habitus og denne brukes aktivt i hverdagen for å håndtere og forstå de situasjoner aktøren møter i feltet. Mennesker er ikke bærere av normer og strukturer, men de sosiale forholdene finnes i oss, de er kroppsliggjort (Broady, 1984).

Wilken (2006) forklarer hvordan habitusbegrepet retter oppmerksomheten mot to prosesser som interagerer og som skjer samtidig. Det første er internaliseringen av de objektive strukturene. Dette betyr at den viten agenten tilegner seg gjør det mulig å handle meningsfylt i den verden agenten lever i. Den andre prosessen er eksternalisering av internaliserte strukturer, som er hvordan agenten bruker denne viten til praktisk handling. Ingen av disse prosessene er regelbundet eller automatisk. Det sosiale livet agentene lever er ikke forutsigelig, men med hjelp av sin habitus vet de hvordan de skal oppfatte, forstå og handle i gitte situasjoner

(Wilken, 2006:43).

Når adopsjonssøkerne møter saksbehandlere møter de mennesker med en annen habitus. Samhandlingen blir preget av at agentene har ulike habitus, formet etter hvordan oppvekst de har hatt, hvilke skole de har gått på, hvilken utdanning og erfaring de har, før de trer inn i adopsjonsfeltet. Det kan også tenkes at søkere som tidligere har hatt negative opplevelser med offentlige myndigheter, går inn i feltet med en negativ holdning til saksbehandlere. Dersom saksbehandler har en negativ holdning til internasjonal adopsjon vil dette også kunne spille inn på samhandlingen.

6.4 Feltet som et spill

Bourdieu bruker et spill for å forklare feltet. Selv om feltet ikke er produktet av noe som er planlagt framstilt, og det ikke følger eksplisitte og kodifiserte regler, bruker han dette bildet for å forklare feltet. Bourdieu sier: ”Eit felt er eit spell som ingen har funne opp og som er langt meir flytande og samansett enn alle dei spell ein kan tenkje seg” (Bourdieu og Wacquant, 1993:90). Feltet er strukturert med et sett regler som spillerne (agentene) må følge for å være med i feltet. Bourdieu skriver at før vi prøver å skildre reglene som agentene handler etter, må vi spørre om hva det er som gjør at disse reglene er virkningsfulle (Bourdieu og Wacquant, 1993). Adopsjonsfeltet kan sees på som et spill i den forstand at spillerne er klar over at det er ett sett regler de handler etter. Spillerne i adopsjonsfeltet vet til en viss grad om spillereglene til de andre i feltet. For mennesker som jobber med adopsjon er reglene viktige for at de skal utføre jobben sin riktig. For å beholde jobben, og for å selv føle at man gjør en god vurdering av adopsjonssøkerne, følger man reglene og lovene som er satt for adopsjon. De andre i feltet vet til en viss grad hvilke lover saksbehandlere går ut i fra. Lovene er de samme, men saksbehandler handler også ut fra skjønn. For adopsjonssøkere betyr disse reglene at de kan forvente en viss likhet i behandlingen i forhold til andre søkere, og man kan få informasjon på forhånd om hva man kan vente seg i adopsjonsprosessen. Dersom alle benytter like regler for å vurdere om søkere bør bli godkjente eller ikke, kan reglene bli en trygghet for søkerne.

Bourdieu fortsetter: ”Såleis har ein *innsatsane* som i det vesentlige er produktet av konkurransen mellom spelarane; *investeringa* i spelet, *illutio* (av *ludos*, lat.:spel)” (Bourdieu og Wacquant, 1993:83). Spillerne er fanget av spillet. Det er en felles forståelse at de tilskriver

spillet en tro (doxa). En tro på at det er en sannhet i at søkerne blir vurdert på samme måte når de søker om adopsjon. Ved at spillerne er med i spillet viser de at spillet er verdt å spille, at det er bryet verdt (Bourdieu og Wacquant, 1993). Adopsjonssøkerne i adopsjonsfeltet er med i spillet fordi de vet at de må gjennom dette for å få barn. Det er verdt bryet fordi de vet at om de skal ha barn, må de spille spillet. Det å spille spillet i adopsjonsfeltet, er å delta i prosessen. Saksbehandlere i kommune, stat og adopsjonsforening er med i spillet fordi det er jobben deres. Deres gevinst i feltet er å gjøre en god og rettferdig jobb.

”I eit felt stridest agentar og institusjonar idet dei rettar seg etter regularitetane og dei grunnleggjande reglane i dette spelerommet (og, under visse omstende, dei stridest om sjølve desse reglane), med ulike grader av styrke og dermed med ulike sjansar for å lukkast, om å skaffe seg slike spesifikke gevinstar som står på spell i spelet” (Bourdieu og Wacquant, 1993:88). I adopsjonsfeltet strides det om hvordan man skal forholde seg til de reglene som er satt. Som vi så i avsnitt 5.2 har saksbehandlere en veiledning om hvordan en sosialrapport skal skrives, og om hvordan man skal gå frem i en adopsjonssak. Hver saksbehandler har sin habitus, og kan derfor tolke reglene på ulike måter. Det har i tillegg mye å si hvilket forhold saksbehandleren har til arbeid med adopsjon. I små kommuner med få adopsjonssaker, kan en saksbehandler ha en adopsjonssak annen hvert år eller sjeldnere. I disse tilfellene kan det hende at det er kommet nye lover eller retningslinjer siden sist han eller hun hadde en adopsjonssøknad. Større kommuner med flere adopsjonssøknader har mulighet til å la bestemte personer arbeide med disse sakene. En saksbehandler fra de store kommunene vil da i større grad være inneforstått med adopsjonsgangen med hensyn til lover og retningslinjer, og har større erfaring med internasjonal adopsjon. Han eller hun vil i tillegg ha deltatt i flere møter med adopsjonssøkere, og vet hvordan hjemmebesøk og kontakten med søkerne fungerer best.

Det kan være strid mellom søkerne og saksbehandlere om hvordan man skal tolke lovene. I noen situasjoner har ikke saksbehandler eksakte retningslinjer og må derfor avgjøres etter skjønn hva som er best å gjøre. Slike avgjørelser kan søkerne oppfatte som feilaktige, da de ikke kan se dette skrevet svart på hvitt i adopsjonsloven. Et eksempel er når saksbehandler i barnevernet skal beskrive søkerparets samliv i sosialrapporten. Om saksbehandler oppfatter deres forhold som ustabil, kan søkerne reagere på dette dersom de ser på sitt forhold som stabilt. Når saksbehandler skal gjøre sin vurdering av søkerens forhold, har hun eller han ingen eksakte retningslinjer å gå etter, men må ta en vurdering med hjelp av skjønn.

6.5 Kampen om posisjoner

Det er kamp i et felt om å skaffe seg posisjoner. Agentene ønsker å få høyest mulig posisjonen. For å lykkes kan agentene handle på ulike måter. Den ene måten er å følge spillereglene (Bourdieu og Wacquant, 1993). For adopsjonssøkere betyr dette at de kan følge spillereglene som er satt for adopsjonsfeltet. De kan rette seg etter de regler og lover som gjelder når man søker om adopsjon. Når saksbehandler skal gjøre sin vurdering av søkerne er det ikke bare dagens situasjon som blir lagt vekt på. Det kan være ting de har gjort tidligere i livet som spiller inn på vurderingen. Dette er noe søkerne ikke har full kontroll over akkurat i det øyeblikket det er snakk om en adopsjonssøknad. Et eksempel er om en søker har en straff registrert på seg fra tidligere i livet eller andre registreringer hos politiet. Når disse ugjerningene ble gjort, var det ikke i dens tanker at dette kunne ha noe å si for en adopsjonssøknad, gjerne flere år senere.

Det er ikke bare regelverket og veiledninger som sees på som spilleregler. I feltet er det også uskrevne regler som spillerne følger. Det står ingenting i regelverket at man skal komme presis til møtene, men dette er noe som de fleste tar som en selvfølge. For at de andre i møtet skal ta deg på alvor, kommer man presis til møter, og om man blir forsinket gir man beskjed om dette. Andre normer i adopsjonsfeltet er eksempelvis høflighet og ærlighet.

For de som arbeider med adopsjon blir det å følge spillereglene en måte å gjøre en god jobb. Om en saksbehandler i barnevernet følger retningslinjene for hvordan en sosialrapport skal skrives og hvordan møtene med søkerne skal være, og i tillegg følger lover og regler for adopsjon, er det sannsynlig at han eller hun kommer frem til en rettferdig vurdering av søkerne. For adopsjonsforeningen blir det å følge feltets spilleregler viktig for deres forhold til søkerne, norske myndigheter og myndighetene i samarbeidslandene. Organisasjonene vil følge barnas opprinnelseslands regler og retningslinjer, for de vil ikke gjøre noe for å ødelegge samarbeidet. Et eksempel er når Adopsjonsforum skriver på sin nettside at det er ulovlig å legge ut bilder og informasjon om barnet før barnet er adoptert. De skriver: "Dersom samarbeidsland oppdager noen av deres respektive barn på internett, kan dette være grunn nok til at adopsjonssamarbeidet med Norge stanses" (Adopsjonsforums nettside³⁹). Dette er et eksempel på at adopsjonsforeningen vil følge reglene til barnas opprinnelsesland for å ha et godt

³⁹ <http://www.adopsjonsforum.no/index.aspx?article=332954>

samarbeid med dem og ikke gjøre slik at opprinnelseslandet mister tiltro til de. De skriver i tillegg at man må være forsiktig med hva man legger ut på nettet, da informasjon som blir sett på som søtt nå, kan komme til å plage barnet når han eller hun blir eldre.

Et annet eksempel er paret som ble intervjuet i Magasinet Kamille. Mens de ventet på tildeling av et barn fra Etiopia, ble kvinnen gravid. I stedet for å avslutte adopsjonen, valgte de å skjule graviditeten for adopsjonsforening, norske myndigheter og etiopiske myndigheter. Sosialfaglig rådgiver i Adopsjonsforum, Mette Sørum Kerr kommenterer saken, og på spørsmål om det er et lovbrudd å skjule en graviditet under adopsjonsprosessen svarer hun: ”Det er et brudd på retningslinjene til adopsjonsloven, og for oss er det et tillits – og avtalebrudd.” (Kamille, Nr.20, 2007:57⁴⁰). Sørum Kerr sier at en konsekvens av slike brudd av adopsjonsloven er at det kan påvirke adopsjonsforeningens arbeid fremover. ”Vi er et bindeledd mellom foreldre og utenlandske myndigheter, og er helt avhengig av at myndighetene i Norge og i utlandet har tillit til oss” (Kamille, Nr.20, 2007:57).

Adopsjonsforeningene er private foreninger som driver adopsjonsformidling, og der søkerne betaler for den jobben foreningen gjør. I og med at det er tre godkjente adopsjonsforeninger i Norge, kan dette være en grunn til at de vil ha et godt rykte i forhold til adopsjonssøkerne. For at adopsjonsforeningene skal bestå, må de ha søkere. Når søkerne har tre ulike foreninger å velge mellom, vil foreningene gjøre det de kan for å tiltrekke seg og å holde på søkerne. På foreningenes nettsider kan man se hvordan de beskriver seg selv som en del av markedsstrategien. På Inoradopt sine nettsider beskriver de sitt arbeid: ”InorAdopt vil på best mulig måte legge forholdene til rette for at foreldreløse barn, i de land vi formidler fra, skal få motiverte og godt forberedte foreldre i Norge. Adopsjonsformidlingen skal alltid være til barnets beste og utføres uten økonomisk vinning for øye”(Inoradopt⁴¹). Inoradopt bruker en ’serviceerklæring’ der de beskriver seg selv og hva de jobber ut i fra.: ”Vi er opptatt av at du skal føle deg velkommen og oppleve god service ved henvendelser til oss. Vi vil bestrebe oss på å gi god og realistisk informasjon om alle sider ved en adopsjonsprosess.

Serviceerklæringen beskriver innhold og kvalitet på InorAdopts tjenester, og er således en slags varefakta” (Inoradopt⁴²). På Verdens Barn sin nettside står det at de er landets eldste adopsjonsforeningen, dette vitner om erfaring. Det står også ”Personlig oppfølging og service,

⁴⁰ <http://www.kamille.no/hverdag/article5283.ece> Kommentaren fra Adopsjonsforum er ikke i nettutgaven, kun i papirformatet av magasinet, men øvrig artikkel kan leses her.

⁴¹ <http://www.inoradopt.no/index.php?show=28&expand=8,28>

⁴² <http://www.inoradopt.no/index.php?show=28&expand=8,28>

gjennomarbeidet og objektiv informasjon og et profesjonelt adopsjonsprogram er fundamentet i Verdens Barns adopsjonsvirksomhet” (Verdens Barn⁴³). På Adopsjonsforum sine nettsider kan man lese at de er Norges største adopsjonsforening, og blant de ti største i verden.

”Adopsjonsforum er en humanitær forening som har internasjonal adopsjon som sitt hovedarbeidsfelt. Vårt utgangspunkt er at adopsjon skal være til barnets beste. Vi forsøker også å hjelpe foreldreløse og forlatte barn som ikke er aktuelle for adopsjon” (Adopsjonsforum⁴⁴).

Når man sammenligner nettsidene til disse tre foreningene, kan man se at de har felles forståelse at det er barnet som er i fokus. Det er barnets interesser og rettigheter som er det vesentlige. Alle tre foreninger bidrar med hjelpearbeid i land de samarbeider med. Foreningene samarbeider med å lage temahefter om adopsjon, et av dem heter ”Adopterte barns bakgrunn”⁴⁵. Alle tre foreningene opplyser om de andre foreningene på sidene sine, og samtlige har linker til de andre to sine nettadresser. Etter at jeg har lest om hvordan de beskriver seg selv, har jeg kommet frem til at hver forening omtaler seg selv på én måte som skiller seg fra de andre: Verdens Barn er Norges eldste adopsjonsforening, Adopsjonsforum er Norges største forening og Inoradopt vektlegger personlige relasjoner bygd på tillit til adopsjonssøkerne. Men det som fremtredende for nettsidene til alle tre foreninger, er at adopsjon skal være til barnets beste.

Den andre måten agenter kan komme seg høyere opp i feltet er ved å endre på reglene i feltet. De kan arbeide for å endre den relative verdien av spillebrikkene. Adopsjonssøkere kan klage på de reglene som er i adopsjonsfeltet. Det kan være at de mener reglene ikke er tilfredsstillende for feltet, og gir derfor tilbakemelding på dette. Andre tilfeller kan være der søkerne opplever at de får dårlig behandling, og gir beskjed om dette. Om søkerne klager på eksempelvis saksbehandler, kan søkerne få ny saksbehandler. Når de klager på dårlig behandling og får en ny saksbehandler, endrer de verdien av spillebrikkene i feltet.

For saksbehandlere i offentlige instanser kan det å få mer kunnskap og erfaring være en måte å avansere i feltet. Dersom en saksbehandler i barnevernet får mer kunnskap om adopsjon, endres verdien av spillebrikkene. Det kan tenkes at saksbehandler blir mer sikker i jobben sin, og bedre kan vurdere om et par bør bli anbefalt som adopsjonssøkere.

⁴³ http://verdensbarn.no/info_Organisasjonen.nml

⁴⁴ <http://www.adopsjonsforum.no/index.aspx?article=1313>

⁴⁵ http://www.adopsjonsforum.no/userfiles/til_hjemmesider.pdf

Adopsjonsforeningen må endre sine regler når samarbeidslandene endrer sine kriterier for hvilke søkere de ønsker. Saksbehandlere i foreningen hjelper søkerne med å finne et land som de passer til, da de forskjellige landene har ulike kriterier til søkerne. Et eksempel er Kina som kom med nye regler 1. mai 2007.⁴⁶ For Kina-søkere som ikke hadde fått LID⁴⁷ før 1.mai 2007, og som ikke svarte til de nye reglene til Kina, førte dette til at de måtte velge et annet land.

6.6 Symbolsk vold

I et felt kan maktutøvelse være mer eller mindre synlig for agentene. ”Bourdieu definerer symbolsk vold som makten til å få en gitt virkelighetsforståelse til å fremstå som objektiv og sann uten at det er klart for de involverte at det er snakk om en vilkårlig virkelighetsforståelse, på samme måte som det heller ikke er klart at alternative virkelighetsforståelser samtidig utelukkes” (Wilken, 2006:80-81). Symbolsk vold er altså ikke fysisk makt, men en makt som er usynlig (Wilken, 2006). Med usynlig makt menes det at både de som utøver makt og de som makten utøves mot, ikke kjenner til at det finnes en maktutøvelse. Symbolsk vold er resultatet av ”den sosiale alkymists operasjoner”, det vil si den sosiale ordens forvandling til naturlig orden (Wilken, 2006). Både hos dominerte og hos de dominerende blir hierarkier i samfunnet oppfattet som naturlige.

Utøvelse av den symbolske volden gir makt til å navngi og klassifisere, og på den måten også makt til å få ting til å eksistere. Når man får makt til å navngi og klassifisere kan man få agentene til å tro på det makteliten mener er sant, den virkelighetsoppfatningen de står for. På denne måten sikrer man reproduksjon av de eksisterende maktrelasjoner (Wilken, 2006:81). Både de som bestemmer virkelighetsoppfatningen og de som undertrykkes av den aksepterer den. Det er slik den vilkårlige sosiale orden blir akseptert som en uomgjengelig naturlig orden. Den virkelighetsoppfatning som resulterer i utøvelsen av symbolsk vold er relatert til doxa og til habitus. Det er den pedagogiske handling som formidler og reproducerer den sosiale doxa. Dette resulterer i at den nødvendige overensstemmelsen blir sikret, slik at de som dominerer fortsatt kan bestemme hva og hvem som dominerer (Wilken, 2006). Doxa kan være grunnen til at agentene i feltet som blir dårlig behandlet aksepterer dette. For eksempel er et tilfelle der

⁴⁶ http://www.adopsjonsforum.no/userfiles/Oversettelse_CCAAs_regler_2007.doc

⁴⁷ LID er Log in Date; den datoen papirene blir registrert i Kina.
(<http://www.adopsjonsforum.no/index.aspx?article=500182&mid=500182>)

søkerne ikke legger merke til at de blir behandlet på en undertrykkende måte, og de fortsetter derfor prosessen uten å tenke på at de blir behandlet dårlig, uten å tenke på at man kan be om en annen saksbehandler. En måte søkerne kan utøve makt over saksbehandler i kommunen, er i de tilfeller søkerne unngår å fortelle ting som kan være viktig for vurderingen. Det kan være tilfeller at et søkende par har hatt problemer i ekteskapet, men velger å ikke si noe om det, fordi de er redd det skal ha noe å si for den endelige anbefalingen. Et annet eksempel er om en av søkerne har hatt psykiske problemer som ikke er dokumentert hos nåværende lege. Da det ikke kommer på legeattesten, kan søkerne velge å ikke si noe om dette. På denne måten kan søkerne utøve en makt over den som behandler adopsjonssøknaden deres. Det er makt i form av at søkerne bevisst skjuler noe.

Agenter som er involvert i slike maktforhold, oppdager ikke dette fordi de forveksler maktutøvelsen med anerkjennelse. Wilken (2006) bruker dette eksemplet for å forklare Bourdieu: ”Det er for eksempel det som er tilfellet når de som blir dominert anvender de dominerendes bedømmelseskriterier i vurderingen av deres egne praksiser. Det kan bare skje fordi alle aksepterer bedømmelseskriteriene som objektive” (Wilken, 2006:82). For å forklare dette i adopsjonsfeltet kan man tenke seg at det er saksbehandlere som har mye makt. Grunnen til at de fortsetter å ha mye makt er at det som saksbehandlere i kommune, statlige organer og adopsjonsorganisasjoner oppfattes som en ”objektiv sannhet”. Det oppfattes som naturlig at disse agentene i feltet har makt. Saksbehandlere har ikke makt til å endre på lover eller forskrifter, men de har makt til å tolke forskriftene.

6.7 Statens makt

Bourdieu definerer staten som monopolet på den legitime bruken av fysisk og symbolsk vold (Wilken, 2006). Han forklarer fysisk vold med at det bare er staten som har politi og en hær. Bourdieu sier i tillegg at det kun er staten som legitimt kan sperre folk inne. Det er vanskeligere å merke seg statens monopol på symbolsk vold, og Bourdieu forklarer dette ved å vise til at bare staten avgjør hvilke sosiale kategorier som får statlig støtte. Det er staten som bestemmer at for eksempel etnisk likestilling skal få støtte i form av midler, slik at arbeidet opprettholdes (Wilken, 2006). Wilken forklarer: ”Staten har nemlig mulighet for å kodifisere bestemte kategorier i den sosial orden, hvilket har betydning for agentenes manøvrerom”

(Wilkens, 2006:92). På denne måten bidrar staten til å vise hvem de mener er berettiget støtte og hvem som ikke er det. At noen får støtte betyr ikke bare at de får økonomisk hjelp, men de får også en bekreftelse på at staten forstår arbeidet deres. Et eksempel på dette er den uendrede adopsjonsstøtten. Adopsjonsforeningene har fått forståelse fra regjeringen når de har tatt kontakt for å snakke om adopsjonsstøtten, men det har ikke blitt noen endringer i adopsjonsstøtten de siste to årene. (Adopsjonsforum⁴⁸) Med så store kostnader adopsjonssøkere har, kan dette sees på som en nedprioritering av adopsjon, eller et budskap om at det er økonomisk sterke mennesker som kan søke adopsjon. Verdens Barn skriver følgende i sitt medlemsbrev ”Mens vi venter...”: ”Adopsjonsstøtten er ment å bidra til at det ikke er økonomien som skal avgjøre hvem som kan adoptere barn. Det er ingen menneskerett å få barn, men barn har rett til foreldre - så gode foreldre som mulig. Da kan det ikke være slik at godt egnede foreldre velger å ikke adoptere fordi de ikke ser seg råd til det” (Verdens Barn⁴⁹). Videre skriver de at en økning av adopsjonsstøtten er et viktig signal om at adopsjon er en likeverdig måte å få barn på.

Bourdieu mener at utøvelsen av symbolsk vold formaliseres gjennom ”pedagogisk handling”. Det vil si at alle former for undervisning i, eller informasjon om, hvordan verden er innrettet. (Bourdieu, 2006:26) Wilken (2006) forklarer dette slik: ”Pedagogisk handling omfatter alle de relasjoner og institusjoner som er involvert i å overleve samfunnets dominerende kultur; familien som ivaretar barneoppdragelsen, skolen som ivaretar kunnskapsformidlingen, universitetet som ivaretar vitensproduksjonen (...)” (Wilken, 2006:82). Viten om samfunnet og om samfunnets verdier og idealer, blir gitt videre i disse ulike relasjonene. Symbolsk vold krever at det er en overensstemmelse mellom subjektive strukturer og objektive strukturer. Altså en overensstemmelse mellom habitus og det sosiale rom⁵⁰ (Wilken, 2006) Lenge før agentene ble en del av adopsjonsfeltet, har de blitt ”matet” med informasjon om hvordan verden er innrettet. Gjennom relasjoner og institusjoner blir agentene formet til samfunnets verdier og idealer. Menneskene blir lært opp til at det er maktøverne som skal bestemme reglene for hvem som skal få søke om adopsjon. Et av samfunnets verdisyn er at man skal ønske seg barn når man kommer i en viss alder

⁴⁸ <http://www.adopsjonsforum.no/index.aspx?article=1519177&mid=1519177> og <http://www.adopsjonsforum.no/faq.aspx?mid=549792&article=1449887>

⁴⁹ <http://verdensbarn.no/verdensbarn/media/pdf/A749614DAF0C6AB64B89CB7FFD386FDup8fb7dbs.pdf>

⁵⁰ Det sosiale rom kan forstås som en grunnstruktur i analysen av avanserte samfunn (Wilken, 2006).

7 MØTER I ADOPSJONSFELTET

I dette kapitlet analyserer jeg møtene intervjupersonene mine har opplevd med saksbehandlere i offentlig sektor og adopsjonsforening. I kapittel 5 skrev jeg om omfanget av de vurderingene som skal ligge til grunn for å anbefale søkere for adopsjon. Møtene som er grunnlag for analysen i dette kapitlet er ledd i prosessen som omtales i kapittel 5. Det er ofte svært nærgående og sensitive opplysninger som inngår i disse møtene.

7.1 Kategorisering av møter

I dette prosjektet ser jeg på møter som ulike former for kontakt mellom agenter i feltet. Det er flest personlige møter, der agentene møtes ansikt til ansikt. En telefonsamtale sees også som et møte. Det er en kommunikasjon mellom menneskene, selv om de ikke er ansikt til ansikt med hverandre. I noen tilfeller i adopsjonsprosessen er det møte mellom søkere og saksbehandlere med verken personlig eller telefonisk kontakt. Et eksempel er når søkerne får beskjed om de er godkjente eller ikke fra Bufetat. De fleste får denne beskjeden pr post. Jeg ser på det som et møte, fordi et slikt brev forteller noe viktig for søkerne. Det er kommunikasjon i den forstand at søkerne har, sammen med barnevernet, sendt inn sosialrapporten, og når brevet kommer fra Bufetat, er det en tilbakemelding og et svar på sosialrapporten. Når søkerne får brev om at søknaden er mottatt eller behandlet, er dette en kontakt mellom agentene. Et annet eksempel er når en forelder forteller: "Han hadde vært vår fra det øyeblikket vi fikk et bilde av han fra Verdens Barn. Da skjedde forandringen, da ble vi foreldre" (Queseth, 1995:114). Bildet av barnet gjorde så sterkt inntrykk at paret følte de var foreldrene hans uten å ha møtt barnet.

Jeg har valgt å bruke møter som enhet i analysen for å få frem flere ulike beskrivelser og opplevelser av prosessen. Jeg fant det oversiktlig å gjøre analysen på denne måte, både for meg selv og for leseren. De fleste av intervjupersonene mine har opplevd flere typer møter i adopsjonsprosessen. Jeg vil også se om de enkelte møtene søkerne går gjennom har noe å si for hvordan prosessen blir opplevd. Ved å bruke møter som analyseredskap får jeg fram hvordan hvert enkelt møte blir beskrevet, og om disse møtene har noe å si for søkerens oppfattelse av hele adopsjonsprosessen. Det kan også tenkes at ulike møter i samme instans blir kategorisert forskjellig. I de tilfeller jeg bare har møtt en av ektefellene, er det mulig at den andre parten

ville ha beskrevet møter i adopsjonsprosessen på en annen måte. I intervjuer med søkerpar har det enkelte ganger kommet frem at ektefellene har forskjellige opplevelser.

Hovedpoenget med denne analysen er å få frem hvilke erfaringer adopsjonssøkerne har i adopsjonsprosessen. I analysen av møtene det er viktig å vektlegge at det er adopsjonssøkernes erfaringer og opplevelser som blir beskrevet og analysert. Jeg har som nevnt ikke intervjuet saksbehandlere i verken kommune, statlige organer eller adopsjonsforening, fordi det er adopsjonssøkernes opplevelser og erfaringer jeg ønsker innsikt i.

I en adopsjonsprosess er det som sagt mange møter mellom adopsjonssøkere og adopsjonsforening og ulike offentlige instanser. Søkerne er i møter med saksbehandlere med ansvar for adopsjon i kommune, Bufetat og adopsjonsforeningen. Møtene er med agenter i adopsjonsfeltet som har adopsjon som hele eller deler av sitt arbeidsområde. I løpet av prosessen er det ett eller flere møter med hver av de ulike instansene. Noen kan oppleve positive møter i en instans, mens i neste ledd blir møtene erfart som negative. Det er også mulig å ha ulike typer møter i samme instans. Noen møter er med instanser som er nødvendig for å få de riktige dokumentene som er nødvendig i en adopsjonsprosess. Når søknaden sendes inn skal det legges ved ulike attester. Disse attestene må innhentes i møter med instanser som ikke har adopsjon som sitt hovedarbeidsområde. Slike møter gjøres med for eksempel leger, politi, byfogd.

I analysen kom jeg fram til to ulike hovedkategorier for hvordan møter kan oppleves. Det er *det dårlige møtet* og *det gode møtet*. Adopsjonssøkere kan i løpet av prosessen være innom begge kategoriene. Det gode møtet er møter som søkerne opplever som positive, mens det dårlige møtet blir opplevd som vanskelig.

7.2 Det dårlige møtet

Kjennetegnet for dårlige møter er søkerens følelse av frustrasjon og fortvilelse. Møtene blir opplevd problematiske i den forstand at søkerne blir møtt av saksbehandlere som indikerer at de er usikre på jobben de skal gjøre, eller at systemet rundt saksbehandler fører til at jobben ikke utføres slik søker har forespeilet seg. Det er to ulike kategorier av dårlige møter. Det første er *det vanskelige møtet*, der søkerne av ulike grunner opplever møtet som frustrerende.

Den andre kategorien er *det negative møtet*, som blir erfart negativt og arrogant.

7.2.1 Det vanskelige møtet

Det kan være ulike grunner til at et møte blir erfart som et vanskelig møte. En grunn kan være at søkerne opplever saksbehandlers kunnskaper om adopsjon som utilstrekkelig. Uansett om det er saksbehandlere som arbeider med adopsjon eller om de har andre arbeidsområder som i hovedsak ikke er adopsjon, kan slike møter bety mye for hvordan møtet blir erfart av søkerne. Et eksempel er om en saksbehandler som skal gjøre vurderingen om søkerne skal bli anbefalt som godkjente adoptivsøkere eller ikke, ikke har nok kunnskap om hvordan dette skal gjøres. Det være seg kunnskap om internasjonal adopsjon, kunnskap om hvordan møtene med søkerne skal gjennomføres eller hvordan sosialrapporten skal skrives.

Det kan også være forhold ved systemet som gjør at søkerne ikke er fornøyd med møtet. Med systemet mener jeg de instanser som saksbehandler arbeider innenfor, og hvordan saksbehandler velger å forholde seg til de retningslinjer og regler som er i feltet. Et møte kan bli vanskelig om søkerne opplever at det er systemet som svikter. Saksbehandlere kan være ”produktet” av dårlig organisering i systemet. Det kan være for lite prioritering av adopsjon som er årsaken til at møter blir uryddige. Om de som skal vurdere om søkerne skal bli anbefalt som adopsjonssøkere eller ikke, har for liten tid til å gjøre vurderingen, får dette konsekvenser for hvordan adopsjonsprosessen blir opplevd av søkerne. Ikke bare får det betydning for hvordan møtene blir erfart, men det kan i verste fall få følger for den helhetlige vurderingen og for arbeidet med sosialrapporten. I tillegg til å ha tid til jobben, er dårlig opplæring av saksbehandlere et eksempel på årsaker til at møter kan bli oppfattet uryddige.

I noen vanskelig møter erfarer søkerne at det er saksbehandler som forårsaker at møtet blir vanskelig, mens i andre møter er det systemet. Det kan være tilfeller at både saksbehandler og systemet svikter ifølge søkerne.

Da Siri startet prosessen i kommunen, kom det raskt frem at saksbehandleren var usikker på den jobben hun skulle gjøre. Saksbehandler fortalte at hun aldri hadde hatt en enslig adopsjonssøker før, og at hun ikke hadde noen mapper hun kunne se i om hvordan dette hadde blitt gjort tidligere, og at hun derfor var usikker på jobben. Saksbehandleren som skal vurdere

om Siri er egnet til å bli godkjent som adoptivforeldre har verken kunnskap om hvordan hun skal gjøre dette, eller muligheten til å snakke med andre på arbeidsplassen om tidligere saker som denne. En årsak til at Siri opplever dette vanskelige møtet, kan ha med Bourdieus begrep om myndighetenes makt å gjøre⁵¹. Det er ikke saksbehandler alene som bestemmer sin egen arbeidssituasjon og hvilken opplæring hun skal ha, men det er ledelsen som bestemmer hva det skal brukes tid og penger på. Saksbehandler har ikke fått nødvendig opplæring når det gjelder ensliges adopsjonssøknader. Dette kan sees som en indikasjon på at opplæring ikke blir prioritert i Siris hjemkommune. Dersom barnevernet hadde prioritert adopsjonssaker, hadde saksbehandler fått mulighet til å tilegne seg kunnskap om retningslinjer og lover for enslige adopsjonssøkere.

I Bourdieus forklaring av feltet som et spill sier han at før man kan karakterisere reglene agenter handler etter, må vi finne ut om hva det er som gjør at disse reglene er virkningsfulle⁵². I adopsjonsfeltet har agentene ulike regler å forholde seg til (foruten de uskrevne reglene som gjelder for samtlige agenter i feltet). Det som gjør saksbehandlers regler virkningsfulle er at det er de som avgjør om søkerne vil bli anbefalt godkjent eller ikke. I denne relasjonen ser ikke agentene likt på saksbehandlers regler. Siri forventer at saksbehandler skal være oppdatert på hvordan en adopsjonsgang i barnevernet skal gjennomføres, hva som skal diskuteres og hvordan dette skal gjøres.

Siri hadde snakket mye med adopsjonsforeningen, og etter at hun fortalte at saksbehandleren ikke var sikker på hva hun skulle ta opp i møtene, fikk hun tips om hva de skulle snakke om og hva som skulle være med i sosialrapporten. Hun forklarer: *”I møte med henne så kunne jo ikke jeg komme der og være liksom brøytende, men jeg var litt sånn forsiktig: ’men du, dette har vi ikke snakket om, er det aktuelt å si noe om?’ Men det ble pussig situasjon på en måte, og jeg følte at liksom at åh, det er jo ikke jeg som skal styre det sånn”*. Siri følte at hun gjorde det som saksbehandleren burde gjort, men at hun gir rom for profesjonell behandling. Siri mente at hun ikke kunne styre møtene, til tross for at hun visste hva som skulle taes opp. Med Bourdieus begreper kan dette tolkes med tanke på pedagogisk handling⁵³. Gjennom hele livet har man blitt ”matet” med hvordan verden er bygd opp. En mulig forklaring kan være at Siri er ”opplært” til at det er saksbehandlers oppgave å styre møtet og dets innhold. Maktposisjonen i

⁵¹ Se avsnitt 6.7 Statens makt

⁵² Se avsnitt 6.4 Feltet som et spill

⁵³ Se avsnitt 6.6 Symbolsk vold

denne relasjonen er også viktig. Det kan tenkes at Siri er redd for sin egen posisjon i feltet om hun tar for mye ansvar for møtets innhold. Det kan med andre ord være frykt for hvordan saksbehandlers vurdering i sosialrapporten vil bli, for om Siri ikke blir anbefalt som adopsjonssøker kan det i verste fall bety at hun ikke får adoptere barn. Dersom Bufetat av den anledning ikke godkjenner henne kan hun klage på vedtaket, men dette vil føre til at adopsjonsprosessen tar lenger tid. Siri hadde ventet i et år før adopsjonsforeningen gav henne klarsignal om at hun kunne starte prosessen i kommunen, og etter det ventet hun fire måneder før hun hadde første møtet med kommunen, og derfor er Siri forsiktig med å klage.

Siri ringte til adopsjonsforeningen for å få hjelp, og selv om hun fortalte saksbehandleren at foreningen mer enn gjerne ville hjelpe henne, tok saksbehandler ikke kontakt med foreningen. *”Det var en barriere for henne”*, sier Siri. Hun fortsetter: *”Men det som skuffet meg var at hun ikke var så proff at hun søkte denne kunnskapen før. Altså, jeg vet hvert fall for min egen del så hadde jeg jo søkt denne kunnskapen før første møtet, hvis jeg visste at jeg skulle ha en samtale med noen i noe som er ukjent for meg, så hadde jeg jo søkt mest mulig kunnskap før jeg satte det i gang.”* I denne relasjonen er det saksbehandlers interesse Siri etterlyser. Siri opplever at saksbehandler ikke tar seg bryet for å få den kunnskapen hun trenger, spesielt siden hun har snakket med adopsjonsforeningen og lagt til rette for at saksbehandler kan få hjelp hos dem. I tillegg til myndighetenes makt, som ble diskutert forrige avsnitt, blir dette vanskelige møtet preget av saksbehandlers egen interesse. Dette strider mot det overordnede målet i adopsjonsfeltet⁵⁴ som er å gi foreldreløse barn en ny familie, der barnevernets måte å arbeide for målet er å finne de beste familiene til barna. I dette møtet der saksbehandler ikke var sikker på den jobben hun skulle gjøre, kan det tenkes at hun ikke hadde kunnskap og erfaring nok til å gjøre vurderingen tilfredsstillende.

Siri forteller om flere tilfeller der møter har blitt avlyst, noen ganger på grunn av hastesaker i barnevernet og andre ganger for at saksbehandler var sykemeldt. Da møtene ble avtalt, ordnet Siri vikar på jobben sin, og det var to ganger at hun kom helt fram til barnevernets kontor før hun fikk beskjed om at møtet var avlyst. Den første gangen hun kom til kontoret til et møte som var avlyst uten at hun hadde fått beskjed, sa hun ifra at hun mente det var respektløst. Siri fortsetter: *”Og det sa jeg ifra om, at det syns jeg, det holder ikke mål, altså så profesjonell må de være at når de ikke kan møte opp til møte, så må jo de ha noen systemer som gjør at de kan*

⁵⁴ Se avsnitt 6.1 Motivasjon og den kollektive forestillingen

melde ifra at det ikke blir. Neste gang da møtte jeg også opp uten at det ble noe. Da hadde de meldt ifra pr brev! Og det brevet kom dagen etter.” Her ser vi at Siri gir beskjed når hun opplever behandlingen respektsløs. Feltets uskrevne regler er blant annet høflighet, og dette kan være en grunn til at Siri i dette tilfellet sier ifra. Selv om ikke høflighet er en skrevet lov kan agenter, uansett posisjon i feltet, forvente at andre agenter følger normen. Den gangen brevet kom dagen etter møtet tolket Siri det som maktutøvelse. Det kan tenkes at saksbehandler sendte brevet i forvisning om at brevet skulle komme til Siri i tide, men for Siri opplevdes dette som maktutøvelse med hensyn til at det var andre gangen hun kom til et møte som ikke ble noe av. Man kan igjen se dette som en indikasjon på at adopsjon blir lite prioritert i Siris hjemkommune. Dersom barnevernet hadde prioritert adopsjonssaker hadde de muligens hatt ansatte som kun arbeidet med adopsjonssaker, eller at saksbehandlerne hadde en viss tid til å bruke på slike saker. I e-postintervjuet forteller også Berit om møter i barnevernet som ble avlyst flere ganger.

Siri hadde bestemt seg for å ikke lese diskusjoner rundt adopsjonsprosessen på internett, da de gangene hun gjorde det leste hun bare om negative opplevelser adopsjonssøkere hadde erfart. Hun forteller: *”Så jeg bestemte meg på en måte skulle gjøre dette til noe positivt, at jeg ikke skulle sitte igjen med alt det negative, så jeg sluttet å lese på nettet og alle frustrasjoner som alle hadde.*” Ettersom tiden gikk, og Siri møtte opp på flere avlyste møter og følte at hun ble dårlig behandlet, begynte hun å lese på nettet igjen. *”Jeg skjønner at folk vil få ut frustrasjonen sin!”* sier Siri og ler.

Maria hadde flere vanskelig møter med saksbehandler i politiet. Hun forteller at da de fikk godkjenning fra Bufetat, begynte de å samle inn dokumenter og attester som skulle sendes til barnets opprinnelsesland. Hun dro til politistasjonen for å få en attest på det språket som landet forlanger. Saksbehandleren hun møtte i skranken fortalte at de kun gav utvidet politiattest på engelsk og norsk. Maria forklarte hvorfor hun trengte en slik attest, men saksbehandleren forklarte at i henhold til politikammerets rutiner, så kunne hun bare få den på norsk eller engelsk. Maria dro hjem, og ringte til adopsjonsforeningen. De bekreftet at man skal kunne få en utvidet politiattest oversatt til det språket som paret trengte. Maria sjekket på politiets offisielle nettside og der står det følgende: *”Hvis attesten ikke inneholder noen anmerkninger på straffbare forhold, kan du be om å få attesten skrevet ut på engelsk, tysk, fransk eller*

spansk” (Politiets offisielle nettside⁵⁵) Hun ringte til politistasjonen og fikk samme saksbehandler på telefonen. Maria fortalte at på politiets offisielle nettsider sto det at man kunne få attesten på ønsket språk, hvorpå saksbehandler svarer at hun må ikke tro alt hun leser på nettet. Maria fikk ingen hjelp, så hun ringte politiets landsdekkende telefonnummer 02800. Hun kom da til politistasjonen i nabokommunen, der hun fortalte historien om å få utvidet politiattest på det språket barnets opprinnelsesland ber om. Der fikk hun bekreftet at hun har krav på det, men de kunne ikke skrive en slik attest til henne siden hun sto folkeregistrert i en annen kommune. Maria spurte om saksbehandleren i nabokommunen kunne ringe til politistasjonen i Marias hjemkommune og fortelle dette, da det kunne være at de ikke visste hvordan dette skulle gjøres. Det gjorde saksbehandleren, og hun ba Maria om å ringe sin politistasjon om en liten stund. Da hun ringte igjen, sa den samme saksbehandleren at de som jobbet i utenlandsavdelingen var på ferie og på kurs, og at dette var veldig vanskelig. Maria ringte igjen 02800 og kom til nabokommunen på nytt. Det var samme saksbehandler som tidligere på dagen, og saksbehandleren sa at hun skulle ringe nabokommunens politistasjon en gang til. Maria forteller: *”Etter en stund ringte telefonen min og da var der verdens sureste dame fra politistasjonen i vår kommune; ”Ja, det var meg du snakket med tidligere. Ja, det ser vel ut som at det ordner seg. Så da er vi vel alle fornøyde vel?”*

Møtet med saksbehandler i politiet var en ubehagelig opplevelse for Maria. Hun var også i kontakt med andre saksbehandlere, som ikke kommer inn under kategorien uprofesjonelle møter. Maria ringte til sammen sju telefonsamtaler som ga henne ulike erfaringer med politietaten, før hun endelig fikk bestilt den utvidede politiattesten oversatt til det ønskede språket. Her virker det som om saksbehandler ikke vet hvilke tjenester politiet gir. Dette vitner om lite erfaring og dårlig opplæring. At saksbehandler ikke tar seg bryet å spørre noen andre på stasjonen, er veldig uheldig for Maria. Det sistnevnte sier noe om saksbehandlers personlige holdninger. Det kan være seg holdninger til adopsjon eller holdninger til hva hun mener er politiets virke. Maria forklarte hvorfor denne attesten var så viktig for dem, men hun gjorde ingenting for å prøve å finne ut av det. Av denne historien kan vi se at selv om en utvidet politiattest bare er et av mange vedlegg i en adopsjonssøknad, kan det gjøre at deler av prosessen blir opplevd ubehagelig. Maria forteller: *”Det var det jeg prøvde å si til hun som tok telefonen, jeg er totalt prisgitt hva du sier. Det er jo noe med det, hvis ett menneske setter seg*

55

http://www.politi.no/portal/page?_pageid=34,49023&_dad=portal&_schema=PORTAL&articles7_mode=skjemadetails&articles7_articleId=26368&articles8_mode=downloadskjema&articles8_articleId=26368&uicell=uicell02b&navigation1_parentItemId=1927&navigation1_selectedItemId=2453&orgUnitId=

på bakbeina, og du har ikke mulighet å få hjelp fra noen annen kommune fordi du er folkeregistrert i en kommune.”

Det første man ser i dette vanskelige møtet er at, selv om saksbehandler ikke tar språkvalget som en selvfølge, så er det en selvfølge i adopsjonsfeltet at Maria skal innhente en politiattest. Det er et av adopsjonsfeltets doxa, forhold som blir sett på som en selvfølge⁵⁶, der agentene vet at attester skal leveres inn og ingen stiller spørsmålstegn med det. Andersen og Kaspersen (2000:356) sier man kan se doxa som et system der man er kvalifisert eller ikke kvalifisert. For Maria og mannen hennes, Daniel, er en utvidet politiattest en av flere attester som kvalifiserer de til å være i feltet som adopsjonssøkere. Det Maria gjorde for å få det hun hadde krav på, var å klage på utførelsen av spillet. Hun ringte politiets fellesnummer for å få hjelp, og med nabokommunens assistanse fikk hun attesten. At saksbehandler hos politiet ikke skjønnte Marias frustrasjon kan ha noe med at hun ikke har adopsjon som sitt hovedarbeidsområde. I adopsjonsfeltet er hun lengre ute i feltet enn Maria er. Ved å klage gjorde Maria slik at paret opprettholder sin plass i feltet. Dersom hun hadde gitt seg i arbeidet for å få attesten i ønsket språk, hadde de ikke hatt mulighet å avansere i feltet, da søknaden ikke kunne bli sendt til barnets opprinnelsesland uten attesten.

Da Anja og Markus begynte prosessen med barnevernet hadde de flere vanskelige møter fordi de følte at saksbehandlerne var usikker og ikke kunne jobben sin. Markus sier: *”Jeg hadde på en måte forventet at de hadde en liste å gå etter, men det virket litt mer som om de fomlet seg litt frem.”* Når sosialrapporten ble sendt inn til Bufetat fikk de den i retur fordi det manglet papirer. Saksbehandler hadde ikke informert om disse papirene fordi de aldri hadde hørt om det. Anja hadde en venninne som jobbet i kommunen, så hun fant frem skjemaet de manglet. Dette kan sees i sammenheng med myndighetenes makt. At saksbehandler ikke vet hvilke skjemaer som skal leveres med sosialrapporten, viser at hun ikke har nok kunnskap. En grunn til at hun ikke har nok kunnskap kan være at det er for lite opplæring om adopsjon. Dersom systemet ikke gir saksbehandler tid til å sette seg inn i lover og retningslinjer, tilsier dette at adopsjon ikke er viktig i forhold til hennes andre arbeidsoppgaver. Markus forteller at de opplevde at adopsjonssaker ikke var høyt prioritert i hjemkommunen deres.

Da de var ferdig med møtene, og sosialrapporten skulle skrives, gikk det lang tid uten at de

⁵⁶ Se avsnitt 6.3 Analyse av adopsjon i felttermer

hørte noe fra barnevernet. Markus tok kontakt, og de sa at det kom til å ta lang tid fordi rapporten skulle skrives grundig. Han følte det som om det ikke var gjort noe med rapporten siden sist de snakket, og at når de nå maste, så satte de seg ned og skrev rapporten på noen timer likevel. Markus mener at det ikke var på grunn av at den skulle gjøres grundig at de måtte vente så lenge, når den likevel ble skrevet i full fart. Det kan tenkes at saksbehandler bruker sin posisjon for å få lenger tid til rapporten, men at tiden ikke blir brukt til dette arbeidet. I og med at intervjuet er gjort med adopsjonssøkere, har jeg ingen fornemmelse om hvorfor dette har tatt tid. Det kan tenkes at saksbehandler har mange hastesaker, slik barnevernet ofte har, men paret fikk ingen informasjon om dette. Dersom det er slik at saksbehandler hadde mange andre barnevernssaker, er det fortsatt et tegn på at adopsjon ikke blir prioritert. Hadde adopsjon vært prioritert, hadde saksbehandler hatt tid til å skrive rapporten. I denne relasjonen er det saksbehandler som har makt til å bestemme når ting skal gjøres. Søkere vil nødvendigvis mase i en slik situasjon, da de frykter at det kan gå ut over arbeidet av rapporten. Det kan tenkes at om man mase, så får ikke saksbehandler den tiden hun trenger til å skrive rapporten på en tilfredsstillende måte. Om saksbehandler ikke gjør en god jobb, kan det ha innvirkning på behandlingstiden i Bufetat, da en dårlig rapport kan komme i retur. Dette igjen kan gjøre at paret må vente lenger. Derfor velger Anja og Markus å vente lenge med å mase og dermed holde sin posisjon i feltet. I denne situasjonen føler søkerne at saksbehandler utøver makt over dem, ved å la dem tro at de arbeider med rapporten for at den skal være grundig.

Når vi snakker om prosessen i tidsperspektiv, sier Markus: *”Ventetiden er jo en ting, jeg synes det var langt mer frustrerende å oppleve at de som sitter og skal skrive såpass viktige papirer for deg, at du følte, at de ikke kan det 100 prosent det de skal utføre for deg.”* Anja fortsetter: *”Jeg skulle ønske de hadde helt klare linjer over hva de skulle gjennom, og hvordan en rapport skulle skrives. Slik at alle gjør det likt. Alle jeg har snakket med som har holdt på med det her har forskjellige historier og det er jo så irriterende, egentlig. Men..., de var vel ikke de flinkeste, de vi møtte.”* Ved flere tilfeller i intervjuet påpeker de at saksbehandler var veldig hyggelig, men de mener at hun ikke hadde nok kunnskap om adopsjon og saksgangen for å arbeide med det. Anja forklarer: *”Jeg skjønner det godt, jeg er ikke så flink til å skrive jeg heller, men da burde jo kanskje noen andre folk som er det, gjøre det da. Jeg kunne sikkert ha beskrevet meg selv på to linjer, jeg er ikke noe flink til å utdype ting, men jeg ville jo heller aldri hatt en sånn jobb.”*

I dette vanskelige møtet strides det om retningslinjene innen feltet. Paret er i en prosess som er viktig for dem, og den de møter i barnevernet er usikker på jobben sin. Markus påpeker at det ikke er selve *tiden* de er misfornøyd med, men at han mener det er lite kunnskap og erfaring hos deres saksbehandler. Det føles frustrerende for paret at denne personen skal skrive rapporten og gi en anbefaling, da de føler at hun ikke er satt inn i lovene og retningslinjene. Paret opplever at den de møter er lite interessert i det som er av stor betydning for dem.

Irene og Andreas hadde flere vanskelig møter med barnevernet. Etter at paret sendte inn adopsjonssøknaden, hørte de ingenting fra barnevernet på lenge. Andreas sier: *”Vi må ta kontakt, de skriver ikke engang at de har mottatt søknaden, noe som de skal gjøre, de sier ingenting om tiden⁵⁷, som de skal gjøre. Og de gir heller ikke tilbakemelding om hvor lang tid vi må vente på å bli behandlet”*. Her kan vi se at før paret har hatt første møtet, har de vanskelige erfaringer med barnevernet. Jeg vil kalle dette for et vanskelig møte, i og med at paret opplever dette som vanskelig på grunn av manglende tilbakemelding fra barnevernet. Dersom barnevernet hadde gitt Irene og Andreas en tilbakemelding om at søknaden var mottatt, hadde paret sluppet å vente i uvissheten om søknaden virkelig hadde kommet frem til kontoret, og om den hadde kommet frem kunne den ha blitt forlagt en plass i systemet. Paret føler seg maktesløse i adopsjonsfeltet. De vil nødig ringe å etterlyse en tilbakemelding, da de vil opprettholde sin plass i feltet. De er redd at om de klager eller maser kan det ha påvirkning for fremtidige møter med barnevernet. Irene forklarer: *”Du er veldig prisgitt saksbehandleren din. Man er jo så underlagt de på en måte, man er så usikker på om man blir godkjent, man vet ikke hva som skal til.”* Dette viser at søkerne går inn i feltet med en følelse av å ha lite makt. At de ikke får noen som helst tilbakemelding på at de har sendt inn adopsjonssøknaden, gjør at makten til saksbehandlerne blir forsterket. I Sandelowskis undersøkelse (1991) forklarer adopsjonssøkerne at de følte seg ute av kontroll med hensyn til blant annet saksbehandlere. En av de intervjuede beskrev situasjonen som å være *”like a worm on a fishing hook. You just sit in the water... you may get eaten. You may get tired”* (Sandelowski et al, 1991:157). Andreas har en lignende beskrivelse av tiden da de ikke hørte noe fra barnevernet: *”Det er som om du sitter der i et mørkt rom. Hva er det som skjer? Er det morgen eller er det kveld, sant?”*

Paret ventet i 6 måneder før de hadde første møtet med saksbehandler fra barnevernet. Andreas forteller: *”Nå skal det sies at bystyret her har bestemt at skal kun gå tre måneder fra*

⁵⁷ Med tiden mener Andreas den tiden saksbehandler regner med at prosessen skal ta før rapporten blir sendt videre.

adoptiv søkere tar kontakt og til de er ferdig utredet og søknad sendes Bufetat. Dette kjente ikke våre saksbehandlere til, eller ville i hvert fall ikke innrømme at de kjente til.” Dersom det er slik at saksbehandler ikke visste at bystyret hadde bestemt dette, følger ikke saksbehandler spillereglene i feltet.⁵⁸ For saksbehandler er lover og retningslinjer viktig for at han eller hun skal gjøre jobben best mulig. Dersom saksbehandler visste om bystyrets vedtak kan man se på dette med Bourdieus maktbegrep.⁵⁹ Saksbehandler sier at hun ikke var klar over vedtaket for å få tiden til å strekke til med hensyn til andre arbeidsoppgaver. Selv om bystyret ser viktigheten i at adopsjonssaker ikke skal ta lang tid, kan det være at saksbehandlers leder ikke er enig. På denne måten får ikke saksbehandleren den tiden hun trenger for å ta seg av adopsjonssøknader. Irene påpeker at hun forstår at det er vanskelig for saksbehandler, da det er mange barn som trenger hjelp av barnevernet, men hun mener at de må ta hensyn til adopsjonssøkere også.

Da Irene og Andreas skulle skrive under sosialrapporten opplevde de også dette møtet som vanskelig. De oppdaget at det ikke sto i sosialrapporten at de ønsket søskenadopsjon. Irene sier at først tenkte de at saksbehandlerne mente at de ikke hadde ressurser til å søke om søskenadopsjon. Da de spurte de om det, viste det seg at de ikke hadde fått dette med seg, selv om Irene og Andreas følte at de hadde snakket om det hele veien i prosessen. Saksbehandlerne hadde skrevet i sosialrapporten at søkerne mente at om de fikk flere barn i første omgang, så slutter de der. Paret mener at saksbehandlerne i alle fall burde ha fått med seg at de ville søke om søsken når de skrev dette i rapporten, da de ikke kunne få flere barn i første omgang *uten* søskenadopsjon. Irene og Andreas skrev under rapporten og søkte derfor ikke om søskenadopsjon. Irene forteller: *”Vi kunne hatt flere møter da for å få søsken med i godkjenningen, men da orket vi ikke å ha mer kontakt med dem. Faktisk så ille.”* Det vanskelige møtet da de signerte sosialrapporten var det siste av flere vanskelige møter paret erfarte med barnevernets saksbehandlere. Andreas mener at om saksbehandlerne hadde vært profesjonell ville de plukket opp at de ønsket å søke om søskenadopsjon i løpet av første møtet. Andreas er opptatt av om saksbehandlerne visste hva som skulle gjøres, hva det skulle spørres om og om de hadde kunnskap omsaksgangen, hadde prosessen vært annerledes. Med Bourdieus sammenligning med feltet som et spill, kan man her se at søkerne oppfatter det som om at saksbehandler ikke følger spillereglene. Spillereglene til saksbehandler er å følge lovene, og gjennom å gjøre det, gjøre en god jobb. I dette tilfellet har ikke saksbehandler fått med seg at paret ville søke om søskenadopsjon, og kan tolkes som at hun ikke har fått med seg alt i

⁵⁸ Se avsnitt 6.4 Feltet som et spill

⁵⁹ Se avsnitt 6. Symbolsk vold

samtalene. Paret poengterer at de har snakket om søskenadopsjon under hele prosessen, ikke bare ved et tilfelle. Dersom det hadde vært slik at saksbehandlerne mente at paret ikke skulle anbefales for søskenadopsjon, og heller lot som om de ikke hadde fått det med seg, bryter de en uskreven regel. Ærlighet er en norm som er viktig i adopsjonsfeltet, ikke bare av søkere, men også av saksbehandlere. Irene forteller at vanskelige møter med barnevernet gikk ut over psyken hennes, og hun avslutter med: ”*Jeg kommer aldri til å sette meg inn på det kontoret til de to damene igjen.*”

Paret mener at saksbehandlerne var på samme kunnskapsnivå som paret selv var da de begynte å tenke tanken om adopsjon. Andreas og Irene er enig om at saksbehandlerne ikke hadde de elementære kunnskapene om adopsjon, men de har ulike oppfatninger av hvorfor møtene barnevernets saksbehandlere ble vanskelige møter. Irene mener det er saksbehandlerne som er årsaken, mens Andreas mener det er systemet. Andreas mener at om forholdene hadde blitt lagt til rette for saksbehandlerne, med mer opplæring og mer tid til adopsjonssaker, ville møtene blitt annerledes. Jeg tolker utsagnet fra Andreas at hans oppfatning er at det er myndighetene som har for lite prioritering på adopsjon. Irene mener derimot at det finnes måter å få kunnskap om emnet på egen hånd. Hun sier: ”*Man kan finne veldig mye kunnskap på nettet. Men det er jo som tidligere sagt, da må de jo finne det interessant da. Jeg oppfatter dem som kunnskapsløse.*” Irene forteller at begge saksbehandlerne var hyggelige damer, men de viste liten interesse for arbeidet. Interesse kan sees på som en av adopsjonsfeltets uskrevede regler. Saksbehandlers motivasjon i adopsjonsfeltet er å sørge for de beste familiene til foreldreløse barn⁶⁰. Irene opplever at saksbehandler ikke er interessert i å få mer kunnskap om emnet, og at lite opplæring ikke er en unnskyldning. Hun forventer at en som arbeider med adopsjonssaker skal gjøre jobben sin i henhold til regelverket, uansett om forholdene i barnevernet legger til rette for det eller ikke, og etterlyser saksbehandlers interesse for saken. Dersom saksbehandler ville gjøre en god jobb og sikre barn de beste familiene, mener Irene at engasjement på egen hånd hadde hjulpet. Paret selv fant mye informasjon på internett om adopsjon og saksgangen i en adopsjonssak, og mener det er enkelt å finne frem på Bufetats nettsider. Når det i tillegg ligger et veiledningshefte til saksbehandlere på internett, føles det leit for søkerne at den som skal være med å bestemme om du skal få barn eller ikke, ikke tar seg bryet å finne frem til denne informasjonen.

⁶⁰ Se avsnitt 6.1 Motivasjon og den kollektive forestilling

Lillian hadde et vanskelig møte med adopsjonsforeningen da hun og mannen hennes skulle velge hvilket land de skulle søke adopsjon fra. Paret hadde fått brev om at de skulle ta kontakt med adopsjonsforeningen for valg av land. Da Lillian ringte for å avtale møte med foreningen, fikk hun beskjed om at valg av land kunne gjøres over telefon. Lillian opplevde at det å velge land var noe spesielt, og ble overrasket over at det skulle taes raskt over telefon. Hun forteller: ”*Mens det for oss følte det som en veldig stor sak, og så skulle ta det på telefon var litt sånn åja, der var det gjort*”. Dette møtet var vanskelig for Lillian fordi hun opplevde at adopsjonsforeningen tok for lett på noe som var viktig for henne. En grunn til at adopsjonsorganisasjonen tar lett på dette kan være for at det er noe de gjør ofte, at det blir rutine for dem. Lillian forteller: ”*Følte kanskje at de... hva skal jeg si, de driver med det her hele tiden og ting blir litt trivielt for dem, men mens det var jo veldig viktig for oss.*” Lillian påpeker at møtet ikke var negativt.

Lillian mente også at foreningen burde legge ut lister slik at medlemmene kunne se hvor de er i køen i landet de venter barn fra. Hun fortsetter: ”*Det blir lagt ut informasjon fra hele verden egentlig som sier noe om at nå er det kommet tildeling til den måneden, så man vet jo på en måte at, ja ok da er det fem måneder før oss, man har på en måte en form for tidsperspektiv på det da.*” I Sandelowskis et al (1991) undersøkelse fant forskerne at adopsjonssøkerne jobbet hardt for å konstruere en tidsramme og å finne en tid det var sannsynlig at de fikk tildeling. Dette kan sees i sammenheng med at søkerne ønsket informasjon om ventelistene for å kunne etablere en mer sikker tidslinje. Som vi så i avsnittet om Sandelowskis et al (1991) undersøkelse var fraværet av markeringer av ventetidens varighet et sentralt problem for adopsjonssøkere.⁶¹ Det kan tenkes at Lillian også ønsket informasjon for å få klarhet i hvor de var i køen, og på denne måten kunne lage en tidslinje for når de fikk tildeling, men hun mener at adopsjonsforeningen kunne legge ut informasjonen på internett.

7.2.2 Det negative møtet

Det som kjennetegner *det negative møtet* er at det erfarer som skuffende for søkerne med hensyn til systemet og saksbehandler. Søkerne sitter igjen med en negativ følelse av at møtet ikke var konstruktivt eller verdifullt i forhold til deres forventninger. Søkerne føler at det er

⁶¹ Se avsnitt 3.4.3 “The Clock Has Been Ticking, the Calendar Pages Turning, and We Are Still Waiting: Infertile Couples’ Encounter with Time in the Adoption Waiting Period”

saksbehandlers oppførsel og saksbehandlers måte å behandle søkerne på, som gjør at møtet blir sett på som negativt. Personlige holdninger til internasjonal adopsjon, kan også medføre at møtet blir en ubehagelig opplevelse. Et annet kjennetegn for negative møter er arroganse. Søkerne opplever saksbehandlers måte å være på som arrogant. Det er den negative erfaringen som skiller *det negative møtet* fra *det vanskelige møtet* som jeg har drøftet over.

Elise forteller om flere negative møter med saksbehandlerne i barnevernet. Hun forteller at saksbehandlerne hadde liten tid til adopsjon. Dette kan sees som et tegn på at det er liten prioritering av adopsjon i kommunen, og at det er derfor saksbehandlerne har liten tid til rådighet. Da Elise ringte for å etterlyse neste møte, fikk hun beskjed om at saksbehandlerne mente hun var utålmodig. Elise fortsetter: *”Men det er ikke det som er poenget, det er ikke det man er utålmodig av (tiden), man er utålmodig fordi man ikke får en form for kommunikasjon.”* Hun hadde forventet og var innstilt på at en adopsjonsprosess kom til å ta tid, men det var måten de ble behandlet på som gjorde at hun ble utålmodig. Dette viser at selv om systemet kan ha skyld i at det er satt av lite tid til adopsjon, så er det ikke det som er hovedproblemet. Hovedproblemet var måten de ble møtt på. Elise forteller at de trodde møtene skulle være slik. *”Deres måte å være på, tøffe tone, det å.. den arrogante holdningen. Vi trudde oppriktig at det var slik det skulle være.”* I samtale med andre som også var i prosessen, fikk de et bilde av møtene på en helt annen måte. *”Når vi snakket med andre som hadde hatt hjemmebesøk, så var de helt sjokkert over den måten de gikk frem på.”* At Elise trodde at det var slik møtet skulle være, kan sees på med Bourdieus begrep symbolske vold.⁶² Hun var ikke bevisst på at de ble dårlig behandlet, fordi saksbehandlernes sosiale orden ble forvandlet til en naturlig orden for dem. Elise og mannen har sett på saksbehandlers oppførsel som en anerkjennelse, i stedet for en maktutøvelse. Gjennom den pedagogiske handlingen man har tilegnet seg gjennom livet, har man lært at det er makthaverne, her representert ved saksbehandler, som bestemmer. Paret reagerte derfor ikke på dårlig behandling i begynnelsen av prosessen.

Sosialrapporten kom i retur fra Bufetat fordi det mangler opplysninger. Da Elise spurte hvorfor den kom i retur, sa saksbehandler at det kunne hun ikke forstå. Elise fortsetter: *”De hadde jo selvfølgelig gjort jobben sin, så det her var at vi var spesiell, sa hun til oss. Problemet var at vi var et spesielt tilfelle.”* Dersom saksbehandler hadde gjort jobben sin og sendt det som Bufetat

⁶² Se avsnitt 6.6 Symbolsk vold

krever for å vurdere et par, hadde ikke rapporten kommet i retur. Elise forteller at da de fikk beskjed om at det manglet opplysninger, ville ikke saksbehandler fortelle hva som manglet. Elise fortsetter: *”De ville ikke åpne det (brevet fra Bufetat) før at de hadde tid til å møte oss. Så vi hadde ingen sjanse til på forhånd til å få inn de opplysninger som manglet. Så når vi kom dit på det møtet med dem, så åpner de brevet. Og så forteller de oss hva som mangler. Men på forhånd så hadde vi skjønt hva det var, vi gikk gjennom rapporten, og vi skjønnte hva det var”*. En slik handling kan sees på som en maktutøvelse. Saksbehandlerne gav ikke gi paret sjansen til å forberede seg på hva som manglet i sosialrapporten. En konsekvens av å ikke åpne brevet tidligere, er at prosessen tar lenger tid. Om saksbehandlerne hadde åpnet brevet og fortalt paret hva som manglet over telefon, kunne de ha fått innhentet de opplysningene som manglet på et tidligere tidspunkt og rapporten hadde blitt sendt tidligere tilbake til Bufetat. En adopsjonsprosess går over lang tid, og tiden er viktig for søkerne som vil gjøre alt i sin makt for å ha papirer klare. De vil ikke være grunnen til at tiden strekker enda lenger. Dette kan sees i sammenheng med Bourdieus begrep om symbolsk vold, der saksbehandler ikke er klar over at det utøves makt. Elise forteller om saksbehandlere som ikke er interessert i adopsjon. Dersom man ikke er satt inn i adopsjonsprosessen og har forståelse for hva adopsjonssøkere går gjennom, kan det være at saksbehandlerne ikke forstår viktigheten med å åpne et brev på forhånd. Det kan tenkes at saksbehandler ikke forstår at tiden har stor betydning for adopsjonssøkerne og at de ikke skjønner at en uke fra eller til er viktig for søkerne.

Elise mener at saksbehandler lot egne personlige holdninger til adopsjon bli avgjørende for hvordan møtet utartet seg. Ifølge Elise spurte saksbehandlerne om barnet bare skulle være en pyntedukke for dem. Elise forteller: *”I stedet for å vri det om til noe positivt, og spørre: hva slags tanker har dere om ting. Så spør de direkte om slike ting som viser deres egne holdninger så tydelig. At de virkelig tror at jenter fra dette landet virkelig er bare noen pyntedukker.”* Denne uttalelsen er med på å kategorisere dette møtet som et arrogant møte, der saksbehandlers personlige holdninger kommer frem. Handlingen, saksbehandlers uttalelse, er ikke i tråd med spilllets spilleregler, adopsjonsfeltets lover. Saksbehandlere må bruke skjønn i en vurdering av søkerne, men med hensyn til spillereglene skal ikke personlig holdninger til adopsjon fremkomme. Det er flere tilfeller der personlige meninger kommer frem. Elise fortsetter: *”Også det at dem forteller at når man adopterer må man regne med at mørkhudete trekkes ned til byen til andre mørkhudete, og at de da havner i barnevernet da. Den der måten å være kritisk på den er.. ja, jeg syns det sier så mye om deres personlige meninger enn om det som egentlig er fakta.”*

Saksbehandlerne hadde møte med barna til Elise og mannen hennes også.⁶³ Dette møtet blir også beskrevet som et negativt møte. Elise forteller: *”De stilte en god del spørsmål som vi i ettertid aldri hadde akseptert at de hadde gjort. Det var spørsmål som gikk på for eksempel at hvis dere måtte velge mellom lillesøstera fra utlandet og dyrene deres, hvem ville dere valgt da?”* Elise sier at om problemstillingen skulle være at det kan hende at en lillesøster eller en lillebror er allergiske mot dyr, men uansett mente hun at de burde stilt spørsmålet på en annen måte. Hun fortsetter: *”Hvis barnet får allergi, vil dere synes det var veldig trist at hunden måtte flytte ut? Var det sann de tenkte på? Man kan ikke spørre om hvem du skal velge mellom, dyrene eller lillesøstera?”*

Elise forteller at under hele prosessen i barnevernet, fikk de høre at de mest sannsynlig ikke kom til å bli godkjente siden de hadde barn fra før. *”Og til ungene våre forteller de at siden vi hadde de, så var det sannsynligheten liten for at vi kom til å bli godkjent. Og når vi da får et avslag tror jo dattera vår at hun er årsaken til at vi ikke ble godkjent.”*⁶⁴ Elise opplever at på grunn av saksbehandlers uttalelser tror datteren at det er hennes skyld at foreldrene ikke kan få flere barn.

Elise påpeker flere ganger under intervjuet at det er ikke systemet de er misfornøyd med, men det er med saksbehandlerne. *”Det her går ikke på hele barnevernet, det her går på enkeltpersoner og deres måte å fremtre på. (...) Det er så lett å skylde på hele systemet, og det er det ikke, det her er to stykker som ikke egner seg for jobben, mener vi. Det jeg synes er veldig provoserende at man utleverer deg selv så intens, du forteller om detaljer i ting i livet som ikke har vært bra og så blir du ikke møtt med respekt! Du blir liksom.. dem gidder nesten ikke høre på deg. Når du vet hvor viktig det er å være ærlig i en sann sosialrapport. Sånne ting provoserer.”* Dette vitner om søkere som føler seg maktesløse i møtet med saksbehandlerne.

Da de skulle skrive under sosialrapporten, kunne de lese at saksbehandlerne anbefalte å ikke godkjenne søknaden. De begrunnet det med at de mente søker var i psykisk ubalanse. Paret ringte foreningen og fikk råd om å ikke skrive under, og om å kontakte advokat som igjen tok direkte kontakt med Bufetat. De ble innkalt til intervju til Bufetat, og fikk godkjennelsen dagen

⁶³ Paret har to barn, og saksbehandler hadde en samtale med barna uten foreldrene tilstedet. Elise forteller om møtet saksbehandlerne hadde med barna. Det er altså en gjenfortelling av det barna har fortalt henne som hun forteller meg.

⁶⁴ For adopsjon til lillesøster eller lillebror

etter. Elise mener at om de ikke hadde stilt seg kritisk til saksbehandlers oppførsel og sagt ifra når de følte seg dårlig behandlet, så hadde de fått en positiv anbefaling.

Elise beskriver møtene hun hadde med saksbehandler i barnevernet som en rekke med negative møter. Hun opplever at som adopsjonssøker har du ingen makt i disse møtene, og at saksbehandler har all makten. Elise forteller at hun liker ikke situasjoner der par som har tenkt å adoptere spør henne om adopsjonsprosessen. Hun forteller: ”*Jeg kan si at adopsjonsprosessen er vanskelig, det er mye ventetid og mye usikkerhet og sånn, men mine erfaringer med det å bli møtt, de er så dårlige at jeg føler meg ikke kompetent til å fortelle folk at det her er noe hyggelig. Så jeg ber de helst snakke med noen andre.*”

7.3 Det gode møtet

Det som kjennetegner det jeg velger å kalle *det gode møtet* er at adopsjonssøkerne opplever møtet som positivt. Nøkkelord i *det gode møtet* er at det er verdifullt. Selv om møter oppleves som kritiske, i den forstand at søkerne får spørsmål fra en de ikke kjenner om svært personlige ting, oppleves gode møter som nyttige og gode. Selv om de kan komme til å snakke om hendelser som søkerne ser på som tunge og vanskelige i livet, er et slikt møte likevel behagelig. Det er viktig at søkerne kan snakke om vanskelige ting på en ordentlig måte der han og/eller hun blir tatt på alvor. Det gode møtet består av to ulike kategorier av positivt erfarne møter. Det første kaller jeg *det trygge møtet*. Kriteriet for at et møte kan kalles et trygt møte, er at søkerne føler at saksbehandler og systemet er tilfredsstillende. Det andre kaller jeg *det medmenneskelige møtet*. Et slikt møte kjennetegnes ved at søkerne opplever å bli møtt med vennlighet og hjelpsomhet. Kriteriet for et medmenneskelig møte er at søkerne opplever å bli møtt med vennlighet og hjelpsomhet. Til tross for at søkerne opplever at saksbehandler har liten kunnskap om adopsjon, så blir møtet erfart positivt.

7.3.1 Det medmenneskelige møtet

Det andre møtet under gode møter, kaller jeg *det medmenneskelige møtet*. Disse kan beskrives som menneskelige og hjelpelige. Det kan hende at den som arbeider med adopsjonssaken

ikke har den rette kunnskapen om internasjonal adopsjon og ikke har mye erfaring. Møtet ble likevel en positiv opplevelse, til tross for søkerne føler at saksbehandler ikke har den kunnskapen de hadde forventet. I et slikt møte treffer de saksbehandlere som kan karakteriseres som hensynsfulle og forståelsesfulle, og som forstår at dette er viktig for søkerne. Søkerne er fornøyde fordi saksbehandler gjør alt for å gjøre en god jobb, selv om han eller hun mangler full kunnskap om emnet. For de som ikke har adopsjon som sitt hovedarbeidsområde, er det ikke forlangt at han eller hun skal kunne alt om adopsjonsprosessen. Det er da tilstrekkelig at han eller hun er hyggelig og gjør jobben sin, slik at søkerne eventuelt får attestene sine til myndighetene i barnets opprinnelsesland og myndighetene i Norge. Det som kjennetegner et slikt møte er at det var en positiv opplevelse, til tross for at søkerne føler at saksbehandler ikke har den kunnskapen han eller hun burde ha. Det som skiller det medmenneskelige møtet fra det trygge møtet er at innsikt i adopsjonsprosessen ikke er nødvendig for at det skal bli et godt møte, men forståelse for adopsjonssøkernes situasjon er viktig.

Siri, som er enslig søker, forteller om flere medmenneskelige legebesøk. I prosessen måtte hun få fornyet flere attester når de gikk ut på dato, og helseattesten er bare gyldig et halvt år. *”Så det var den som måtte fornyes flest ganger”*, sier Siri og ler. Legen hennes var oppgitt over systemet, og vitset om hvor mye hun er vurdert av legen i adopsjonsprosessen. *”Han (legen) syntes det var helt meningsløst at jeg stadig skulle fornye helseattestene mine.”* Da Siri fikk godkjenningen fra Bufetat og skulle sende nye attester til barnets opprinnelsesland, fikk hun komme til legen samme dag som hun ringte. *”Mange må jo vente to-tre uker bare på å få en legetime, men han sier ’kom ned i dag, jeg finner plass til deg’.* Og han tok ikke betalt for det en gang.” Selv om legen ikke har adopsjon som sitt hovedarbeidsområde, forstår han viktigheten med at Siri får legeattesten. Adopsjonssøkeres kollektive forestilling er et ønske om barn, og dette gjør at legen forstår Siris situasjon. At legen mente at det var unødvendig å stadig fornye helseattestene, kan sees i sammenheng med at han er lengre ute i adopsjonsfeltet enn Siri er. Siri ser på attestene som noe helt nødvendig og setter ikke spørsmålstegn ved dette.

Maria var i møter som hun beskriver som positive. Da hun kjempet for å få den utvidete politiattesten, ringte hun adopsjonsforeningen. Hun spurte om hun hadde misforstått papirene der det sto hvilket språk attesten skulle være på. Dette viser den usikkerheten søkerne kan få av et negativt møte med en saksbehandler. Selv om hun leste det svart på hvitt på skrive fra adopsjonsforeningen, ble hun usikker på om hun hadde forstått det rett. I telefonsamtalen til adopsjonsforeningen, fikk hun vite at hun hadde rett, hun hadde krav på å få attesten skrevet i

det språket hun ønsket. Foreningen har ikke makt til å skrive en slik attest for henne, men de var behjelpelig med å gi henne råd om hvordan hun skulle takle det. Telefonen til foreningen er dermed et medmenneskelig møte. Hun møtte på noen som forsto situasjonen hennes og viktigheten med en slik attest. Adopsjonsforeningens oppgave i feltet er å formidle barn fra utlandet til foreldre i Norge, og de vet at en slik attest er nødvendig for at adopsjonssøknaden skal bli godkjent i barnets opprinnelsesland⁶⁵. Adopsjonsforeningene er som tidligere nevnt private foreninger, og det er medlemmene som betaler for den jobben som blir gjort i foreningene. For at foreningene skal fortsette å få nye medlemmer er rykte om god service en måte å gjøre dette på. Jo flere fornøyde medlemmer, jo flere medlemmer er det som nevner foreningen med positive erfaringer.

Elise ringte også sin adopsjonsforening etter det arrogante møtet med saksbehandler i barnevernet. Saksbehandler i foreningen kunne ikke gjøre noe for å endre på at saksbehandler i barnevernet ikke anbefalte de til å bli godkjente som adopsjonssøkere. Det de kunne gjøre, og som de gjorde, var å gi Elise tips om hva de skulle gjøre videre i saken. ”Og vi fikk beskjed hos adopsjonsforeningen om at vi burde kontakte advokat.” I dette medmenneskelige møtet kan vi se igjen det samme som i Marias møte med adopsjonsforeningen.

7.3.2 Det trygge møtet

Det trygge møtet er møter som søkerne føler seg trygge i. De har vært i møte med agenter fra feltet som har vært sikker i jobben sin. Søkerne har møtt mennesker som bærer preg av at de har gjort dette før. Når det er snakk om kommune, stat og organisasjon er det en trygghet å vite at den som behandler saken din har flere adopsjonssaker bak seg. *Det trygge møtet* vitner om profesjonalitet og erfaring. I et slikt møte er adopsjonssøkerne ofte fornøyd med systemet og med deres saksbehandler. Systemet har lagt det til rette for at saksbehandler kan gjøre en god jobb. Søkerne føler at de blir prioritert. De blir møtt med mennesker som tar dem på alvor.

Lillian forteller at hun og mannen hennes var veldig fornøyd med møtene med saksbehandler i barnevernet. Da de hadde sendt inn søknad fikk de raskt et brev der de fikk beskjed om at søknaden var mottatt og hvor lang tid de måtte regne med å vente før de startet prosessen. Da de startet prosessen hadde de kontakt med en konsulent fra barnevernet i deres kommune og en

⁶⁵ Se avsnitt 6.1 Motivasjon og den kollektive forestillingen

ekstern konsulent. Den eksterne konsulent hadde barnevernet leid inn for å skrive selve rapporten. De var veldig fornøyd med at det kom to stykker, da barnevernets konsulent kunne konsentrere seg om samtalen mens den andre noterte. Lillian forteller at de var spente mens de ventet på hjemmebesøk, men i og med at saksbehandlerne var så hyggelig så ble alt mye enklere da de kom.

Sonja forteller i e-postintervjuet at hun også opplevde trygge møter med saksbehandler i barnevernet: *"To flotte og hyggelige møter"*. Hun beskriver saksbehandlers måte å opptre på som profesjonell og varm, og forteller at hun var en kvinne som "så" dem. Også Julie sier i e-postintervjuet at de ble godt mottatt i barnevernet og de følte seg ivaretatt av dem.

Da vi snakket om saksbehandlers kunnskap om adopsjon sa Lillian: *"Det var tydelig at de hadde kunnskap om det. Hun fortalte litt ting underveis og ting man måtte forberede seg på og ja, så jeg synes de var veldig flinke på den måten."* Lillian var fornøyd med at saksbehandler gav informasjon om saksgangen og adopsjon generelt, men hun brukte også internett for å finne informasjon: Hun forteller: *"Informasjonen flyter jo, man finner diskusjonsgrupper og etter hvert så vet man jo litt om hva som på en måte kommer til å komme. Folk hører rykter og vet om noen som vet om noen.."* Hun forteller også at vennskap med en familie som hadde adoptert fra samme land som de venter barn fra, gjorde at hun fikk dekket mye av informasjonshungeren, da de fortalte mye om landet og hentereisen.

Lillians saksbehandler fra barnevernet viste at hun hadde kunnskap om adopsjon og at hun hadde erfaring med slike saker. At Lillian er fornøyd med systemet, kan man se av hvordan hun opplevde at barnevernet hadde lagt opp adopsjonsprosessen. Det var en saksbehandler som konsentrerte seg om å intervjuene og en som noterte. For søkerne blir dette opplevd som en trygghet. At saksbehandlere har tid til å sette seg ordentlig inn i intervjusituasjonen, kan være et tegn på at adopsjon blir prioritert i Lillians hjemkommune. Systemet har lagt til rette for at saksbehandler kan gjøre en god jobb. Saksbehandler kjenner til spillets spilleregler, nemlig lovene og retningslinjene i adopsjonsfeltet. Lillian vektlegger at saksbehandleren var flink til å få en samtale i møtene deres, til tross av at det er personlige ting man snakker om. Det var ikke en utspørring, men det ble som en samtale der de diskuterte spørsmålene og saksbehandler informerte underveis. En grunn til dette, kan sees i sammenheng med at saksbehandler har god erfaring med å legge opp intervjuene på denne måten. I tillegg til at Lillian forteller at hun hadde god kunnskap om adopsjon, viser dette at hun har god erfaring. Lillian avslutter med å

si: ”Jeg har egentlig bare positivt å si om de på alle måter, og alt i alt (hele adopsjonsprosessen) sitter jeg igjen med bare positive erfaringer fra alle kanter”. Lillian erfarte de aller fleste møtene i adopsjonsprosessen som gode møter, og når hun tenker tilbake på hele prosessen sitter hun altså igjen med positive erfaringer.

Den overordnede kollektive forestillingen i adopsjonsfeltet er at foreldreløse barn som ikke har mulighet til å være en del av en familie i sitt opprinnelsesland, skal få et trygt hjem med utenlandskadopsjon. I dette møtet kan vi se at både saksbehandler og adopsjonssøker arbeider for den kollektive forestillings idé. Begge parter bidrar til at adopsjonen skjer med respekt for barnets grunnleggende rettigheter. I analysen av feltet fant jeg at den kollektive forestillingen til adopsjonssøkere, var et sterkt ønske om å få barn. Det er det å få barn som er hovedmotivasjonen til Lillian i denne prosessen. Saksbehandleres kollektive forestilling er å finne gode familier til barnet. Saksbehandleren Lillian møtte i barnevernet gav uttrykk for erfaring i feltet. Det kan tenkes at en saksbehandler som kan reglene og retningslinjene for prosessen, føler seg trygg på sin vurdering om paret bør bli anbefalt godkjent eller ikke. Om hun ikke hadde vært sikker på rutinene omkring adopsjonsprosessen og hatt den innsikten hun har i feltet, kan det tenkes at beskrivelsen av møtet hadde vært av en annen karakter.

Også Unni og Gøran har positive erfaringer med det trygge møtet. Da de startet prosessen i kommunen, fikk de en saksbehandler som arbeider fast med adopsjonssaker. De forteller at hun var dreven i arbeidet sitt og de merket fort at hun hadde gjort dette før. I det første møtet informerte saksbehandler om hva de skulle diskutere på de neste møtene. Saksbehandleren var oppsatt på å gjøre en god jobb med sosialrapporten, og hun fulgte retningslinjene nøye. Dette viser at hun vil sikre at barnet får trygt hjem. Unni og Gøran forklarer at da hun snakket om sosialrapporten unnskyldte hun seg nesten med at hun måtte være så grundig, for at de skulle unngå å få rapporten i retur. Hun hadde fått en rapport i retur, og det skulle aldri skje igjen. Dette føltes trygt for paret. Dette viser at hun er ærekjær, hun vil gjøre en god jobb.

Før de startet prosessen med kommunen hadde paret funnet veiledningen fra Bufetats på internett, så de hadde på forhånd skrevet ned 20 sider de visste det ville bli spørsmål om. De forteller at selv om hun fikk disse sidene med informasjon, kunne de ikke se at hun direkte hadde brukt den i sosialrapporten. De kunne ikke se en eneste formulering som de hadde skrevet i skrevet de gav henne. Dette betraktet de som positivt, fordi saksbehandler virkelig gjorde jobben sin grundig og brukte listen bare til å dobbeltsjekke om hun hadde notert riktig.

Saksbehandleren fortalte at det var nyttig med deres informasjon når det gjaldt faktaopplysninger, slik som hvem var tante og hvem var grandtante. Hun brukte den som en bakgrunnsinformasjon. Gøran avslutter samtalen om saksbehandler i kommunen med å si: *”På en skala fra 1 til 7, så vil vi si 7.”*

Møtet er et trygt møte, der søkerne finner både saksbehandler og systemet tilfredsstillende. Saksbehandler er interessert i å gjøre en god jobb, og systemet legger til rette for det. At barnevernskontoret mener at den kollektive forestillingen om at barna skal få et trygt hjem er viktig, vises gjennom at de setter av tilstrekkelig med tid til adopsjon. Som beskrevet tidligere er hovedmotivasjonen til saksbehandlere å gjøre en god jobb for å være sikker på at barna som blir adoptert til Norge kommer til et godt hjem. Unni og Gørans saksbehandler gjorde en grundig jobb for å sikre nettopp dette. Sigen forteller i e-postintervjuet at hennes opplevelse med barnevernet var at de hadde god erfaring og var pliktoppfyllende.

Første møtet med adopsjonsforening ble også et trygt møte for Unni og Gøran, selv om møtet ikke var et personlig møte. Gøran forklarer: *”Det aller meste av informasjon ligger jo på nettet og er tilgjengelig for enhver kan lese uten å møte de, sånn at når man skal si hvordan man opplever møtet med dem, så må man ta med hvilket tilbud de har over nett. Og det var bra, for du finner jo all informasjon du trenger der og det oppdateres ofte, nye saker og tildelinger og slikt, man trenger nesten ikke å ha telefonisk kontakt med dem, så du trenger jo egentlig ikke å ha noen kontakt med dem.”* Her kan vi se at det er at paret er fornøyd med tilgangen til informasjon, som gjør møtet med adopsjonsforening til et trygt møte. Sonja sier i e-postintervjuet at er fornøyd med informasjon fra adopsjonsforeningen. Hun sier at de er tilfreds med *”både skriftlige og muntlig informasjon samt med hjemmesidene.”* Det eneste Unni og Gøran reagerer på er at mener de får for lite informasjon om hvor de ulike søkerne er i køen. Gøran sier at adopsjonsforeningen gjør det for at søkerne ikke skal bli mer utålmodig, og han syns det er forståelig fordi de vet at om du står som nr 1 så blir det uutholdelig om de ikke ringer akkurat da. Han fortsetter: *”Det er det som er problemet med informasjon, det blir jo aldri nok. Man er jo på jakt etter mer informasjon hele tiden.”* Paret sammenligner seg med tidligere gjennomsnitt fra landet de valgte, men påpeker at ventetiden er gått opp i barnets opprinnelsesland fra de søkte og til nå. De mener at ventetiden kan bli enda lenger eller den kan bli kortere enn tidligere, men at de har forberedt seg på at det kan ta lenger tid. Også i Sandelowskis undersøkelse brukte parene tidligere gjennomsnittstider fra adopsjonsorganisasjonen til å regne seg frem til hvor de var i venteprosessen (Sandelowski m

fl. 1991). I tillegg til sammenligning med tidligere gjennomsnittstider, har Unni har prøvd å holde oversikt over hvor paret ligger an i adopsjonskøen med å følge med på antall tildelinger. Unni forteller: *”Vi vet for eksempel at det ligger 46 søknader i vårt land, og frem til i dag er det kommet 29 unger.”*

Unni savnet mer informasjon fra adopsjonsforeningen om hentereisen. Det er kommet frem i flere intervju, at søkerne mente de fikk lite informasjon i tiden fra søknaden ble sendt til barnets opprinnelsesland og til de fikk tildeling. De fleste forsto imidlertid hvorfor adopsjonsforeningen var forsiktig med å gi informasjon om hentereisen. Grunner til dette er som Gøran sier at det er mye som er usikkert før tildelingen av et barn, det kan for eksempel variere hvordan informasjon du får med hensyn til hvor gammel barnet er. Gøran fortsetter: *”Så det er jo en tanke bak at de venter til vi har fått tildelingen, slik at de tilpasser informasjonen.”*

Irene og Andreas hadde et trygt møte med adopsjonsforeningen da de tok kontakt etter å ha blitt godkjent som adopsjonssøkere. De forteller om saksbehandlers gode kunnskap om adopsjon og saksgangen. Irene påpeker at i tillegg til å virkelig ha kunnskap om både saksgangen og adopsjon generelt, er foreningen flink til å informere. Hun forteller: *”Vi fikk beskjed om at ’oi, nå blir det to dager forsinket fordi hun skal på et kurs’. Å få en sånn informasjon var jo helt fantastisk!”* Dette viser adopsjonsforeningens forståelse for adopsjonssøkernes behov for informasjon. I en prosess som adopsjonsprosessen er det mye venting for parene, og dette møtet ble opplevd som et trygt møte på grunnlag av blant annet informasjonsgivning. I barnevernet hadde Irene og Andreas hatt dårlig erfaring med saksbehandlers evne til å informere, og at de nå fikk beskjed da saksbehandleren skulle på kurs var som Irene forteller, fantastisk. Da vi snakket om viktigheten av informasjonen for at et møte skulle oppleves som trygt forteller paret om *”uoffisielle”* måter å skaffe seg informasjon på. Andreas forteller: *”Folk som har vært nede i landet på hentereise er inne på nettet. Så da kommer de tilbake med uoffisiell informasjon, så da du vet hva som skjer der nede.”* Irene fortsetter: *”For eksempel nå var det så og så mange barn på dette barnehjemmet, og det var en stor gutt og så videre, man får mye informasjon via via.”* I tillegg til denne informasjonen er det informasjon om hentereisen. Irene forteller: *”For å si det sånn, jeg vet nøyaktig hvilket sted jeg ringe først om hvor vi skal bo, jeg vet hvilken taxisjåfør som jeg skal booke for de ukene vi er der, hvor vi skal gå hva. Jeg vet hvor lang tid det tar å kjøre fra der vi skal bo til barnehjemmet. Og jeg vet hvordan bygningene ser ut, for jeg har sett bilder av de.”* Hun mener

at en ulempe med all informasjonen er at man blir så fokusert på det, at ventetiden virker lenger. I undersøkelsen til Sandelowski (1991) kom det også frem at intervjupersonene brukte tid på å resonere over informasjon de har fått fra saksbehandlerne og fra andre adoptivsøkere. Sandelowski forklarer at på denne måten blir søkingen etter informasjon og rykter et holdepunkt i en hverdag med venting. Andreas forteller at det er mange som tar hensyn til slik informasjon selv om den ikke er offisiell. Irene har regnet ut hvor de er i køen og sier *”helt uoffisielt er vi nr 13.”*

Irene reflekterer over bruk av internett: *”Du får mye informasjon, men samtidig kan det dra deg opp og ned i humøret.”* Sandelowski et al (1991) sier at de svingninger med følelser og humør i ventetiden kan bli sammenlignet med en karusell, slik som ufrivillig barnløse følte det da prøvde å få egenfødte barn. Irenes utsagn forsterker dette: *”Noen ganger leser man ah, ventetiden er forferdelig, det kommer til å øke sånn og sånn og oi, nå smalt det i landet vårt, nå stenger de for adopsjon er det noen som skriver. Og da blir det sånn: Neeiii. Eller så er det sånn: Jiihiii! Tildeling! Mange denne uken!”*

Når vi snakker om informasjon fra adopsjonsforeningen forteller Irene om andre søkere som har ordnet attester klar før de har fått godkjenning fra Bufetat. Attestene som skal sendes sammen med søknaden må være stemplet etter at Bufetats godkjenning er stemplet. Irene forklarer: *”Man er litt kokko når man venter.. (ler) Man vil ha alt klart, for det skal ikke stå på oss i alle fall.”* Irene mener at søkere lett kan bli så ivrig etter å få sendt søknaden til barnets opprinnelsesland at de glemmer at attestene må være stemplet etter Bufetats godkjenning, og de innhenter attester for tidlige for at ventetiden ikke skal bli lenger på grunn av at de bruker tid på å samle inn attester. Irene snakker om adopsjonsforeningen: *”De er veldig flink til å porsjonere ut informasjonen. De gir deg nøyaktig den informasjonen du trenger når du trenger den. Og med en gang du er godkjent får du nøyaktig den informasjonen du trenger. Du får en slik oppskrift på hva du skal gjøre. Altså, du får aldri noe mer informasjon enn det du trenger. De porsjonerer opp hele tiden, sånn at du ikke får alt på en gang.”*

På spørsmål fra meg om hvordan de opplevde saksbehandlers serviceinnstilling sier Andreas: *”Jeg synes de har et godt servicenivå, men jeg føler faktisk ikke det er service når vi snakker med dem, jeg føler nesten som jeg kjenner de folkene der inne.”* Andreas føler at han kjenner saksbehandlerne i adopsjonsorganisasjonen. Dette kan sees på som et godt samarbeid mellom søkerne og adopsjonsforeningen i arbeidet mot å nå det overordnede målet i adopsjonsfeltet,

nemlig at foreldreløse barn får en ny familie. Det er adopsjonsforeningens måte å opptre i møtet som gjør at paret opplever det som et trygt møte.

Andreas forteller om et annet trygt møte med foreningen som var en telefonsamtale. Da han ringte for å spørre om noe, hadde saksbehandler svaret på spørsmålet med en gang og svarte velvillig på spørsmål og hadde god tid. *”Går det an å si at de er menneskelige? Ja, det går an å si at de er menneskelige i telefonen, det går an å si at de har en relasjon til det de holder på med.”* Det var relasjonen til adopsjon de savnet hos saksbehandlerne i barnevernet⁶⁶.

Markus og Anja opplevde møtet med adopsjonsorganisasjonen som et trygt møte, der Markus beskriver servicen som *”superb”*! Han forteller at saksbehandleren var *”100 % oppdatert”* om saksgangen og om landet som paret venter barn fra. En årsak til at møtet med adopsjonsforeningen er et trygt møte, er at de føler de får nok informasjon. Markus forteller: *”De har også startet et infoskriv som kommer hver måned, har vi fått et infoskriv fra saksbehandler om det er noe nytt angående adopsjon fra landet vi valgte, der de hele tiden får informasjon om hvor mange som står på venteliste, hvor mange som har fått svar fra landet, hvor mange som venter på region, hvor mange som er på hentereise, hvor mange som er kommet hjem igjen, så det er kjempeinformasjon. Det er veldig greit sånn i venteprosessen, fordi det gnager hele tiden, hva er grunnen til at det tar tid? Og her får du liksom hver måned beskjed om hvorfor. Når det skjer noe i landet så får vi skriv om at nå må vi vente at det tar litt lenger tid for nå må barnevernet i det aktuelle landet konsentrere seg om å ta hånd om mennesker og barn der, rett og slett.”* I de fleste intervjuene kommer det frem at søkerne har ingen formening om arbeidet myndighetene i barnets opprinnelsesland gjør. Alle er enige om at man har ingen kontroll over det som skjer der, og det er ingen som prøver å *”mase”* på dem. Som Daniel sier spøkfullt: *”Du ringer liksom ikke bare ned til barnevernet og spør hva som skjer!”*

Grunnen til at det ble analysert flere dårlige møter enn gode møter, er at gode møter ble beskrevet mer lik hverandre enn dårlige møter. Det var for eksempel opplevd flere ulike typer vanskelige møter enn det var erfart trygge møter. Tilfellene der intervjupersonene fortalte om dårlige møter ble det også fortalt hva søkerne mente var årsaken til at møtet ble som det ble.

⁶⁶ Se avsnitt 7.2.1 Det vanskelige møtet

8 AVSLUTNING

Denne undersøkelsen har fokusert på adopsjonssøkeres erfaringer i møter med ulike saksbehandlere i adopsjonsprosessen. Måten søkerne er blitt mottatt på er også forskjellig. Mens noen adopsjonssøkere har blitt godt mottatt, har andre vært mindre fornøyd. Undersøkelsen viser også store forskjeller på hvor lenge søkerne har ventet på første møtet med saksbehandler i barnevernet. Lillian og mannen hennes har den korteste ventetiden i kommunen i denne undersøkelsen, de ventet 2 måneder på første møtet med barnevernets saksbehandler og alle møtene ble gjennomført i løpet av en måned. To søkerpar hadde den lengste ventetiden i kommunen, der Daniel og Maria, og Markus og Anja ventet i 9 måneder på første møtet med barnevernet. Behandlingstiden for Daniel og Maria hos barnevernet var på tre måneder, mens Markus og Anja hadde en behandlingstid på nærmere ett år. Dette viser store forskjeller i intervjupersonenes ventetid og behandlingstid i barnevernet. Også Dalen (2005) fant at prosessen er forskjellig fra kommune til kommune, og at det er forskjell fra en saksbehandler til en annen (Dalen, 2005:21). Det har kommet frem i min undersøkelse at adopsjonssøkerne opplever prosessen som tidsmessig for lang, og flere er frustrert over at prosessen i kommunene ikke er lik i alle kommuner. Adopsjonssøkerne mener at det er vanskelig å vite hva de kan forvente fra barnevernet fordi saksbehandlingen i kommunene er så forskjellig. Ventetid i barnets opprinnelsesland blir beskrevet som noe som ”bare er sånn”. Det er ingen av mine intervjupersoner som forventer at prosessen i utlandet skal endres eller forbedres.

Tiden er av stor betydning for adopsjonssøkerne jeg har intervjuet. Adopsjonsforums brukerundersøkelse viste at jo lenger tid adopsjonsprosessen tar, jo mindre fornøyd var søkerne⁶⁷. I min undersøkelse kommer det frem at det er ikke *bare tiden* i seg selv som er avgjørende for hvor fornøyd søkerne er, det er behandlingen de har fått i denne tiden. Intervjupersonene mine som er fornøyd med barnevernets saksbehandler forsoner seg med at ting tar tid.

Intervjupersonene mine er alle i gruppen som Dalen (2005) kaller ”den romslige og bevisste” familien, som er beskrivelsen av adopsjonsfamilier i nyere tid (fra år 2000). Det kommer frem i intervjuene mine at dette er en heterogen gruppe, der noen har norskfødte barn fra tidligere,

⁶⁷ Se avsnitt 3.4.1 Adopsjonsforums brukerundersøkelse

noen er par som venter på sitt første, noen har adoptert tidligere og en er enslig som venter på sitt første barn. Dalen (2005) sier at ingen av intervjupersonene i undersøkelsen ga uttrykk for stor lettelse ved å få godkjenningen som adoptivforeldre. I min undersøkelse derimot, blir godkjenningen beskrevet som en stor lettelse for de fleste. Lillian beskriver hendelsen som en milepæl i livet. Daniel sier: "Jeg følte egentlig at alle sånne småbekymringer slapp på en måte taket når vi fikk det brevet om at vi var godkjente av myndighetene i landet vi valgte. Nå er det egentlig ingen ting som kan stoppe det". Det var flere som påpekte at selv om de ikke hadde noen større grunn til å tro at de ikke ble godkjente, så var det en lettelse da godkjenningen kom. Flere av intervjupersonene i min undersøkelse var forsiktige med å fortelle familie og venner om adopsjonssøknaden før de ble godkjent, i frykt for at de ved et eventuelt negativt svar måtte fortelle at det ble ikke noe av adopsjon likevel. Også i undersøkelsen til Sandelowski og medarbeidere (1991) kom det frem at søkerne nødig ville fortelle om adopsjonssøknaden før de hadde fått godkjenningen. De så ikke på seg selv som "offisielle" adopsjonssøkere før de var godkjent av myndighetene.

8.1 Drøfting av problemstillingene

Den første problemstillingen i oppgaven er hvordan en kan se adopsjon som et felt. Med en modifisering av Bourdieus begrepsapparat mener jeg at adopsjonsfeltet kan betraktes som et felt. Bourdieu sier at kriteriet for å definere et felt, er å kunne vise at det foregår et spill som agentene mener det er verdt å kjempe for⁶⁸. I adopsjonsfeltet er dette spillet striden om retten til å definere hva som skal til for å bli godkjente som adopsjonssøkere. Myndighetene i Norge og barnets opprinnelsesland har forskjellige regler som saksbehandlere i kommune, adopsjonsorganisasjon og adopsjonssøkere må forholde seg til. Alle disse er agenter i adopsjonsfeltet. Saksbehandlere i kommune og adopsjonsorganisasjon bestemmer i en viss grad hvordan de vil tolke lover og retningslinjer, mens adopsjonssøkere kan i sitt forhold til saksbehandlere holde igjen informasjon de tror er negativt for adopsjonssøknaden. For å stige inn i et felt må agentene ha spesielt sammensatte egenskaper som feltet krever. For eksempel er en egenskap som kreves fra adopsjonssøkerne at de ønsker seg barn. Bourdieu kaller reglene som hvert felt må akseptere for doxa⁶⁹, og for å være en del av feltet må agentene vise til ulike typer krav. I adopsjonsfeltet er attester fra utdanningsinstitusjoner eller attest på relevant

⁶⁸ Se avsnitt 6.2 Adopsjonsfeltet

⁶⁹ Se avsnitt 6.2 Adopsjonsfeltet

erfaring eksempel på slike krav for saksbehandlere i kommune, stat eller adopsjonsorganisasjon. Kravet til myndighetene er å arbeide etter bestemte lover og retningslinjer, blant annet Haagkonvensjonen. Adopsjonssøkere må vise til attester fra politi, lege og byfogd for å få være en del av feltet.

Bourdieu mener det er visse elementer som må være tilstede for å analysere i felttermer.⁷⁰ For det første bør man analysere hvilken posisjon feltet har i forhold til maktfeltet. Videre må bør man se på konkurransen i feltet, og det tredje elementet er at man bør analysere habitus hos agentene.⁷¹ Jeg fant at det er myndighetene i Norge og myndighetene i barnets opprinnelsesland som har mest makt i adopsjonsfeltet, og det er adopsjonssøkerne som har minst makt.⁷² Videre så jeg på konkurransen i feltet, der de ulike agentene har forskjellige måter å kjempe på. Adopsjonssøkere kan bruke overtalelse i kampen, mens saksbehandlere bruker skjønn og personlig bedømming.

Den andre problemstillingen handler i denne oppgaven om hvilke erfaringer adopsjonssøkerne har med ulike møter i adopsjonsprosessen. Som analysen viser har noen intervjupersoner opplevd alle møtene med barnevernet som positive, mens andre har erfart flere av møtene som vanskelig eller negative. Adopsjonssøkere forteller om ulike grunner for at møtet ble erfart slik det ble. Søkere som har opplevd dårlige møter har dannet seg et bilde av hvorfor møtet ble dårlig, der man kan se at de legger skylden enten på systemet, eller på saksbehandleren. I noen tilfeller blir både systemet og saksbehandleren trekt frem for å forklare hvorfor møtet ble erfart vanskelig eller negativt. Der det er systemet søkerne reagerer på, mener de at det er ledelsen som har ansvar for at saksbehandler skal kunne tilegne seg kunnskap om adopsjon. Søkerne mener også at det er ledelsen som bestemmer hvor mye tid saksbehandlerne får til å ta seg av adopsjonssaker. Adopsjonssøkerne forteller også om dårlige møter der de mener at møtet ble erfart negativt på grunn av saksbehandlers måte å opptre på. I disse tilfellene er det saksbehandler som person søkerne reagerer på.

I løpet av adopsjonsprosessen er søkerne i mange møter med saksbehandlere som ikke har adopsjon som sitt hovedarbeidsområde. Disse møtene blir også opplevd forskjellig. Mens Siri

⁷⁰ Se avsnitt 6.3 Analyse av adopsjon i felttermer

⁷¹ I analysedelen fant jeg at det er mulig å analysere agentenes habitus i adopsjonsfeltet. I denne oppgaven valgte jeg å ikke gjøre det, men det er et forslag til videre forskning.

⁷² Selv om adopsjonssøkerne har minst makt, er det måter de kan påvirke maktbalansen. Se avsnitt 6.5 Kampen om posisjoner

hadde et medmenneskelig møte med legen sin⁷³, hadde Maria et vanskelig møte med en saksbehandler i politiet⁷⁴. Det som gjør at et møte blir beskrevet som et medmenneskelig møte i adopsjonsprosessen er at søkerne opplever at saksbehandler forstår hva søkerne må gjennom i en slik prosess. Selv om legen ikke kunne gjøre mer enn å gi Siri legeattesten, så opplevde hun å bli møtt med en som forstår situasjonen hennes. I dårlige møter med saksbehandlere som ikke har adopsjon som sitt hovedarbeidsområde, er det i følge søkerne forståelse for deres situasjon som mangler. Dette så vi i Marias møte med saksbehandler i politiet vedrørende oversettelse av politiattesten.

Adopsjonssøkernes møter med saksbehandlerne i adopsjonsforeningen har i denne undersøkelsen vist flere gode møter enn dårlige. Søkerne har beskrevet saksbehandlere som interessert og menneskelig. Det er en tendens i analysen at de som har hatt dårlige møter med barnevernet, beskriver møtene med adopsjonsforeningen som spesielt gode møter. En grunn til dette er at søkere som har slitt med barnevernet har søkt råd fra foreningen, og dermed hatt flere møter med dem. Det kan også tenkes at adopsjonsforeningen bruker mer tid og ressurser på de som sliter med barnevernet, da de i større grad trenger oppfølging og råd enn de som opplever gode møter i samme instans.

Noen opplevde imidlertid møter med adopsjonsforeningen vanskelige. En ting som kan gjøre at møtet med adopsjonsforeningen oppleves som et dårlig møte, er som Lillian beskrev, at ting som er viktig for søkerne er hverdagslig for saksbehandlerne⁷⁵. Da Lillian beskrev prosessen hos barnevernet fortalte hun at hun var veldig fornøyd med både kunnskap og service, og det kan tenkes at hun forventet mer fra adopsjonsforeningen nettopp på grunn av at det er valgfritt hvilken forening man melder seg inn i. I beskrivelsen av gode møter med adopsjonsforeningen kommer det frem i flere intervju at foreningen er en privat forening, og at de derfor er ”nødt” til å yte mer service enn for eksempel barnevernet.

Et gjennomgående tema i intervjuene er behovet for informasjon om adopsjon generelt og om barnets opprinnelsesland. Det er flere som har uttrykt mening om at foreningen burde gi mer informasjon mens de venter på svar fra Bufetat, men det kommer frem at søkerne forstår hvorfor foreningen er forsiktig med å gi for mye informasjon. De fleste i denne undersøkelsen

⁷³ Se avsnitt 7.3.2 Det medmenneskelige møtet

⁷⁴ Se avsnitt 7.2.1 Det vanskelige møtet

⁷⁵ Se avsnitt 7.2.1 Det vanskelige møtet

forteller at de bruker internett til å få kunnskap om adopsjonsprosessen og landet de venter barn fra. Det er flere som er med i diskusjonsgrupper på internett, der de snakker med andre som også er i adopsjonsprosessen. Irene fortalte at ventetiden kan forsterkes med å bruke nettet.⁷⁶ Siri bestemte seg for ikke å la andres problemer bli hennes, og bestemte seg for å unngå å lese på internett, men når hun opplevde å bli behandlet respektløst av saksbehandleren i barnevernet var internetts diskusjonsgrupper en måte å få ut frustrasjonen på. Hun forteller: ”For det bygger seg opp en frustrasjon, og når du er enslig så har du ikke noen andre som sitter der i lag med deg, som du kan snakke med om det når du kommer hjem, ikke sant?” Siri forteller at hun er takknemlig for gode venninner som kunne være en korrigerende slik at hun ikke ble urimelig.

Alle intervjupersonene i denne undersøkelsen har opplevd at saksbehandlere i adopsjonsforeningen har gode kunnskaper om adopsjon, både med tanke på saksgangen og prosessen generelt. I undersøkelsen har ingen klaget på kunnskapen til saksbehandler i adopsjonsforeningen. Kunnskapen hos barnevernet har søkerne forskjellige erfaringer med. Det viste seg i analysen at kunnskap om adopsjon er viktig for at møtet skal betraktes som et trygt møte. I møter der at saksbehandler ikke har den kunnskapen søkerne forventer blir møtet beskrevet som vanskelig.

Serviceinnstillingen til saksbehandlerne er viktig for hvordan søkerne opplever møtet. Et eksempel på dette er slik de medmenneskelige møtene blir beskrevet. Her kan vi se at selv om saksbehandler ikke har kunnskaper om adopsjon, har møtet blitt erfart positivt på grunn av god service fra saksbehandler. Det som er spesielt med de medmenneskelige møtene er at saksbehandler ikke er avhengig av god kunnskap om adopsjon for å utføre jobben sin. I de tilfellene der søkerne har opplevd at saksbehandler i barnevernet har hatt for lite kunnskap om adopsjon, har møtet blitt av en annen karakter. Dette tyder på at i de tilfeller der søkerne opplever at saksbehandlers manglende kunnskap kan ha noe å si for deres adopsjonssøknad, er det ikke nok med en god serviceinnstilling. Et eksempel er når Markus sier: ”Det var veldig lette mennesker å snakke med, ingen problem å åpne seg for dem på en måte. Men det var rett og slett, det jeg syns hele biten dreide seg om var at vi hadde med et barnevern som hadde lite med midler og som prioritere annet enn adopsjon”. Selv om saksbehandlerne var hyggelig, var det ikke nok til at det ble et godt møte⁷⁷

⁷⁶ Se avsnitt 7.3.1 Det trygge møtet

⁷⁷ Se avsnitt 7.2.1 Det vanskelige møtet

Den siste problemstillingen for denne oppgaven er hvordan møtene bidrar til søkeres oppfattelse av hele prosessen. I denne undersøkelsen er det en tendens til at møtene bidrar med hvordan søkerne oppfatter prosessen. Dette skildres i særlig stor grad der søkerne har hatt vanskelige eller negative møter. Irene forteller at hun aldri vil gå inn på kontoret til saksbehandlerne i barnevernet igjen⁷⁸. Hun fortsetter: ”Du begynner å lure på om du skal orke å ta prosessen en gang til? Vi har vel kommet til den konklusjonen at skal vi adoptere flere barn, så kommer vi til å søke om å få et annet kontor til å ta saken vår.” Irene opplevde gode møter hos adopsjonsforeningen, så dette viser at enkelte møter har noe å si for oppfattelsen av hele prosessen. Irene og mannen hennes, Andreas, hadde flere vanskelige møter med barnevernet. Dersom paret hadde hatt *ett* vanskelig møte med barnevernet kan det tenkes at prosessen har blitt erfart annerledes. Et eksempel på dette er slik Lillian opplevde et dårlig møte med adopsjonsforeningen, og fortsatt beskriver adopsjonsprosessen som en god prosess⁷⁹. Det samme gjelder Maria og Daniel. De ventet 9 måneder på første møtet med kommunen og hadde i tillegg et vanskelig møte med saksbehandler i politiet. Likevel sitter de igjen med flest positive erfaringer og tanker rundt adopsjonsprosessen. Det kan tenkes at i hvilken grad møtet ble opplevd som vanskelig og antallet dårlige møter spiller inn på dette. Elise opplevde en rekke negative møter med saksbehandler i barnevernet, og som vi så i analysen ba hun mennesker som vurderte adopsjon om å snakke med andre som hadde vært gjennom prosessen, for å få mer informasjon.⁸⁰ Elise hadde så dårlige erfaringer at hun ville ikke fortelle mennesker som vurderte adopsjon om adopsjonsprosessen. Dette indikerer at hvordan en rekke negative møter blir opplevd, har stor betydning for oppfattelsen av hele prosessen.

Den felles overordnede forestillingen i adopsjonsfeltet kommer fram i de gode møtene. Denne forestillingen går ut på at foreldreløse barn skal få et trygt hjem. Agentene enes om forestillingen fordi de ønsker at adopsjoner skal gjennomføres i tråd med lovverket, blant annet Haagkonvensjonen⁸¹. Hovedmotivasjonen til saksbehandler er å finne de beste familiene til det adopterte barnet, og for å gjøre dette er det en forutsetning av saksbehandler kan de lover og retningslinjer som er i feltet. Dette viser at når samtlige agenter arbeider mot samme mål, opplever søkerne møtet som positivt og godt. I de tilfeller der søkerne har opplevd dårlige møter, kommer det frem at adopsjonssøkerne mener andre agenter ikke arbeider mot den felles

⁷⁸ Se avsnitt 7.2.1 Det vanskelige møtet

⁷⁹ Se avsnitt 7.2.1 Det vanskelige møtet

⁸⁰ Se avsnitt 7.2.2 Det negative møtet

⁸¹ Se avsnitt 6.1 Felles overordnet forestilling og motivasjon

overordnede forestillingen. Dette kan man for eksempel se i et dårlig møte der saksbehandler i barnevernet blir beskrevet som usikker på jobben sin, og har dårlig kunnskap om adopsjon.

Adopsjonsprosessen for søkere i Norge blir beskrevet veldig forskjellig. Spesielt saksbehandlere i barnevernet har ulike måter å gå frem i en adopsjonssak, med hensyn til hvor mye tid de har til å arbeide med saken og hva slags kunnskap de har om adopsjon.

8.2 Hva kan studiet brukes til?

Denne studien analyserer adopsjonssøkeres møter i adopsjonsprosessen. Mennesker som har adopsjon som sitt hovedarbeidsområde, eller som mindre del av sitt arbeidsområde, kan ha nytte av oppgaven. Historiene som intervjupersonene mine har fortalt kan hjelpe saksbehandlere til å forstå hvordan søkerne opplever møtene og adopsjonsprosessen, og forstå hvor viktig det er for søkerne å bli møtt med saksbehandlere som har kunnskap om adopsjon. Adopsjonssøkere kan ha nytte av å lese oppgaven, for å få innblikk i hvordan andre søkere skildrer tiden, og på denne måten forberede seg på sin egen prosess. Det kan tenkes at saksbehandlere med andre arbeidsoppgaver enn adopsjon også kan se nytten av oppgaven.

Forslag til videre forskning å gjøre en feltanalyse der man tar med Bourdieus det tredje elementet man bør ta hensyn til i en feltanalyse, nemlig å analysere agentenes habitus. Det er også interessant å få innsikt i hvordan forhold saksbehandlere i barnevernet har til adopsjon, men tanke på fortellingene fra mine intervjupersoner som opplevde at saksbehandlere har liten tid til rådighet og liten kunnskap om adopsjon.

Jeg mener at en anvendelse av Bourdieus feltbegrep som analyseredskap er anvendbar for å forstå adopsjonsprosesser, og håper at oppgaven viser hvordan adopsjon kan sees ut ifra et sosiologisk perspektiv. Gjennom egen empiri (intervju) og dokumenter fra adopsjonsforeninger og statlige organer, har jeg vist hva det strides om i feltet, og hvilke spilleregler agentene i adopsjonsfeltet spiller etter. Med feltbegrepet har jeg også forklart hvordan agentene kan opprettholde sin plass i feltet eller avansere og hvordan maktforholdet i adopsjonsfeltet er. Ved hjelp av feltanalysen kom jeg også fram til oppgavens viktigste funn; Det blir gode møter i adopsjonsprosessen når hver enkelt agent motiveres til å nå målet som er spesifikt for agentens posisjon i feltet. Det er da felles enighet om adopsjonsfeltets overordnede forestilling, at adopsjon er for barnets beste.

9. Litteraturhenvisninger

Litteraturliste

Andersen, Heine og Kaspersen, Lars Bo (2000) *Klassisk og moderne samfundsteori*. 2.utgave. København: Hans Reitzels forlag

Bourdieu, Pierre og Loic J.D. Wacquant (1993 [1991]) *Den kritiske ettertanke* Oslo: Det Norske Samlaget.

Bourdieu, Pierre og Jean-Claude Passeron (2006 [1970]) *Reproduksjonen: bidrag til en teori om undervisningssystemet* København: Hans Reitzels Forlag.

Bourdieu, Pierre (2007 [2001]) *Viten om viten og refleksivitet*. Oslo: Pax Forlag

Broady, Donald (1984): *Agent till Subjekt. Liten ordlista för att underlätta läsningen av Pierre Bourdieu, Vad det vill säga att tala* Broady, Donald & Ulf P. Lundgren. Stockholm: Skeptron 1, tema: Rätten att tala, Symposion, s 60-68.

Brottveit, Ånund (1999) *Jeg ville ikke skille meg ut! Identitetsutvikling, ekstern kategorisering og etnisk identitet hos utenlandsadopterte fra Colombia og Korea*. Fra serien "Utenlandsadopterte barn og unge i Norge." Diakonhjemmets høgskolesenter, Universitetet i Oslo

Botvar, Pål Kjetil (1999) *Meget er forskjellig, men det er utenpå...? Utenlandsadoptertes levekår og livskvalitet*. Fra serien "Utenlandsadopterte barn og unge i Norge." Diakonhjemmets høgskolesenter, Universitetet i Oslo

Dalen, Monica og Barbro Sætersdal (1999) *Kunnskapsstatus om utenlandsadopsjon*. Fra serien "Utenlandsadopterte barn og unge i Norge." Institutt for spesialpedagogikk, Universitetet i Oslo.

Dalen, Monica og Anne-Lise Rygvold (2004) *Barn adoptert fra Kina. – i familien og på skolen*. Fra serien "Utenlandsadopterte barn og unge i Norge." Institutt for spesialpedagogikk, Universitetet i Oslo.

Dalen, Monica (2005) *Vi hentet våre barn i Kina. Foreldres fortellinger om adopsjoner fra Kina. – til Norge. – til USA*. Fra serien "Utenlandsadopterte barn og unge i Norge."

Institutt for spesialpedagogikk, Universitetet i Oslo.

Halvorsen, Knut (2002) *Grunnbok i helse – og sosialpolitikk 2.* utgave. Oslo: Universitetsforlaget

Hatland, Aksel, Stein Kunhle og Tor Inge Romøren (2001) *Den norske velferdsstaten.* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Hoksbergen, René A. C. (1997) *Child Adoption. A Guidebook for Adoptive Parents and their Advisors.* Melksham, Wiltshire: Cromwell Press

Howell, Signe og Marit Melhuus (2001) *Blod – tykkere enn vann? Betydninger av slektskap i Norge.* Bergen: Fagbokforlaget

Howell, Signe (2006) *The kinning of foreigners. Trnasnational Adoption in a Global Perspective.* Oxford and New York: Berghahn

Kamille Magasin. (2007) Nr 20. Trykk: Oslo: Hjemmet Mortensen A/S

Kvale, Steinar (1997) *Det kvalitative forskningsintervju.* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Mosli, Erik Askeland (1998) *Norsk institusjonsteater. – i lys av Bourdieu.* Hovedfagsoppgave i sosiologi, Universitet i Tromsø

Priour, Annick og Carsten Sestoft (2006) *Pierre Bourdieu. En introduktion.* København: Hans Reitzels Forlag

Queseth, Harald (1995) *Adopsjon av utenlandske barn* (Redaktør: Ingvil Einarson) Oslo: Universitetsforlaget AS

Ryen, Anne (2002) *Det kvalitative intervjuet. Fra vitenskapsteori til feltarbeid.* Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS

Sandelowski, M., Harris, B. G., & Holditch-Davis, D. (1991). *The clock has been ticking, the*

calendar pages turning, and we are still waiting: Infertile couples' encounter with time in the adoption waiting period. *Qualitative Sociology*, 23, 147-173.

Shuy, Roger. W. (2002). *In - person versus Telephone Interviewing*. Chapter 26 in J. F. Gubrium & J. A. Holstein, *Handbook of interview research* London: Sage publications.

Sætersdal, Barbro og Monica Dalen (1999) *Hvem er jeg? Adopsjon. Identitet. Etnisitet*. Oslo: Akribe Forlag

Thagaard, Tove (1998) *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS

Wilken, Lisanne (2006) *Pierre Bourdieu*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag

Internett referanser

Adopsjonsforum

Adopsjon A-Å. Bruk av internett. <http://www.adopsjonsforum.no/index.aspx?article=332954> (28.09.2007 kl. 15.00)

Enslige søkere. <http://www.adopsjonsforum.no/index.aspx?article=326825&mid=326825> (10.10.2007 kl. 15.30)

Hva er Adopsjonsforum? <http://www.adopsjonsforum.no/index.aspx?article=1313> (15.10.2007 kl. 19.30)

Kommentarer på statsbudsjettet 2008.

<http://www.adopsjonsforum.no/index.aspx?article=1519177&mid=1519177> (02.11.2007 kl. 17.10)

<http://www.adopsjonsforum.no/faq.aspx?mid=549792&article=1449887> (02.11.2007 kl. 17.25)

Oppfølgingsrapporter. <http://www.adopsjonsforum.no/faq.aspx?mid=549792&article=1238262> (17.11.2007 kl. 15.00)

Offentlig saksgang i Norge.

<http://www.adopsjonsforum.no/index.aspx?article=1098> (10.10.2007 kl. 14.45)

Oftest spurte spørsmål:

<http://www.adopsjonsforum.no/index.aspx?article=1269&mid=1269&cat=1051&intcmd=print> (18.09.2007 kl. 11.30)

Oversettelse av brev fra China Centre of Adoption Affairs, også kalt CCAA.
http://www.adopsjonsforum.no/userfiles/Oversettelse_CCAAs_regler_2007.doc (02.10.2007 kl. 09.30)

Samarbeidsland: Kina. Forklaring av LID.
<http://www.adopsjonsforum.no/index.aspx?article=500182&mid=500182> (21.10.2007 kl. 16.15)

Temahefte: Adopterte barns bakgrunn.
http://www.adopsjonsforum.no/userfiles/til_hjemmesider.pdf (26.10.2007, kl 17.00)

Barne-, ungdoms- og familieetaten Barne-, ungdoms og familiedirektoratet

Adopsjonsforums brukerundersøkelse
http://www.bufetat.no/filestore/Diverse_dokumenter/Region_nord/BrukerundersøkelseAdopsjonsforum.doc (17.11.2007 kl. 14.30)

Barn ankommet gjennom de norske adopsjonsforeningene 1979-2006.
<http://www.bufetat.no/filestore/Bufetatno-dokument/Adopsjon/Maraton2006-alleforeninger.xls> (17.11.2007 kl. 14.35)

Bufetats spørsmål og svar side
<http://www.bufetat.no/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=288> (17.11.2007)

Haag-konvensjonen: Konvensjon om vern av barn og samarbeid ved internasjonale adopsjoner.
<http://www.bufetat.no/filestore/Bufetatno-dokument/Adopsjon/Haag-konvensjonen.doc> (24.10.2007 kl. 13.15)

Organisasjon: Faglig utvalg.
<http://www.bufetat.no/?module=Articles;action=Article.publicOpen;ID=1467> (30.10.2007 kl 19.00)

Sosialrapport og veiledningshefte om utarbeidelse av sosialrapport ved søknad om adopsjon.
http://www.bufetat.no/filestore/Bufetatno-dokument/Adopsjon/sosialrapport_og_veiledningshefte.doc (12.09.2007 kl. 14.15)

Utenlandsadopsjon: enslig søker.
<http://www.bufetat.no/?module=Articles;action=ArticleFolder.publicOpenFolder;ID=800> (24.10.2007 kl. 17.15)

Barne- og likestillingsdepartementet

Amalia Carli og Monica Dalen (1997) *Adopsjonsfamilien. Informasjon og veiledning til adoptivforeldre.*
<http://www.regjeringen.no/upload/kilde/bfd/bro/2002/0002/ddd/pdfv/170253-adopsjon.pdf> (24.09.2007 kl. 15.50)

Rundskriv om utenlandsadopsjon med retningslinjer for undersøkelse og godkjenning av adoptivhjem.

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/rundskriv/2000/Rundskriv-om-utenlandsadopsjon-med-retningslinjer-for-undersokelse-og-godkjenning-av-adoptivhjem.html?id=108650>

(12.09.2007 kl. 14.25)

Veiledningshefte om utarbeidelse av sosialrapport ved søknad om adopsjon.

<http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Adopsjon/Veile039.doc>

(12.09.2007 kl. 14.20)

Permisjonsrettigheter. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/NOUer/1996/NOU-1996-13/9/1.html?id=116087> (18.11.2007 kl. 16.30)

Bladet Kamille

Reportasje om adopsjon: <http://www.kamille.no/hverdag/article5283.ece> (18.11.2007 kl. 21.20)

InorAdopt

www.inoradopt.no

Serviceerklæring. <http://www.inoradopt.no/index.php?show=28&expand=8,28> (15.10.2007 kl. 19.00)

Lovdata

www.lovdata.no

Lov om adopsjon. <http://www.lovdata.no/all/tl-19860228-008-001.html> (26.10.2007 kl. 09.10)

Politiets offisielle hjemmeside

www.politiet.no

Kan jeg få politiattest?

http://www.politi.no/portal/page?_pageid=34,49023&_dad=portal&_schema=PORTAL&articles7_mode=skjemadetails&articles7_articleId=26368&articles8_mode=downloadskjema&articles8_articleId=26368&uicell=uicell02b&navigation1_parentItemId=1927&navigation1_selectedItemId=2453&orgUnitId= (17.09.2007 kl. 11.30)

Verdens Barn

www.verdensbarn.no

Medlemsbladet "Mens vi venter..." Oktober 2007

<http://verdensbarn.no/verdensbarn/media/pdf/A749614DAF0C6AB64B89CB7FFD386FDup8fb7dbs.pdf> (25.10.2007 kl. 19.30)

Om Verdens barn. http://verdensbarn.no/info_Organisasjonen.nml (15.10.2007 kl. 18.40)

Inspirerende litteratur underveis:

Adopsjonsforums medlemsblad (2005-2007)

Kallevik, Svein Arthur og Merethe Jansen (2006) *Adopsjonsboken. Veien til en familie.*

Kristiansand: Høyskoleforlaget

Kats, Madeleine (1999) *Vänta adoptivbarn en annorlunda graviditet.* Bonnier fakta bokförlag AB, Uddevalla: 1992.

Vedlegg 1: Svar fra Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Sissel H. Eriksen
Institutt for sosiologi
Universitetet i Tromsø
Breivika
9037 TROMSØ

Vår dato: 26.03.2007

Vår ref: 16479/LT

Deres dato:

Deres ref:

KVITTERING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 27.02.2007. Meldingen gjelder prosjektet:

16479	<i>Ventende adoptivforeldres erfaringer i adopsjonsprosessen</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Universitetet i Tromsø, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Sissel H. Eriksen</i>
Student	<i>Line Gaare</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

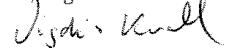
Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/endrings skjema>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/database/>

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 30.06.2008 rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Lis Tenold

Kontaktperson: Lis Tenold tlf: 55 58 33 77

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Line Gaare, Sjøstrandå 45 A, 9006 TROMSØ

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no

Personvernombudet for forskning, NSD

Prosjektvurdering - Kommentar

16479

Personvernombudet finner opplegget for gjennomføringen av prosjektet tilfredsstillende. Videre finner vi skrivet godt utformet.

Innsamlete opplysninger anonymiseres ved prosjektslutt, senest 30.06.2008. Med anonymisering innebærer at navnelister slettes/makuleres, og ev. kategorisere eller slette indirekte personidentifiserbare opplysninger. Lydbåndopptak vil bli slettet.

Vedlegg 2: Informasjonsbrev

Ventende adoptivforeldres erfaringer i venteprosessen.

Jeg er masterstudent ved sosiologi ved Universitetet i Tromsø. I studiet inngår en masteroppgave og mitt tema for oppgaven er ventetiden for adopsjonsforeldre. Jeg er interessert å få innsikt i hvordan adoptivforeldre opplever møtene med kommunen og adopsjonsorganisasjonen i denne prosessen. Hvordan oppleves denne prosessen, og hvordan erfares hvert enkelt møte med offentlige myndigheter og adopsjonsorganisasjonen.

Jeg vil med dette brevet spørre om du er villige til å delta i mitt prosjekt.

Jeg vil intervju ventende adoptivforeldre i ulike kommuner. Intervjuene vil være personlige i den forstand at vi møtes og intervjuet tar form som en samtale. Dersom du ikke har noe i mot det vil jeg ta opp intervjuene på lydbånd. Jeg har taushetsplikt og opplysninger fra intervjuene vil bli anonymisert når de skrives ned fra lydbandet. Kommunene blir også anonymisert. Materialet fra intervjuene blir analysert og skal inngå i masteroppgaven min, og det kan være aktuelt å skrive en artikkel om temaet i ettertid. Ved analyse og presentasjon av studiet vil ikke enkeltpersoner være gjenkjennbare, men dere vil selv kunne kjenne dere igjen i sitater som blir brukt. Materialet vil bli oppbevart i universitetets datasystem som er godkjent for lagring av denne type materiale. Alle opplysninger vil bli behandlet konfidensielt og vil bli slettet når prosjektet avsluttes, innen utgangen av juni 2008.

Av praktiske grunner er det Adopsjonsforum som har spurt om kontakten mellom meg og dere, men heller ikke de får vite hvem som inngår i det endelige utvalget mitt.

Det er frivillig å delta i prosjektet. Du kan velge å ikke svare på spørsmål jeg stiller deg, og du kan trekke deg fra prosjektet når som helst uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg vil innsamlede data om deg bli slettet.

Studiet er godkjent av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Med vennlig hilsen

Line Gaare
Sjøstranda 45a
9006 TROMSØ

E-post: linegaare@hotmail.com

Mobiltelefon: 47 30 45 88

Vedlegg 3: Erklæring om samtykke

Ventende adoptivforeldres erfaringer i adopsjonsprosessen

Jeg har mottatt skriftlig og muntlig informasjon og skriver under på at jeg villig til å delta i prosjektet. Jeg er bevisst at det er frivillig å delta og at jeg når som helst kan trekke meg, eller unngå å svare på spørsmål uten å oppgi noen grunn.

Dato

Signatur

Vedlegg 4: Intervjuguide

Innledning

Fortelle det som står i informasjonsbrevet, hensikten med prosjektet, at intervjuet er frivillig, at de kan trekke seg når som helst, både i løpet av intervjuet og også i ettertid. At det er frivillig om de vil svare på alle spørsmålene i intervjuet, og at det vil bli anonymisert.

Det første møtet med det offentlige

- Hva var det første dere gjorde når dere bestemte dere for å søke om å adoptere?
- Kan du beskrive det første møtet med kommunen når du/dere tok kontakt for første gang?
- Hvordan ble dere mottatt?
- Hvem var det som hadde ansvaret i kommunen?
(Barnevernstjenesten, sosialtjenesten, helsesøstertjenesten?)
- Fikk dere den informasjonen dere trengte? (om saksgangen, etc..)
- Var dere i mange møter i kommunen?
- Hvor lenge måtte dere vente på å få hjemmebesøk fra kommunen?
- Hadde dere mange hjemmebesøk?
- Hvordan opplevdes denne tiden?
- Hvordan opplevdes hjemmebesøkene?
- Hvor lenge måtte dere vente på godkjenningen fra det offentlige?
- Hvordan var det da dere fikk godkjenningen?
- Hvilke bilder har du fra den tiden?

Kommunal service og kunnskap

- Hadde saksbehandler kunnskap om alle tre adopsjonsforeninger?
- Mener du at saksbehandlers kunnskapsnivå generelt om internasjonal adopsjon var tilfredstillende?
- Hva syns du om saksbehandlers kunnskaper om adopsjonsprosessen?
- Hvordan opplevde du service - innstillingen til saksbehandler?
- (Hvordan opplevde du å bli behandlet av saksbehandleren?)
- Fikk du gode nok opplysninger om eventuell klageadgang?

Møtet med adopsjonsorganisasjonen

- Hvorfor valgte dere den adopsjonsorganisasjonen som dere gjorde?
- Hvordan ble dere mottatt?
- Fikk dere den informasjonen dere trengte?
- Var det noen forskjell på behandlingen fra kommunen til behandlingen fra AF?
- Hvor lenge måtte dere vente på at papirene deres ble sendt til barnets opprinnelsesland?

- Hvordan opplevdes tiden dere ventet på svar fra barnets opprinnelsesland?
- Hvordan opplevde dere denne tiden i forhold til når dere ventet på svar på godkjenning fra det offentlige?

Adopsjonsforeningens kunnskap og service

- Mener du at adopsjonsforeningens saksbehandlers kunnskapsnivå generelt om internasjonal adopsjon var tilfredsstillende?
- Hva syns du om saksbehandlers kunnskaper om adopsjonsprosessen?
- Hvordan opplevde du service - innstillingen til saksbehandler?
- (Hvordan opplevde du å bli behandlet av saksbehandleren?)
- Var det forskjell i kunnskapsnivå fra saksbehandler i kommunen til saksbehandler i adopsjonsforeningen?
- Var det forskjell i servicen i kommunen til servicen hos adopsjonsforeningen?